STRIP SCHRIFT

Prijs ƒ 7,50
Bfr. 150

PETER VAN DONGEN
PHILIPPE GELUCK
CHARLY

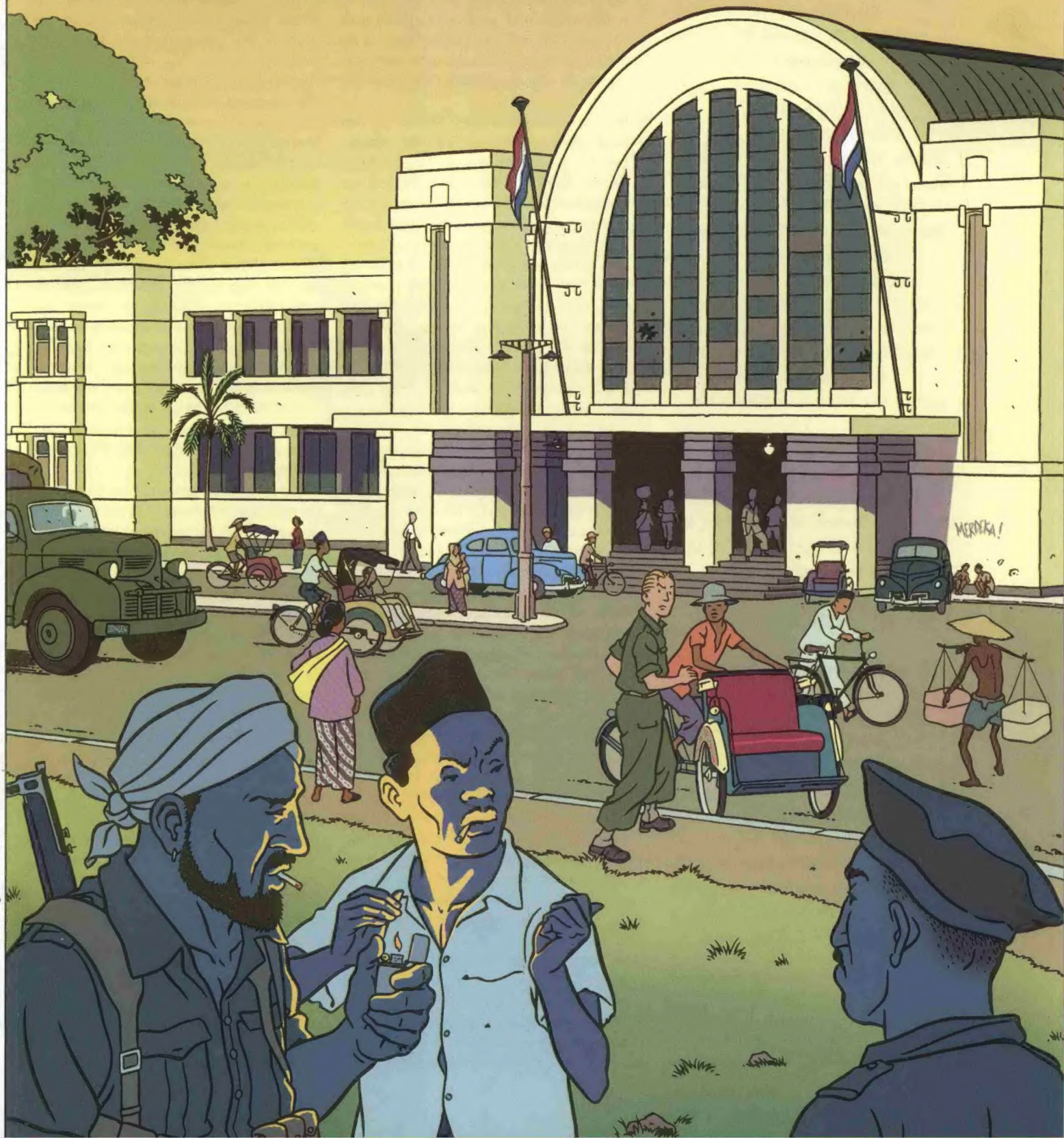

314 – JAARGANG 31 NUMMER 7 – 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD – VERSCHIJNT 10x PER JAAR

AGENDA

t/m 18 december

Expositie 'Amerikaanse & Europese Pin-up Art', met werk van onder anderen Philippe Berthet en Jan Bosschaert, Galerij Comic Art & Warehouse, St. Jacobsmarkt 73, Antwerpen, België.

t/m 20 december

Expositie 'De strip en de zelfklever', Watermolen, Temse, België (Alleen open op zaterdagen en zondagen!).

t/m 3 januari 1999

Expositie Dick Bruna, Museum van de Twintigste Eeuw, Bierkade 4 en 4a, Hoorn, info: (+31)(0)229-2214001.

t/m 7 januari 1999

Expositie 'Don Lawrence 70', Galerie Lambiek, Kerkstraat 78, Amsterdam, info: (+31)(0)20-6267543

t/m 10 januari 1999

Expositie 'Walvissen en strips' met werk van Aidans, Coria, Hulet, Foerster, Frank, Hausman, Sleen en Wasterlain, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2191980.

t/m 10 januari 1999

Expositie 'De Smurfen zijn 40 jaar', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2191980.

t/m 18 januari 1999

Expositie 'Alex, 50 jaar een klassieke thriller', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, info: (+32)(0)2-2191980.

17 januari 1999

5e Strip-, platen- & cd-beurs, Alpheusdal, Filip Williotstraat 22, Berchem (Antwerpen), België, info: (+32)(0)3-6050287 of (+32)(0)15-528692.

28 t/m 31 januari 1999

Angoulême 99, Angoulême, Frankrijk, info: (+33) 05-45978650.

7 maart 1999

14e Leidse Stripdag, Openbare Bibliotheek, Nieuwstraat 4, Leiden, info: (+31)(0)71-5414097/5121820.

10 en 11 april 1999

9e Salon de la Bande Dessinée de Maisons-Laffitte, Centre Culturel Longueil, Maisons-Laffitte, Frankrijk, info: (+33)(0)1-34931281.

25 april 1999

Ruilbeurs van Stripclub Tafelrond, met signeersessies van Karel Biddeloo, Jef Broeckx, Edward & Eric de Rop en Jean-Pol, Het Bad, Martelarenlaan, Leuven, België, info: (+32)(0)16-236597.

DE MEEST ACTUELE AGENDA OP STRIPGEBIED KUNT U RAADPLEGEN VIA HET WORLD WIDE WEB VAN HET INTERNET OP ONZE PAGINA
http://ourworld.compuserve.com/homepages/Stripschrift/agenda.htm

Bits & Pieces

Pagina

Nu alle stripbladen vrijwel zijn verdwenen moet er toch iets gaan gebeuren. Als onbekende beginner kun je het sowieso wel vergeten. Maar ook als gevestigde naam is het puzzelen. Hoe geef je nu bij voorbeeld Gilles de Geus deel 8 uit. Betaal je dat allemaal zelf als stripmaker? Heb je een sponsor of uitgever die heilig in je gelooft? Of wordt je creatief?

Nou, behoorlijk. Stripwinkel Silvester in Den Bosch, thuis in speciale en gebonden uitgaven, heeft het ei gevonden. Je zoekt 47 goedwillende sponsors die elk 1000 piek willen betalen voor een mooi gebonden album waarin ze ook nog een originele pagina geplakt krijgen. Zo'n sponsor doop je marketing-achtig om tot Mecenas en klaar is Berta! Dank zij deze weldoeners kunnen Kolk en De Wit aan de slag. Hun dagelijks brood wordt nu gefinancierd door een soort Vaderlandse Strip Liefhebbers Bank (de VSLB) in plaats van door abonnees van een obscuur stripblaadje. De medebankiers mogen in vier termijnen betalen. Maar dan krijg je ook deel 8, De Zeven Provinciën, gesigneerd, genummerd en gelimiteerd vervaardigd in je stripboekenkast. Wauw! En wie het eerst komt mag als eerste een pagina uitzoeken. En, om u niet helemaal in het ongewisse te laten tot september 1999, krijgt u elk kwartaal een nieuwsbrief met de vorderingen van Kolk en De Wit. Een prachtplan. Deze aanpak opent perspectieven. U least in feite een pagina. U krijgt dus weliswaar het paginaatje in bezit, maar niet heus. Want het auteursrecht blijft bij de auteurs. Dus financiert u, uiteraard ongemerkt, ook het nieuwe slappe-kaftalbum dat tegelijkertijd verschijnt. Reken maar van yes! Maar dat maakt uw duizend gulden nog socialer dan ze al zijn. Want ik koop gewoon net als alle anderen de slappe kaft. Met dank aan alle Mecenassen!

En, by the way, waar krijgen stripmakers tegenwoordig nog duizend gulden per pagina. Inclusief het schutblad en de inhoudsopgave. Die Kolk en De Wit gaan eerst eens lekker naar Parijs om flink te happen. Dan staat het geld ook nog ruim een jaar op de optiebeurs te pruttelen, dus dat is al gauw zo'n vijf keer meer waard geworden. Vijfduizend per pagina! Daar worden weer de volgende vier delen van gefinancierd. En zo gaat dat eeuwig door. Tot Kolk en De Wit ermee ophouden. En dan zijn ze multimiljonair van uw duizend gulden. Wat jammer dat u zelf niet kan tekenen, hè? Nog andere vergezichten openen zich. Per pagina heb je drie of vier stroken. Per strook 750 gulden en je hebt al gauw voor een pagina ruim 2000 gulden binnen als tekenaar. Sterker, als je de zaak per plaatje verkoopt, dan zit ruim vier mille per bladzijde zo in de knip. En dan moet je gaan opletten hoe groot het ledenbestand van de VSLB is. Meer dan duizend echte kooplustige striplief-hebbers zijn er niet in Nederland. Dus met tien albums op deze wijze geproduceerd, ben je uitgepraat.

Maar dan schakelen we voor nieuwe fondsenwerving over op het leasen van gipsen beeldjes of een exclusief bezoek aan het atelier van de stripmaker. En al die andere ontluisterende methoden waarop tegenwoordig geld bijeen wordt gesprokkeld om bedreigde soorten in leven te houden. Heuse striptekenaars mogen zelfs bij Henny Huisman een speciale soundmix-show door bekende stripmakers komen doen! Gatver!

'Ding-dong', gaat de huisbel. Voor de deur staat een dom ding met een collectebus. 'Voor de gemankeerde en straatarme stripmakers van Nederland', zegt de blonde medemens met het metalen spaarvarken. Droevige ogen kijken mij aan. 'Heeft u een bijdrage voor pagina 16 van het nieuwe album van Windig en De Jong? Hun potloden zijn op. En u krijgt van mij een stroopwafel.' Terwijl ik naar binnen loop, pak ik snotterend mijn zakdoek. Wil er dan niemand meer professioneel het stripproduct steunen?

Nog even en alle stripmakers sturen eind december ook nog eigen acceptgiro's bij een setje treurige ansichtkaarten. Van een al even treurige, speciaal voor hen opgerichte uitgeverij. En als je de ansichten niet wil hebben, hoef je ze niet eens terug te sturen. Ze zijn zo lelijk dat ook de uitgever ze niet opnieuw in huis wil hebben.

Het lijkt wel weer liefdewerk, oud papier. Pagina's, wie betaalt mijn pagina's? Dat is de grootste kwestie voor de huidige generatie tekenaars. En nog erger. Waar publiceer ik mijn pagina's? Als running gag op een rol toiletpapier? Als scheurkalender? Of alleen nog maar in glossy reclamefolders.

Nog even leeft dan het medium strippagina op, als de stripmakers massaal besluiten hun stripfiguren aan te passen aan reclame-correct gedrag. Ze vliegen KLM, drinken glaasjes bommetjesmelk, roken stiekem Marlboro vanwege de hoge vergoeding voor sluikreclame en vrijen veilig voor postbus 51. Characters zijn dan al lang karakterloos geworden en de onafhankelijke stripmaker is ter ziele.

Of moeten we gewoon constateren dat het striptijdperk vrijwel voorbij is? Dat sommigen nog krampachtig iets ver in blessuretijd in stand proberen te houden? Waren strips het medium van de twintigste eeuw? En kan de deur nu dicht?

Ben Bits

STRIP SCHRIFT

Jaargang 31 december 1998 nummer 7 (314)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Tijs Bagchus, Pieter van Cleef, Jeroen Mirck, Arco van Os, Rik Sanders

Medewerkenden
Jasper Bakker, Olav Beemer, Ben Bits, Ruud Booms, Esther Captain, Eddy Devolder, Erik van der Hoeven, Gert Meesters, Hans Moors, Michel Nadorp, Jean-Marc van Tol, Rudy Vrooman, Jempi Welkenhuyzen, Harry Wibier

Koeriersdiensten
Willem Hulleman

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
CompuServe: 75464,2224
E-mail: Stripschrift@compuserve.com
WWW: http://ourworld.compuserve.com/homepages/Stripschrift

Uitgever
Uitgeverij Stripstift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

Abonnementen
Abonnementen-administratie Stripschrift
t.a.v. Willem Naber
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefax: 026-339 20 86
E-mail: willem.naber@icu.nl
Abonnementsprijs *f*67,50 / Bfr.1340
Leden van Het Stripschap *f*2,50 / Bfr.50 korting
Nederland: Giro 209948 of
Bank 82.67.01.523
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: Bank 721-520.62.74-81
ten gunste van Het Stripschap, Turnhout
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar
Foreign subscriptions on request

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met:
Harry Wibier
Burgemeester Meineszlaan 80c
3022 BM Rotterdam
Telefoon: 010-2762161

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Het Raadsel, Amsterdam-Antwerpen

Omslag
Peter van Dongen

ISSN 0165-845X

Redactioneel

De laatste tijd lijkt het alsof er zowaar geld verdiend kan worden in het Nederlandse stripcircuit. Vanuit Amsterdam bereikten ons signalen dat het Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst (een hele mond vol) sinds kort subsidieaanvragen van stripmakers beoordeelt. Ook in Groningen staat de geldkraan open. Het Groninger Stripmuseum i.o. heeft het lieve sommetje van f10.000 (Bfr.200.000) verbonden aan de zogenaamde Stripmuseumprijs. Tijdens het Groningse S-Press Festival van 14 november jongstleden hebben de genomineerden voor deze prijs (Maaike Hartjes en de redacties van Zone 5300, Eiland en Gr'nn) peentjes zitten zweten over de vraag of dat enorme geldbedrag op hun rekening zou worden bijgeschreven. Wat wil je ook? Het is de grootste geldprijs die ooit in de Nederlandse stripwereld is uitgereikt. Uiteindelijk ging Zone 5300 met de eer strijken. Ironisch, zo'n Big Prize voor Small Press.
Intussen zou je bijna vergeten dat er ook nog geldloze prijzen worden toegekend. Tijdens de Stripdagen Breda werden als vanouds enkele albums bekroond met een Jaarprijs. Volgens verwachting werd 'Horizon' van Lian Ong het beste Nederlandse album, 'Ghost World' van Daniel Clowes won de prijs voor het beste buitenlandse album en een kinderjury verkoos 'Jojo 8: Meneertje Kanalles' van André Geerts tot beste jeugdalbum.
Het zijn eervolle winnaars, ook zonder dat prijskaartje. Al is zo'n geldbedrag natuurlijk mooi meegenomen!

Met een gouden handdruk neemt de redactie trouwens afscheid van Tijs Bagchus. Hij houdt het redacteurschap na zes jaar (sinds nummer 256) voor gezien. Zijn plaats is inmiddels ingenomen door de transfervrije Pieter van Cleef, die al enkele jaren als medewerker bij Stripschrift betrokken is.

Inhoud

2 **AGENDA**
2 **BITS & PIECES** Ben Bits
4 **PETER VAN DONGEN** Jeroen Mirck
14 **CHARLY** Erik van der Hoeven
18 **PHILIPPE GELUCK** Eddy Devolder
22 **ROBBEDOES** Pieter van Cleef
24 **WERKBEURZEN STRIPMAKERS** Jeroen Mirck
25 **BOEKEN**
27 **VIDEO**
28 **ACTUALITEITEN**
32 **AANSTORMEND GEWELD** Gert Meesters
34 **STARS & STRIPS** Olav Beemer
36 **BOB KANE**

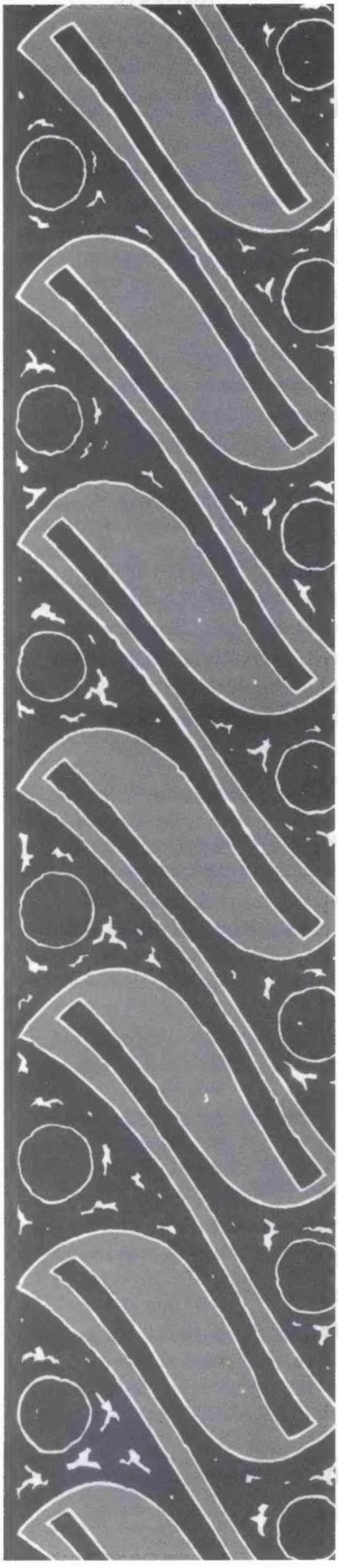

Rampokan is m

Hoe volg je een bekroond debuutalbum op? Zeven jaar lang bleef Peter van Dongen **(Amsterdam, 1966) het antwoord op deze vraag schuldig, maar nu is het er dan toch van gekomen. Met** *Rampokan: Java* **presenteert hij een vakkundig maar bovenal persoonlijk document over het naoorlogse Nederlands-Indië. Hoofdpersoon Johan Knevel keert terug naar Indonesië op zoek naar zijn verloren identiteit, en Van Dongen treedt in zijn voetsporen. Een terugblik op zeven jaar 'getreuzel'.**

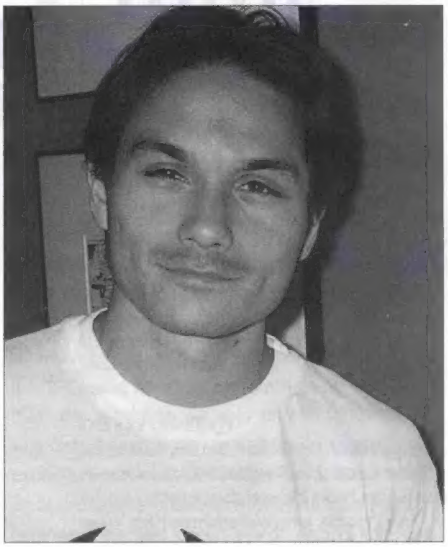

door
JEROEN MIRCK

Een Stripschappenning winnen met je eerste striproman en vervolgens zeven jaar nodig hebben om de verwachtingen in te lossen met een wellicht nog indrukwekkender project. Waar hebben we dat meer gehoord? Het overkwam **Peter van Dongen**. In 1990 verscheen zijn debuutalbum *Muizentheater*, dat een jaar later bekroond werd tot Album van het Jaar tijdens de Bredase Stripdagen. In die tijd leefde Van Dongen – kind van de klare lijn – als in een roes. 'Je bent 23 jaar en hebt alles bereikt wat je wilde: een boek uitgegeven bij Casterman! Dat was een jongensdroom.'

Vol enthousiasme begon Van Dongen in 1991 onmiddellijk aan een nieuw project: een strip over het Nederlands-Indië van vlak na de Tweede Wereldoorlog. Drie jaar lang documenteerde hij zich grondig en ploeterde op een solide scenario. Pas in 1994 begon hij met het tekenwerk. Een jaar later was Indonesië één van de speerpunten tijdens de grootschalige herdenking van vijftig jaar bevrijding. *Rampokan* stond op dat moment slechts voor een klein deel op papier. 'Ik had het gevoel dat ik wel kon stoppen', verzuchtte een teleurgestelde Peter van Dongen begin 1996. 'Het komt allemaal door mijn getreuzel!'

Ons eerdere interview in februari '96 is een wereld van verschil met het vraaggesprek daags na de officiële boekpresentatie van *Rampokan: Java* in stripwinkel Lambiek. Had de tekenaar twee jaar terug

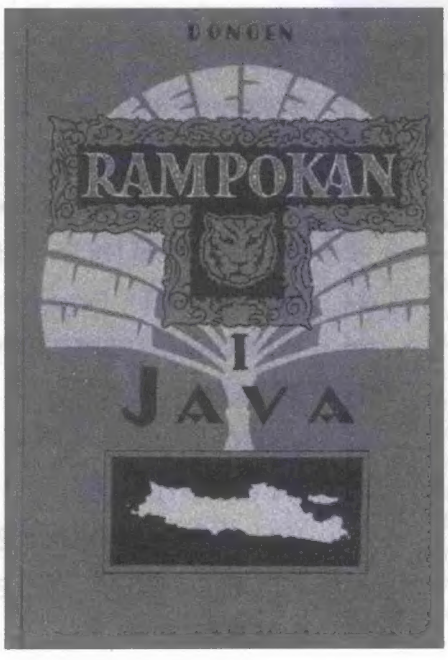

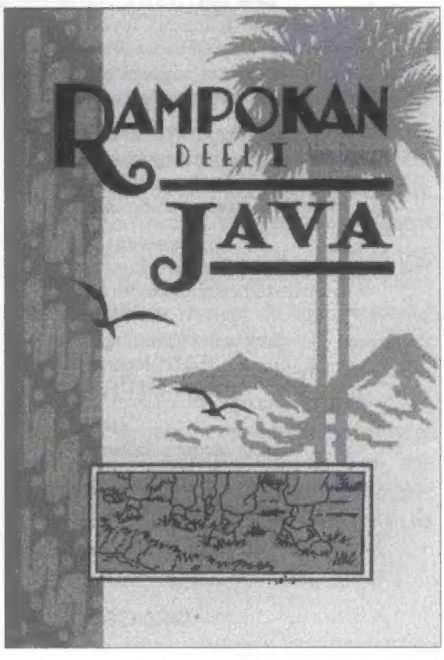

...n ticket naar Indonesië

interview met PETER VAN DONGEN

***Boven*, Studies van de hoofdpersoon Johan Knevel.**
***Onder*, Selectie uit de vele coveropzetten van *Rampokan*.**

nog volop twijfels, heden ten dage blaakt hij van het zelfvertrouwen. Na zeven jaar heeft hij eindelijk zijn boek af, het eerste deel van een tweeluik. De titel *Rampokan* staat voor een Indisch ritueel van begin deze eeuw, waarbij een gevangen tijger – symbool van het kwaad èn de koloniale overheerser – ceremonieel wordt gedood.

Financiering

Peter van Dongen: Aanvankelijk kwam ik er onvoldoende aan toe om bezig te zijn met *Rampokan*. Er moest brood op de plank komen, dus kon ik niet onder mijn reclamewerk uit. De laatste tweeëneenhalf jaar heb ik echter nauwelijks nog opdrachten aangenomen, zodat ik pertinent aan de strip kon werken. Soms ontkom je natuurlijk niet aan een opdracht, zeker niet als je er veel mee kunt verdienen. Toch heb ik uiteindelijk de knoop doorgehakt en tussen september '96 en mei '97 geen enkele opdracht aangenomen. Ik was rond die tijd halverwege met het eerste deel van *Rampokan* en moest dus nog zo'n dertig pagina's maken. Het scenario lag al ongeveer vast. Ik heb toen aan één stuk doorgetekend, tot de strip in augustus '98 af was. In die tijd heb ik verschillende opdrachtgevers de deur moeten wijzen. Zo was uitgeverij Malmberg een grote klant van mij. Ik maakte tekeningen voor hun schoolboeken en dat verdiende een paar honderd gulden per tekening. Dat heb je dan wel binnen, maar intussen ben je wel een maand verder en nog niet met je strip opgeschoten. Het gevolg is dat ik die klant dus nu kwijt ben, want ze werken inmiddels met een andere tekenaar. Maar ja, op een gegeven moment moet je beslissen of je die strip al dan niet gaat afmaken, want anders kun je beter meteen stoppen.

Maar dat betekent wel dat je gedurende die tijd bijna geen inkomsten hebt gehad.

Je staat soms te stuiteren van de bedragen die je als freelancer met bepaalde reclame-opdrachten kunt verdienen. Ik gooi dat niet over de balk en heb dat altijd op een bankrekening gezet, wetende dat ik ooit die strip af moest maken. Dàn heb je het geld nodig. Bovendien was daar nog Industrip '96. De provincie Noord-Holland had zes tekenaars gevraagd om ieder twee industriële monumenten in Noord-Holland te verzeefdrukken. Omdat **Henk Kuijpers** uit het project was gestapt, hadden ze een andere tekenaar nodig. Half juli belde **Joost Veerkamp** me op met de vraag of ik in drie weken tijd twee zeefdrukken wilde maken. Ik ben er natuurlijk meteen op in gesprongen, want je zit dan samen met de grote jongens: **Joost Swarte**, **Peter Pontiac**, **Ever Meulen**, **Theo van den Boogaard** en Veerkamp. De uitgever van de zeefdrukken (Griffioen Grafiek. Red.) had uiteindelijk iets van 'Van Dongen, wie is dat?' en daarin kan ik hem eigenlijk geen ongelijk geven. De markt is verzadigd, dus moet je op naam verkopen. Hij stelde nog voor om mijn tekeningen in zwart/wit af te drukken, maar dat vond ik erg armoedig. Daarom besloot ik om mijn tekeningen zelf te laten zeefdrukken. Van de opdrachtgever kreeg ik mijn honorarium, dat gelijk was aan dat van de anderen. Vervolgens heb ik een zeefdrukker uit de Gouden Gids geplukt en mijn zeefdrukken zelf bekostigd. De vijftig die ik liet drukken waren binnen een week uitverkocht. Aangezien ik de zeefdrukken in eigen beheer had uitgegeven, verdiende ik er veel meer aan dan dat ik had gedaan als ik alleen op royalty-basis had gewerkt. Dat was dus een geluk bij

een ongeluk. De twee weken die die opdracht me heeft gekost, zijn in feite de financiering geweest om dat jaar mijn strip verder af te maken. Zo kon ik mijn spaartegoeden nog een jaar langer op de bank laten staan en heb ik er vervolgens het afgelopen jaar mee bekostigd.

Dat is dus de financiële kant van het verhaal. Is het tij gekeerd nu het boek uit is?

De royalty's die ik voor het boek krijg, zijn niet slecht. Van Casterman kreeg ik voor *Muizentheater* minder. Toen ging het om zes procent en nu is dat ruim meer. Je hoort me dus niet klagen. Het is natuurlijk geen vetpot, net zomin als de voorpublicatie in *Het Parool*, waarvan veel mensen denken dat het me veel geld heeft opgeleverd, maar alles bij elkaar is het een ticket naar Indonesië. Als je het over die zeven jaar bekijkt is het natuurlijk helemaal niks, maar nu je die 4500 gulden (Bfr.90.000. JM) in je handje krijgt, kun je weer even vooruit.

En je hebt weer een boek op de plank staan. In feite heb je je oeuvre verdubbeld!

Het belangrijkste is natuurlijk dat het af is en dat het geworden is wat ik in mijn hoofd had zitten. Ik heb mezelf altijd voorgehouden dat het niet te opzichtig en te kitscherig mocht worden. Als je aan Indonesië denkt, zie je altijd groene sawa's en wuivende palmen voor je. Ik probeer zoveel mogelijk de clichés te vermijden, maar soms ontkom je er niet aan. Zo heb ik op de cover een batik-motief gebruikt, maar die cover dient natuurlijk mede als advertentie en moet duidelijk maken waar het verhaal zich afspeelt. Ik had natuurlijk ook een sawa-landschap of een wajang-pop kunnen tekenen, maar dat vind ik dan weer te plat en te makkelijk.

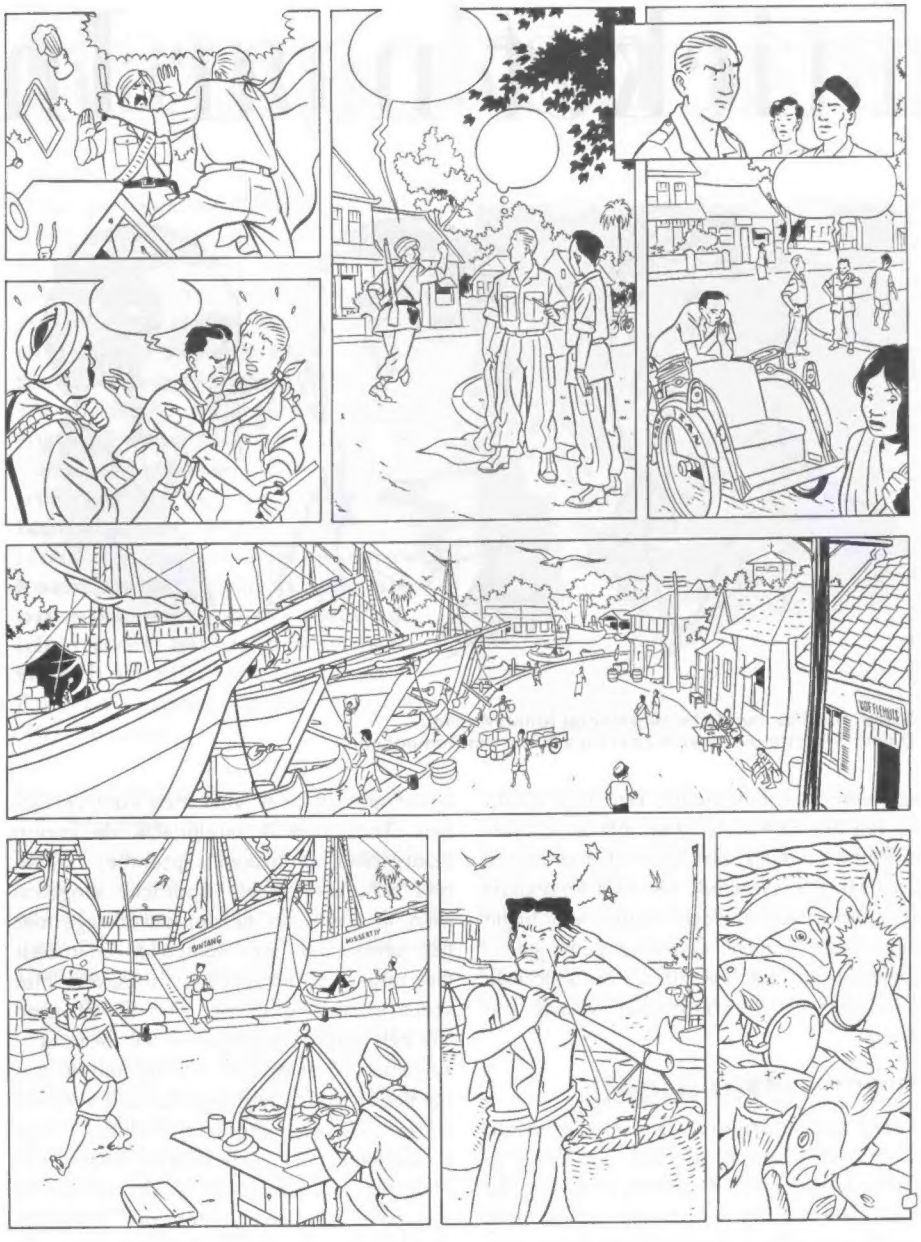

WEG!! JE BESTAAT NIET!
You're not worth it. Got better things to do!
Ik, ik zie spoken
we moeten terug, Johan het komt niet goed!
IDIOOT, Ben je gek of zo?

***Boven*, Proefpagina uit '92 voor Casterman, gemaakt vlak voor bezoek van Peter aan Indonesië. De hele scène op de Pasar Ikan is uiteindelijk afgevallen.**

***Links*, Schets voor de proefpagina uit '91.**

***Onder*, Eén van de twee zeefdrukken voor Griffioen Grafiek.**

Indonesië-hype

In het herdenkingsjaar 1995 is er veel aandacht geweest voor Indonesië: de verfilming van *Oeroeg*, het toneelstuk

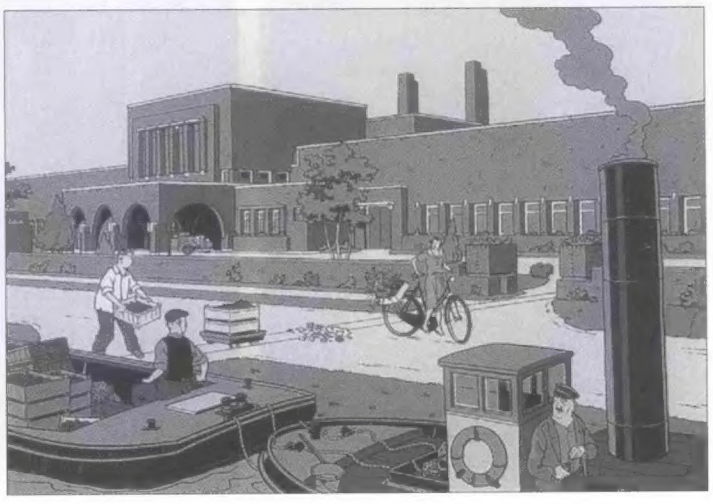

over *Soekarno*, **de opera over** *Westerling* **... Heeft dat je kritischer gemaakt ten opzichte van** *Rampokan*?

Indertijd heb ik ook voor *de Volkskrant* een paginastrip over de politionele acties gemaakt. **Eric Heuvel** vertelde me in 1991 dat hij ook met dat thema bezig was, maar dan gesitueerd in de jaren '30. Hij vond het toen net als ik een onaangeroerd gebied in stripland, terwijl er ook al geen films over bestonden. Vervolgens kwam in 1995 het grote herdenkingsjaar van de Tweede Wereldoorlog. *Algemeen Dagblad* schijnt toen naar Eric Heuvel te zijn gestapt met de vraag om een strip te maken over de politionele acties, maar gelukkig heeft Eric vastgehouden aan zijn eigen idee. Hij heeft zich dus gehouden aan de afspraak die we een paar jaar eerder gemaakt hadden: hij doet de jaren '30 en ik de jaren '40, dan vult dat elkaar mooi aan en zit je elkaar niet in de wielen. Op een dag vertelde hij me dat ik de volgende dag in *Algemeen Dagblad* moest kijken. De publicatie van zijn strip was die dag gestart. Toen dacht ik: 'Shit, hij is me óók al voor!'

In feite heeft iedereen je dus ingehaald.

Ja! Natuurlijk weet ik wel dat iedereen het op zijn eigen manier doet, maar toen ik er acht jaar geleden aan begon, had ik nog de pretentie dat ik de eerste was. Uiteraard waren er op dat moment al meer mensen mee bezig. Het was gewoon de tijdgeest, die tot uiting kwam in het herdenkingsjaar. Veel mensen hebben tegen me gezegd dat ik toen mee had moeten gaan op de vleugels van die hype, maar ik heb toch altijd het idee gehad dat ik dat niet nodig had. Het kan dan namelijk ook overkill worden: iedereen komt tegelijkertijd met het thema Indonesië en dan is er ook nog zo'n strip bij. 'Die flanst dan ook even een boekje in elkaar', denk mensen dan. Nee, ik vind het wel goed zo.

Nu zijn we drie jaar verder en wordt het opnieuw actueel: een paar maanden geleden werd **Soeharto** ineens van de troon gestoten en waren er onlusten tegen de Chinezen in Indonesië. Dat zijn juist de thema's die ik acht jaar geleden wilde vertellen. Maar die thema's blijven toch leven binnen bepaalde groepen. Daarom heb je zo'n herdenkingsjaar ook niet nodig. Maar het moet natuurlijk wel zo zijn dat zo'n boek op zichzelf staat. Wat mijn boek betreft: in deze vorm bestaat zoiets nog niet. Het enige wat ik ken is *Storm over Batavia*, een boek van **Willem** uit 1973 over de Japanse inval in Indonesië. Ik wist niet dat dat boekje bestond. Een gast uit het voormalige Nederlands-Indië heeft het voor me gekopieerd. Het leuke is dat de strip van Willem precies valt tussen de periodes die Eric Heuvel en ik bestrijken.

Invuloefening

Ben je nu opgelucht dat je boek eindelijk af is?

Op het moment kan ik me moeilijk motiveren om buiten dit werk ander werk te doen. Ik ben in die zin opgelucht dat ik mijn ei gelegd heb en even rustig aan kan doen. Bovendien moet ik me voorbereiden op deel twee. Ik heb daarom niet het gevoel dat ik klaar ben. Wel is het natuurlijk zo dat ik voor dat tweede deel niet opnieuw alles hoef te bedenken. Na *Muizentheater* had ik dat wèl. Nu is het een kwestie van gedisciplineerd achter je tafel zitten en alle lijnen die zijn uitgezet, weer opnieuw oppakken. Een paar maanden geleden heb ik al een synopsis geschreven die in principe vaststaat. Ik moet nu eerst de tijd vinden om daar rustig naar te kijken en de foutjes eruit te halen.

Dreigt het werken aan het tweede deel van *Rampokan* **een invuloefening te worden?**

Daar moet ik voor oppassen. Het eerste deel speelt zich af op Java en het tweede op Sulawesi, het vroegere Celebes, waarover ik veel minder beeldmateriaal heb. Ik moet dus weer op zoek gaan. Natuurlijk ben ik al twee keer op Sulawesi geweest en heb daar veel foto's gemaakt, maar dat is ook al weer zes jaar geleden. Ik moet oppassen dat ik niet voor te gemakkelijke oplossingen ga kiezen. Daar kom ik straks bij het schetsen van de pagina's achter.

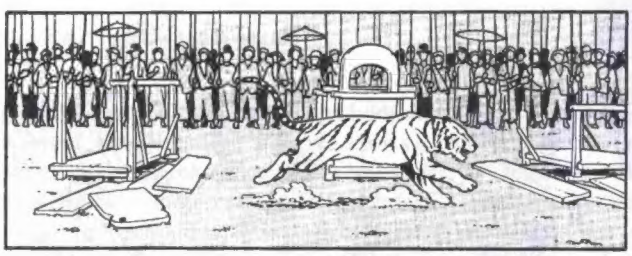

***Boven*, 'Aan deze tekening kan je duidelijk zien dat ik toen nog nooit in Indonesië was geweest.'**

***Links*, Het Indische tijgergevecht, de rampokan.**

***Links*, Johan Knevel leest op identiteitskaart dat Erik Verhagen geboren is op Soerabaja. *Midden*, Zelfportret, 1991.**
***Onder*, Vergelijk deze schets van plaat 19 uit *Rampokan* met de proefpagina voor Casterman.**
***Rechts*, 'Traditioneel' sawalandschap, getekend tijdens een bezoek aan Indonesië, 1997. *Rechtsmidden*, Zelfportret, 1997.**

Overigens zullen er ook weer veel nieuwe ideeën opduiken bij het schrijven van het verhaal. Het moeilijke daarbij is uiteraard welke ideeën je besluit over te nemen. Ik kan het verhaal uit een aantal perspectieven vertellen.

Word je daarbij niet beperkt door het eerste deel, waaraan je niks meer kunt veranderen?

De vrijheid die ik heb, bestaat uit het uitdiepen van de karakters. Zo is nog onduidelijk hoe de misdadiger Burt Dekker in Indonesië terecht is gekomen. Verder zijn de achtergronden van Erik Verhagen nog onbekend. Hij is geboren op Soerabaja, dat zie je op zijn identiteitskaart. Uit wat

voor omgeving komt hij? Waarom is het iemand die zo neigt naar de onafhankelijkheidsbeweging? Hij is op zich gewoon een Nederlander, al heeft hij Indisch bloed. Dat zijn allemaal dingen die vaststaan, maar die je ook moet uitdiepen. Het is niet de bedoeling dat je dat achterwege laat, want dan zijn het losse figuren uit het eerste deel. Vrijheid heb ik daar zeker in, want wie laat je prominent naar voren komen? Is het Verhagen of Burt Dekker? Ik vind ze allebei interessant. En dan zijn er natuurlijk nog Johan Knevel en Lisa, die ik verder kan uitwerken. Mijn probleem is dat ik altijd veel te veel wil. Aanvankelijk had ik me zelfs voorgenomen om het hele verhaal in één boek te proppen. Gelukkig was **Martijn Daalder** toentertijd zo verstandig om voor te stellen het verhaal uit te smeren over twee albums. Martijn heeft altijd als klankbord gefungeerd. Hij heeft me geholpen alle flarden van verhalen in mijn hoofd te ordenen. En dan nog zit er in het eerste deel heel veel informatie. Het tweede deel moet ook zo worden. Als het minder is, als het bij voorbeeld alleen maar bestaat uit één lange achtervolging, dan vind ik het een beetje weinig. In feite kun je het ook als één lange achtervolging zien: er zijn mensen die op zoek gaan naar Johan Knevel, en zelf is hij op zoek naar zijn baboe (dienstmeid uit zijn Indonesische kindertijd. JM), maar het moet meer zijn dan dat. Ik vind dat ik er iets aan toe moet voegen dat nog niet in het eerste deel zit. Zonder dat het te ingewikkeld wordt, moet ik toch een extra laag toevoegen. Het tijgergevecht, de rampokan, kan ik nu niet meer gebruiken, want de tijger is ontsnapt. Die setting van dat landschap van rond 1900, met die Javanen met spiesen, zal er niet meer in voorkomen. De tijger is los.

Je kunt dus blijkbaar nog alle kanten op.

Dat is ook iets waar ik mee bezig ben. Ik kan bij voorbeeld ineens een tijger laten opdoemen in het heden van 1947, maar dat vind ik zo'n platgetreden pad. Ik heb laatst een deel van *Theodoor Cleysters* gekocht. Dat vind ik mooie verhalen, maar verdomd! Het zijn dezelfde beelden die ik in m'n kop heb! En daarin komt ook een tijger voor die het verhaal een bepaalde spanningsboog geeft. Als ik dat lees denk ik: 'Jezus! Moet ik dat dan nog wel doen, want het is al gedaan.' Maar ik kan dus nog heel veel kanten op. De tijger is los, maar zal ik hem ook daadwerkelijk laten zien? Een aangevallen dorp, de sporen van klauwen ... het is een soort beeldtaal die we allemaal kennen van televisie, films en andere strips.

Klankbord Daalder

Voor stripmakers die zich storten op een meerjarig magnum opus lijkt ***Martijn Daalder*** *het ideale klankbord te zijn. De Amsterdamse scenarist en voormalig stripcriticus adviseerde* ***Lian Ong*** *tijdens haar langdurige werk aan* Horizon, *maar was nog veel nauwer betrokken bij het* Rampokan*-project van* ***Peter van Dongen****. Hij herschreef Van Dongens dialogen en deed scenariosuggesties. Bovendien introduceerde hij* Rampokan *bij* Het Parool, *dat de strip van juli tot september 1998 voorpubliceerde. De betrokkenheid tussen de twee Amsterdammers wordt gesymboliseerd door het naambordje 'Daalder' op de voordeur van de vorige woning van Peter van Dongen. Voorheen woonde Daalder op dit adres.*

Martijn Daalder: 'Rampokan *is het verhaal van Peter. Mijn rol was die van story-editor. Samen hebben we gewerkt aan de uiteindelijke structuur van het verhaal. De dialogen zijn door mij herschreven, maar het scenario lag er natuurlijk al. Peter had het op dat moment al geregisseerd. Vergelijk het met een* ***Spielberg****-film: er werken veel mensen aan mee, maar Spielberg is de maker. Ik ben van mening dat Peter de beste pagina-componist is die er in Europa rondloopt, of in ieder geval de meest veelzijdige: hij combineert het ritme en tijdsbesef van* ***Frank Miller****, de beweging van* ***Hermann*** *en de lineaire vertelling van* ***Hergé****. Peters camerawerk is heel modern. Bovendien heeft hij écht iets te vertellen. In mijn ogen heeft Peter met* Rampokan *een klassieke roman gemaakt, waarmee hij als eerste deze periode uit de Indonesische geschiedenis op een serieuze manier heeft belicht. Zo'n roman kan alleen tot stand komen als de commerciële druk ontbreekt. En dat was bij Peter het geval.'*

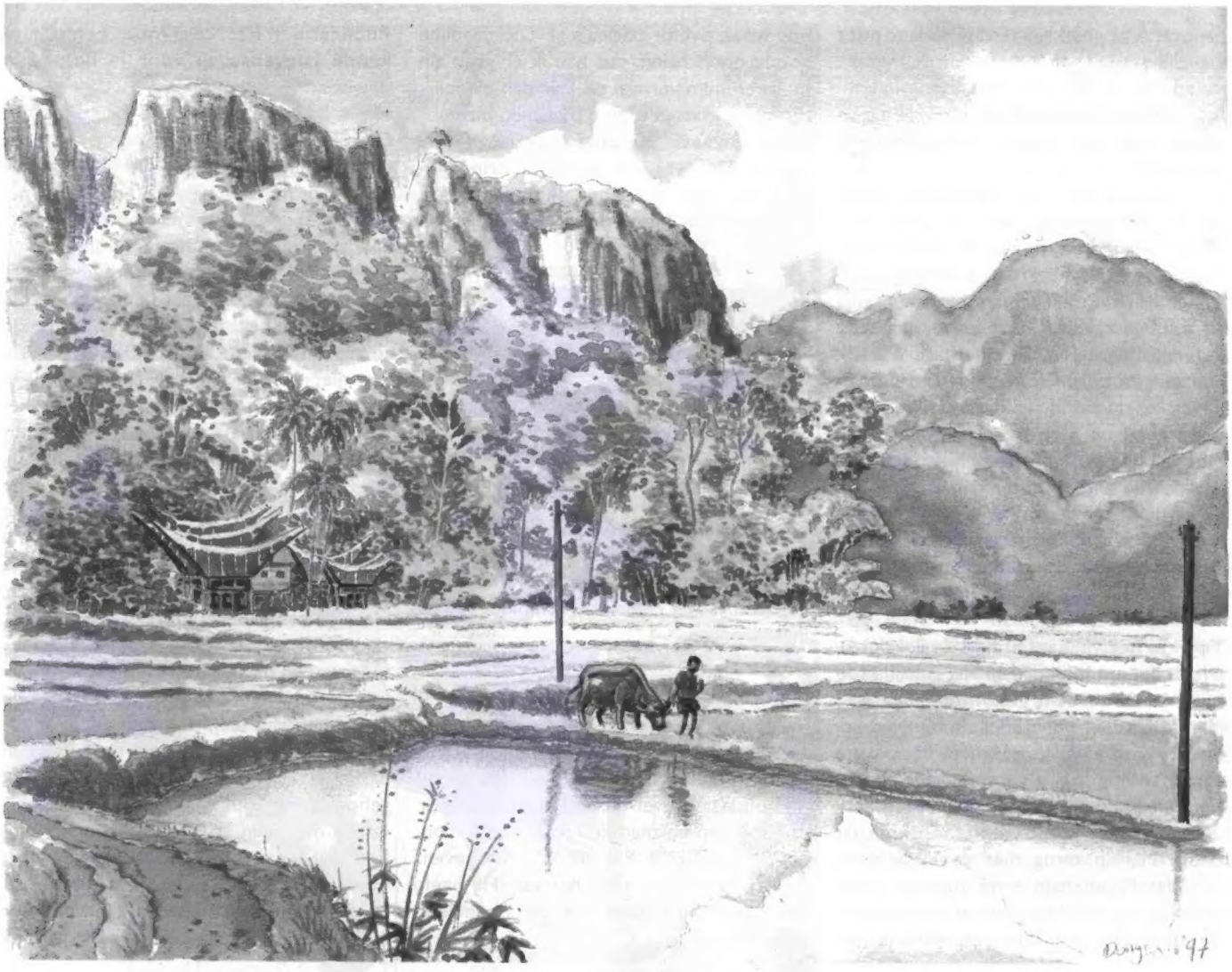

Je wil orgineler zijn dan dat.
Ja, maar dat is moeilijk, omdat het alles te maken heeft met de thematiek van het verhaal. De titel *Rampokan* verplicht me min of meer om een link te leggen met het tijgergevecht in het eerste deel. Ik heb wel wat, maar dat vertel ik natuurlijk nog niet. Het is trouwens zaak om daar niet te lang over te gaan nadenken, want voor je het weet ben ik een half jaar verder. Daar heb ik ervaring mee! Het einde en de setting van het verhaal liggen al vast, maar tijdens het schetsen van de pagina's zal er ook wel weer het nodige veranderen. Ik wil de tijd en de rust hebben om dat te kunnen.

Onder voorbehoud

Het tweede deel van *Rampokan* staat gepland voor 2000. Gaat je dat lukken?
Ik weet het niet. Dat zien we dan wel weer. In de flaptekst van het eerste deel had eigenlijk moeten staan dat dat jaartal onder voorbehoud is. Ik wil me niet laten opjutten door uitgevers of mezelf, want dan neem je misschien beslissingen waar je achteraf spijt van krijgt. Al moet het ook weer niet te lang duren ...

Lezers willen immers het vervolg lezen en hebben geen zin om daar vijf jaar op te moeten wachten.
Dat is ook niet de bedoeling. Ik hoop dat ik *Rampokan* binnen drie jaar af heb. Maar dat heeft allemaal consequenties voor wat betreft de financiering.

Het Fonds voor de Kunst stelt tegenwoordig beurzen beschikbaar voor stripmakers. Zou dat voor jou een oplossing zijn?

Daar heb ik zo mijn twijfels over. Ik heb het er al over gehad met Martijn Daalder en tegen hem heb ik gezegd dat ik mezelf onafhankelijk wil voelen. Als ik een beurs aanneem, heb ik het gevoel dat ik verplicht ben alleen maar aan *Rampokan* te werken en dat benauwt me. De vrijheid die ik de afgelopen tijd heb gehad, bevalt me eigenlijk wel. De consequentie is dat je andere opdrachten moet aannemen om je brood te verdienen. Ik ben nogal gesteld – misschien onterecht – op mijn onafhankelijkheid. Maar ik moet er nog over nadenken.

Beurs of geen beurs, *Rampokan* wordt sowieso voltooid?
Dat tweede boek komt er zeker. Bij het eerste deel was dat anders. Toen het gedurende de eerste drie jaar helemaal niet lukte, had ik nog wel eens het gevoel dat ik er mee moest stoppen. Nu dat eerste deel echter is verschenen heb ik helemaal geen twijfel meer. Maar nu even concreet: in de laatste twee jaar heb ik vijfendertig pagina's getekend. Dat is dus de helft, en ik heb er heel intensief aan gewerkt. Zestig pagina's in tweeëneenhalf jaar zal me dus niet lukken. Dat is mijn tempo niet. Ik ben nu eenmaal een wat langzamere tekenaar, al zeggen andere tekenaars dat dat wel meevalt. Bij *Muizentheater* deed ik na verloop van tijd drie dagen over een pagina, maar bij *Rampokan* heb ik daar een week voor nodig. Sneller tekenen is te hoog gegrepen; dan teken ik boven mijn macht. Bovendien wil ik niet dat de kwaliteit van het tekenwerk in de loop van het album achteruit gaat. Uit tijdsdruk overkomt dat veel tekenaars, zeker als ze voor dag- of weekbladen werken. Maar dat is de consequentie als je dat soort verbintenissen sluit. Dat wil ik dus niet. Ik ben nu eenmaal een mooie-plaatjestekenaar en wil een bepaalde stijl gedurende een heel album consequent volhouden. Voor mij is **Henk Kuijpers** eigenlijk de enige Nederlandse striptekenaar die

dat ook echt goed kan. En hij doet dat dus wèl elke week!

Is je tekenstijl veranderd gedurende de zeven jaar dat je aan *Rampokan* hebt gewerkt?
Er is geen sprake van stijlbreuken, zoals dat bij *Muizentheater* wel het geval was. Als je een tijdje niet aan de strip werkt, heb je figuurtjes niet meer in de vingers. Ik pak er dan altijd de eerstgetekende pagina bij, om te vergelijken. Dat is overigens niet de eerste pagina van het verhaal, want ik heb niet in chronologische volgorde aan *Rampokan* gewerkt. In dat geval moet je extra goed op mogelijke stijlbreuken letten. De ene pagina is misschien iets minder dan de andere, maar dat ligt ook aan de setting. Het is natuurlijk gemakkelijker scoren met mooie landschapjes of decortjes dan met een dialogenpagina.

Publicatie in Parool

Toen je het verhaal af had, is *Rampokan: Java* voorgepubliceerd in *Het Parool*. Hoe ben je daar terecht gekomen?
Martijn Daalder heeft mij in het grote herdenkingsjaar 1995 gevraagd of hij met de eerste twintig pagina's van *Rampokan* naar *Het Parool* mocht stappen. Hij kende daar iemand op de kunstredactie. Enthousiast kwam Martijn terug met de mededeling dat *Het Parool* mijn strip meteen wilde hebben, mede in het licht van dat herdenkingsjaar. Dat ging dus niet, want ik had nog maar twintig pagina's af. Die deadline zou ik nooit halen, dus had ik er geen zin in. Toen mijn verhaal dit jaar dan eindelijk af was, is Martijn samen met mijn uitgever **Joost Swarte** opnieuw naar *Het Parool* gegaan. Dat was vlak voor de Stripdagen Haarlem. Die bevriende kunstredacteur, **Matthijs van Nieuwkerk**, was inmiddels

hoofdredacteur geworden van de krant. Joost Swarte stelde hem voor om de strip integraal te publiceren, of anders niks. Een dag later is *Het Parool* daar onmiddellijk op ingesprongen.

Hoe voelt het als Joost Swarte **zich zo inzet voor jouw strip?**
Swarte heeft veel aanzien, is een man van gewicht. Het is natuurlijk heel wat als hij enthousiast is over je werk. Dat was voor mij ook een belangrijke reden om *Rampokan* door Oog & Blik uit te laten geven. Swarte heeft hart voor het vak. Hij heeft het papier uitgezocht en de steunkleur voorgesteld.

Publicatie in *Het Parool* moet een uitstekende ruggensteun voor je boek zijn geweest.
Het is de beste reclame die je kan hebben. Mijn verhaal komt op die manier ook onder ogen van mensen die normaal niet van strips houden. Ze ontkomen er gewoon niet aan! Of ze het kopen is natuurlijk de vraag, maar het is natuurlijk wel een paginagrote advertentie iedere dag. Naar wat ik heb gehoord gaat het goed met de verkoop van het album, en dat heeft mede te maken met de voorpublicatie. Ik kan me niet herinneren dat er eerder een strip is geweest van één en dezelfde tekenaar die dagelijks paginagroot in de krant kwam. Bij *Algemeen Dagblad* gaat het bij voorbeeld om stroken van verschillende tekenaars. *Het Parool* heeft me een mooie kans geboden. Misschien is het ook wel een motivatie voor andere tekenaars. Mij hoor je er in ieder geval niet over klagen. Het was een leuke zomer.

Hoe waren de eerste reacties?
In *Het Parool* stond al na een week of tien een brief van een lezer die het oude *Kapitein Rob*-gevoel meende te herkennen bij het lezen van mijn strip. Verder heb ik gehoord dat oud-militairen niet zo blij waren met mijn strip. Zij vinden het niet leuk dat deze geschiedenis weer wordt opgerakeld, want zij zijn de verliezers. Jarenlang zijn ze in feite miskend en voor hun is zo'n strip erg pijnlijk. Zelf stond ik

Jezus, hoe maar uit minuten
Stelten! Skaunch ons konvooi!
We hebben de uitrusting van twee soldaten, commando's, te zijn nergens te bekennen...
Stik!

12

...we hadden bij het konvooi moeten blijven, Johan...
...Zie wat er van kom...
Ach, zeur niet Frits, 't Die maar klappen van de Gurkha...
We liften wel naar Depok, meneer!
Ahum... Heren, als ik U zou aanraden van dienst van zijn... mogen moet ik die lucht op Java als U wilt...
Dat bedoel ik!
Kom, u weet oppassen, U bent onaangenaam...
Zeg maar lijk... Tellatiten, ziet U!

13

daar niet zo bij stil, maar blijkbaar ligt dat heel gevoelig. Matthijs van Nieuwkerk vertelde me dat er heel positieve reacties waren, maar ook hele kwade. Er werd zelfs gesproken van geschiedvervalsing.

Geschiedvervalsing? Trek je je dat aan?
Het is natuurlijk de benadering van hoe ik bepaalde dingen zie. Ik heb natuurlijk veel gehad aan dagboekbeschrijvingen van oud-militairen. Als iemand het geschiedvervalsing noemt, ben ik benieuwd wat hij daaronder verstaat. Goed, één ding heb ik echt bedacht: uiteindelijk worden de lijken van twee terroristen opgehangen en door soldaten met speren doorboord. Dat met die speren komt voort uit mijn eigen zieke geest. Maar het is wel zo dat Indonesische krijgsgevangenen standrechtelijk werden geëxecuteerd en vervolgens niet begraven mochten worden om als afschrikking te dienen. In dat opzicht werd er dus inderdaad geen respect getoond voor de doden. Voor de rest heb ik datgene wat zich afspeelt in mijn boek niet van mezelf.

Indische tekenaar

Hoe reageren Indische mensen op *Rampokan*?
Die zijn heel enthousiast, omdat ze in mij een soort derde-generatie Indo-tekenaar zien. Aan de ene kant ben ik daar natuurlijk door gevleid, maar aan de andere kant moet ik oppassen dat ik niet alleen nog maar als Indische tekenaar wordt bestempeld. Ze gaan je dan alleen nog maar vragen om sawa-landschapjes en palmbomen te tekenen. In die hoek moet ik mezelf niet manoeuvreren. *Muizentheater* speelt zich af in de Jordaan, hoor! Ik blijf natuurlijk Amsterdammer. Die Indische gasten zien het als een stuk erkenning dat er nu op stripgebied ook belangstelling is voor hun verleden. Ik vraag ze dan: 'Wat vind je ervan? Komt het een beetje overeen met je herinneringen?' Dàt vind ik nou belangrijk. Mensen die als tiener in Indonesië hebben geleefd, zeggen me dat het vroeger inderdaad zo was als ik het getekend heb. Dat zijn de mooiste momenten. Ik ben natuurlijk maar een naoorlogs mannetje dat zich uit fotomateriaal en verhalen een beeld van die tijd vormt. Als dat idee strookt met hun eigen jeugdherinneringen, dan ben je wel geslaagd, denk ik. Daar doe ik het ook voor. Ik vind het belangrijk dat het geen bordkartonnen decors zijn, maar dat het echt is en iets uitademt.

Is dat een kwestie van goede documentatie?
Nee, het is meer dan dat. Het is niet alleen een kwestie van documentatie en goed kunnen tekenen, maar je moet ook sfeer aan een verhaal kunnen toevoegen. Bij *Rampokan* heeft de steunkleur heel veel bijgedragen aan de sfeer. Volledig ingekleurd zou het meteen zo schreeuwerig zijn geworden. Door die steunkleur waan je je meteen in de jaren '40, omdat het drukwerk toen ook een beetje bruinig was.
Het is niet alleen het tekenen op zich. Dat ik in Indonesië ben geweest, maakt ook veel uit. Voordat ik er was geweest had ik nog een paar witte vlekken, maar daarna tekende ik wat makkelijker. Je weet dan waar je het over hebt.

Hebben de reizen naar Indonesië er ook voor gezorgd dat jouw betrokkenheid met het onderwerp is toegenomen?
Zeker. De tweede reis was weliswaar meer vakantie en familiebezoek, maar door de eerste reis ben ik echt achter zaken gekomen waar ik nooit bij stil stond. Ik ben bij voorbeeld op eilanden geweest waar mijn moeders familie vandaan komt. Dat is natuurlijk een soort *sentimental journey*. Je gaat je rustiger voelen en op een bepaalde manier ook thuis. Je blijft natuurlijk een vreemde, je hoort daar niet ... maar toch vind je een heleboel oude sporen terug. Ik was de eerste van de familie die daar naartoe is gegaan. Dat maakt het toch wel bijzonder en persoon-

***Links*, Schetsen van twee pagina's die uiteindelijk niet in *Rampokan* voorkomen.**

***Boven*, Plaat 19 uit *Rampokan*, zonder ingetekende tekstballonnen.**

***Rechts*, Gewelddadig optreden van Nederlandse militairen. Geschiedvervalsing?**

Overwoekerde begraafplaatsen zijn romantisch.

lijk. Dingen die ik daar heb meegemaakt, ook heel gewone dingen, keren terug in mijn strip.

Het bevordert de authenticiteit?
Ik denk het wel. Je betrokkenheid is wat echter. Anders ken je het land alleen maar van plaatjes, en dat maakt het toch heel koud. Zo heb ik een proefpagina gemaakt en die werd afgekeurd. Ik weet ook wel waarom: hij was te afstandelijk. Achteraf kan ik dat natuurlijk gemakkelijk zeggen, maar volgens mij werkt het wel zo. Ik ben overigens sindsdien ook steeds meer over Indonesië gaan lezen. Alles wat ik tegenwoordig lees heeft er mee te maken. Je wilt jezelf verrijken.

Voelde je jezelf *Johan Knevel* toen je naar Indonesië ging? Was je net als hij op zoek?
Toen ik er in 1992 naartoe ging wilde ik Java en Sulawesi aandoen, omdat ik de route uit mijn strip wilde afleggen. Op een gegeven moment ben ik dus terecht gekomen op het eiland waar mijn familie vandaan komt. Die naam Knevel is ook geen toeval, want mijn moeder heet zo, maar dan gespeld als Kneefel. De voornaam Johan komt trouwens van een jongen uit mijn voetbalelftal – je moet toch ergens een naam vandaan halen. Toen ik op dat eiland bij het graf van mijn overgrootopa kwam, bleek die gewoon **Johannes Kneefel** te heten! Dat heb ik nooit geweten! Dat is dan wel een toevalligheid, maar blijkbaar zit ik toch in de goede richting.
Bij Jakarta ligt mijn opa op een ererustplaats. De dag na de capitulatie is hij door de Japanners onthoofd. Wij kennen hem in Nederland alleen van zo'n klein portretje als militair. Zijn graf ga je dus ook opzoeken als je in Indonesië bent. Het doet me niet zoveel, omdat het zo lang geleden is. Maar als je daar goed over gaat nadenken: ik ben van '66 en twintig jaar daarvoor speelt mijn strip zich af. Als je het zo bekijkt is het eigenlijk helemaal niet zo ver weg. Het schept dus toch wel een binding. Zo'n ererustplaats doet me echter weinig, want al die witte kruisen vind ik vrij lugubber. Veel mooier zijn de gewone begraafplaatsen, waar alles is overwoekerd en vergaan. Dat is veel romantischer.

Heb je het album vooraf ook aan je familie laten lezen?
Ik had graag van mijn oma Lien gehoord wat ze er van vond, maar ze is dement geraakt vlak voordat ik aan *Rampokan* begon. Vroeger vertelde zij heel veel verhalen. Ze heeft echter al vrij snel haar man verloren en kon sindsdien niet meer over het verleden vertellaen zonder in snikken uit te barsten. Ik ben me pas op mijn drieëntwintigste voor Indonesië gaan interesseren, dus ik kon het boek niet meer aan haar voorleggen.
Om een oordeel te krijgen over de authenticiteit van *Rampokan*, moet je niet bij je eigen familie zijn. Dan kun je veel beter luisteren naar mensen die je niet kent en die puur op het boek reageren. Wat ik me afvraag is of er ook mensen in het boek geïnteresseerd zijn die helemaal niets met het onderwerp hebben. Ik heb van horen zeggen dat het niet alleen beperkt blijft tot die groep van Indische Nederlanders, maar dat ook veel Nederlanders benieuwd zijn naar wat zich in Indonesië heeft afgespeeld. Misschien heeft dat te maken met het einde van deze eeuw, dat mensen om die reden teruggrijpen naar het verleden. Als je in Indonesië rondloopt, herken je ook overal Nederlandse sporen, met name in de architectuur. Dat is interessant.

Nieuwe plannen

Als straks het tweede deel van *Rampokan* ook af is, heb je dan alles gezegd over Indonesië wat je wilde zeggen?
Nee, want dit zijn nog maar de jaren '40. Door het lezen van het verzameld werk van **P.A. Daum** en *Heren van de thee* van **Hella Haasse** ben ik me meer gaan interesseren voor het verleden van Indonesië, met name het begin van deze eeuw. Er is nog zoveel!

Ga je daar ooit nog iets mee doen?
Voorlopig houd ik me nog bezig met deel twee van *Rampokan*. Natuurlijk heb ik wel plannen, al wordt dat misschien wel heel erg *incrowd*. Ik speel namelijk met de gedachte om mijn eigen familiegeschiedenis op te tekenen, hoewel ik niet zeker weet of dat werkelijk interessant is. Iedereen heeft immers wel wat meegemaakt, maar het is in feite allemaal één pot nat. Om daar echt een verhaal van te maken, moet je toch een bepaalde spanning toevoegen. Anders wordt het saai gekeuvel. Ik hou dus niet zo van die auto-

---

Rampokan: Java

Van Dongen
Oog & Blik/De Harmonie 1998
ISBN 90-73221-57-9
Prijs *f* 35 / Bfr.700
(72 pagina's, steunkleur, s.k.)

'Geachte redactie, waar bent u mee bezig? Ik bedoel de ranzige strip *Rampokan: Java* van **Peter van Dongen**.' Het dagblad *Het Parool* heeft het geweten dat zij bovengenoemde strip in afleveringen publiceerde. De reacties van destijds persoonlijk betrokkenen bij het Indische verleden waren soms ongemeen fel. 'Het gaat mij erom dat een aanzienlijke groep mensen die 'iets' met Indië/Indonesië heeft voor de zoveelste maal onderuit wordt gehaald,' aldus de brievenschrijver. Het maakte mij, behorend tot dezelfde generatie als Van Dongen en bovendien met een vergelijkbare Indische achtergrond, nieuwsgierig: zou ik een andere reactie dan de schrijver van de ingezonden brief hebben, die immers zijn eigen herinnering tegenover het door Van Dongen verbeelde verleden kon zetten?
Van Dongen, geboren in Amsterdam in 1966, mag Indië dan niet zelf hebben meegemaakt, zijn tekeningen roepen bij de oudere generatie herkenning op: zo herkende mijn vader verschillende locaties in zijn geboorteplaats Batavia/Jakarta. Dit is de verdienste van Van Dongen, die zich op zorgvuldig bronnen- en beeldonderzoek baseerde. Met zijn strip heeft de auteur en tekenaar niet minder dan een 'historische en psychologische roman over verlies, oorlog en idealen' op het oog. Dat is nogal wat – maakt hij dit waar? Het verhaal betreft een klassiek thema in de Indische literatuur: een volwassen Hollandse man, geboren en getogen in het koloniale Indië, keert naar zijn geboorteland terug in de heimelijke hoop zijn baboe te vinden. In *Rampokan: Java* heet hij Johan Knevel, zoon van een bestuursambtenaar, en zij heet Ninih. Omdat de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd is uitgebroken en 'tropisch Nederland' verloren dreigt te gaan, verlaat Knevel Nederland in 1946 om als soldaat en vrijwilliger voor het behoud van zijn paradijs te vechten. We zien hem ingescheept met zijn maten op de boot, we zien zijn aankomst in Batavia en zijn vertrouwdheid met het tropische klimaat, eten en gewoonten. Ook zien we zijn koloniale mentaliteit in de manier waarop hij Indonesiërs afsnauwt. De verscheurdheid tussen liefde en haat is cruciaal: liefde

biografische strips. Ik wil op iedere pagina een cliffhanger! Meer een traditioneel avonturenverhaal dus. Je kunt delen uit je familiegeschiedenis halen en die in een groter geheel plaatsen. Dat heb ik bij *Rampokan* in feite ook gedaan, maar dan niet zo letterlijk. Wat dat betreft heb ik me heel erg ingehouden.

Je zegt net zelf dat je niet als een Indo-tekenaar te boek wil staan. Is het om die reden niet veel beter om als volgende strip iets heel anders te maken?
Met dat idee heb ik wel gespeeld, maar ik weet het op dit moment niet. Het zal in ieder geval niet een verhaal in het heden zijn, want dat trekt me niet. Misschien vind ik dat te dichtbij of heb ik er te weinig romantische gevoelens bij. Neem bij voorbeeld de strip *Cat Banda* van Martijn Daalder en **Teun Berserik**. Daar maak ik de scenarioschetsen voor, maar ik zou het niet willen tekenen. Dat heden trekt me niet en ik kan me er ook niet goed toe zetten om me in te leven in een scenario van iemand anders. Strips maken in opdracht doe ik liever niet. Met losse tekeningen ben ik er meteen van af. Strips maken is heel arbeidsintensief en als je daar zoveel tijd in steekt, moet het iets zijn wat je raakt. Dat geldt voor *Rampokan*, maar ook voor *Muizentheater*.

Flashbacks

Rampokan is je eigen strip, maar je hebt wel hulp gehad van Martijn Daalder. **Wat precies is zijn inbreng geweest?**
Ik zit vol met ideeën en leg die aan hem voor. Hij leest mijn geschetste pagina's door en voorziet ze van kanttekeningen. Zo hebben we het gehad over het gebruik van flashbacks. We vonden dat eigenlijk wat melodramatisch en ik wilde ze aanvankelijk niet gebruiken. Uiteindelijk adviseerde Martijn me om toch een paar flashbacks te gebruiken, want anders wordt Johan Knevel zo'n figuur zonder achtergrond. Vervolgens bepaal ik zelf waar die flashbacks moeten komen in het verhaal. Ook de introductiepagina's van de strip – een spread – was een idee van hem, al heb ik daar met verschillende tijgerkooien natuurlijk weer een eigen draai aan gegeven. Bovendien is Martijn degene die mijn teksten heeft geredigeerd, omdat mijn Nederlands niet altijd grammaticaal even correct is. Daarbij heeft hij ook verhaalsuggesties gedaan. Zijn inbreng is dan ook niet beperkt gebleven tot redigeren. Ik heb trouwens niet al zijn ideeën overgenomen. Zo stelde hij voor om de Tweede Wereldoorlog als een soort sprookje in het verhaal te betrekken, in de vorm van een rampokan. Dat vond ik te ingewikkeld, te geforceerd. Ik heb het wel uitgeschetst, maar uiteindelijk toch helemaal weggelaten. Ik ga er van uit dat mensen basiskennis hebben over de Tweede Wereldoorlog, dat ze weten dat er Japanners hebben gezeten in Indonesië. Het is ook zo belerend om dat allemaal in je strip uit te leggen.

Ben je tevreden over het uiteindelijke resultaat zoals dat er nu ligt?
Ik ben uitgegaan van een bepaalde politieke achtergrond. Wat ik echter gezien heb bij het Soekarno-toneelstuk en de Westerling-opera is dat de historische feiten uit de geschiedenisboekjes letterlijk opgedreund worden. Daar vind ik weinig aan, dus heb ik dat in *Rampokan* niet gedaan. Maar ja, toch moet je bepaalde informatie kwijt. In de eerste pagina's van het verhaal heb ik daar een *voice-over* voor gebruikt. Als je gaat werken met de historische feiten en data in kaders wordt het zo erg 'Oom Wim vertelt'. Ik heb de persoonlijke tragedies naar voren gehaald en uitgediept. Maar de naam Soekarno komt bij voorbeeld niet voor in *Rampokan*. Ik zou het hooguit als graffiti-opschrift op de muur kunnen gebruiken, maar dat heb ik niet gedaan. Johan Knevel die iets in zijn dagboek schrijft over Soekarno, dat vind ik alweer ongeloofwaardig worden. Laat staan dat je Soekarno zelf in beeld brengt. Dan wordt het zo'n B-film en neem je het niet serieus. Als je geschiedenis wil vertellen, moet je juist niet dat soort dingen doen.

Je suggereert liever?
Suggestie werkt inderdaad beter. Je kunt nog wel een opschrift als 'Dutch go home' gebruiken, maar dan moet je dat wel gedoseerd doen. Ik weet niet of dat ook letterlijk werd gezegd, maar als je de foto's uit die tijd bekijkt zie je wel allemaal van dat soort opschriften op muren. Vaak zijn het van die lange teksten, bij voorbeeld over gouverneur-generaal **Van Mook**. Maar dat wordt al snel *inside*, want ik wil het niet uitleggen. 'Dutch go home', dat snapt iedereen. Of die tekst echt op de muren heeft gestaan, weet ik niet. Misschien is dàt geschiedvervalsing.

voor die ene verloren vrouwelijke bediende, haat ten aanzien van andere aanwezige, maar niet gewenste Indonesiërs.
Rampokan: Java is een fraaie, verzorgde uitgave. Het verhaal is opmerkelijk genoeg in zwart/wit (met steunkleur bruin) uitgevoerd. Opmerkelijk, omdat gradaties in huidskleur tijdens de koloniale periode van doorslaggevend belang waren voor de positie van een persoon. Bij nader inzien zorgt het palet van zwart, wit en bruin voor een sobere sfeer, wat bij het verhaal passend is. Goed kijken en lezen is een vereiste: omdat er zoveel in Van Dongens werk te genieten is, maar ook omdat het nodig is om de diverse personages in hun verwikkelingen te kunnen volgen. De verhaallijnen in de strip komen bij het ontknopen van het plot op een ingenieuze manier samen. De gedachte dringt zich echter op dat deze strip mogelijk alleen boeiend en begrijpelijk is voor de insider, ofwel degene die 'iets' met de archipel heeft. Enige historische kennis over Indië en Indonesië vereist. Daarbij komt dat een *outsider* wellicht minder gevoel zal hebben voor de subtiel getekende verschillen in uiterlijk en gedrag tussen Indische, Indonesische en Chinese personages.
Maakt Van Dongen zijn aspiraties waar? Wat mij betreft wel. Van Dongens inlevingsvermogen in de complexe Indische geschiedenis zorgt voor een verhaal ('roman' zo u wilt) waarin de dubbele loyaliteiten van de personages tot uiting komen. We komen de Hollanders te begrijpen, die oprecht van 'hun' land houden, maar niet anders kunnen dan naar het vroegere Indië verlangen; maar ook de Indonesische vrouwen, die als concubine van Hollandse officieren een hogere status weten te verwerven, maar zich ook diverse vernederingen moeten laten welgevallen. De tragiek bestaat in de onoverbrugbare kloof tussen de Hollander die weliswaar verindischt is, maar door de Indonesiër nooit als één van hen zal worden gezien. Dat de Hollandse soldaten en de Indonesische vrijheidsstrijders tegenover elkaar stonden, en dat daarbij excessen werden begaan, wordt in dit boek niet verhuld. Van Dongen kiest (nog?) geen partij: zijn verhaal van verscheurdheid maakt duidelijk waarom niemand in deze strijd schone handen hield. In mijn ogen maakt dat *Rampokan: Java* niet tot een ranzige, maar een realistische strip. Immers, de werkelijkheid (namelijk dat Knevel zijn paradijs niet wist te behouden, maar gruwelijk genoeg via de militaire acties zelf meewerkte aan de destructie ervan) was hard, onverteerbaar, 'ranzig'.
Enigszins onbevredigend is dat het eerste deel geen werkelijke afsluiting heeft: Van Dongen hoopt het tweede deel van zijn werk, over Celebes, in het jaar 2000 te voltooien. Misschien niet iedereen in de Indische gemeenschap, maar ik kijk er naar uit.

EC

***

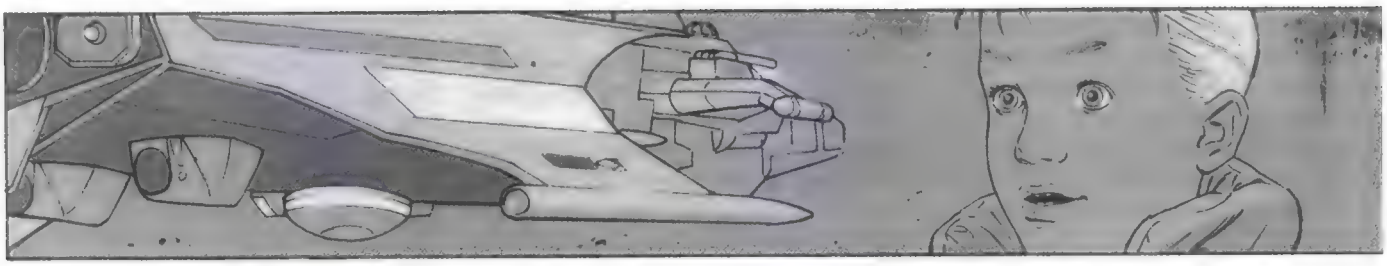

CHARLY

De eerste zeven delen van de serie *Charly* vormen een cyclus. Met ingang van het nog te verschijnen achtste verhaal maakt de reeks een sprong in de tijd en begint een nieuw hoofdstuk. De gelijknamige hoofdpersoon is geen jongetje meer, maar een zestienjarige puber die andere dingen aan zijn hoofd heeft dan duivels speelgoed. Een goede gelegenheid om terug te kijken op een opmerkelijke serie die veel sterke en enige zwakke momenten kent.

WAW! PRACHTIG!
MAG IK OOK NS?! MAG IK OOK NS?!
HÉÉ.. PAS OP!
?!
BLAM!!
WAT IS ER AAN DE HAND, CHARLY? WAT IS DAT VOOR LAWAAI?!
ESH.. NIETS, MAMA.. IK.. WE WAREN AAN 'T SPELEN.. EN IK VIEL VAN 'T BED..
HET WAS HELEMAAL NIET ZO ERG. HÉ, CHARLY?!
HIJ VIEL NIET HARD, MEVROUW.!

Charly met zijn ruimteschip.

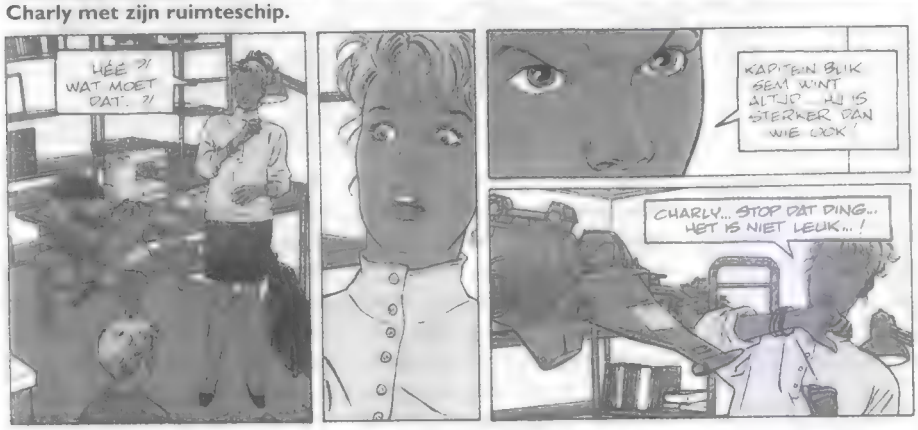

Je kunt Charly beter niet tegenspreken.

CHARLY, IK GA JE FIETS HALEN MAAR DAN MOET JIJ HEEL VERSTANDIG ZIJN EN DOEN WAT ER GEZEGD WORDT. ZONDER PRAATJES.. EN HEB MET ASTRID SPELEN WANT DIE IS WAT VERDRIETIG.. AKKOORD?
JA, PAPA..
JE BESLUIT STAAT VAST
IK WORD OOK GEK VAN DAT JSBEREN HIER..
TOT STRAKS!

Charly's vader vertrekt.

De strip *Charly* begon in 1991 met het eerste album *Duivels speelgoed*. **Denis Lapière** bedacht de scenario's, **Magda Seron** tekende. Hoofdpersonage Charly is een doodgewoon, ietwat braaf jongetje van zes jaar. Met zijn moeder Catherine en zijn vader Pat woont hij in Parijs. Zoals andere kinderen van zijn leeftijd kijkt hij naar tekenfilms op tv en is hij gevoelig voor reclame. Kort voor carnaval is hij met zijn ouders in een speelgoedwinkel om een vermomming te kopen. Zijn moeder wil een heksenmasker kopen. zijn vader vindt dat flauwekul. 'Maar Catherine het is een JONGEN, die ga je toch niet

door

ERIK VAN DER HOEVEN

voor heks laten spelen?!' Pa en ma ruziën over feminisme en macho-gedoe. 'Ik wil dit,' roept hun spruit plotseling. In zijn handen heeft hij een gigantisch bouwpakket van het ruimteschip Kapitein Bliksem, zijn tv-held. Pat moet op reis en wil zijn zoontje eens verwennen. Catherine sputtert nog dat Charly pas zes is, tevergeefs. Thuis zet pa het plastic ruimtetuig in elkaar. Het ziet er indrukwekkend uit, maar werkt niet. Pat gaat op zakenreis. De man van de winkel doet niet moeilijk en geeft Catherine een ander exemplaar. De ruil heeft grote gevolgen.

Wraak

Het nieuwe ruimtetuig leidt een eigen leven en wordt de beschermer van Charly. Wie aan de jongen komt, is nog niet jarig: kinderen lopen blauwe plekken op, diverse volwassenen verliezen zelfs het leven. Kapitein Bliksem is een soort miniatuuruitvoering van de door horrorauteur **Stephen King** bedachte **Christine**, een Plymouth Fury uit 1958. Christine beschermde zichzelf en haar eigenaar. Ze nam wraak op iedereen die hem treiterde, maar duldde ook geen concurrentie. Wanneer haar baasje verliefd werd, moest ook de geliefde lijden. Kapitein Bliksem vormt met Charly net zo'n twee-eenheid.

Kapitein Blik

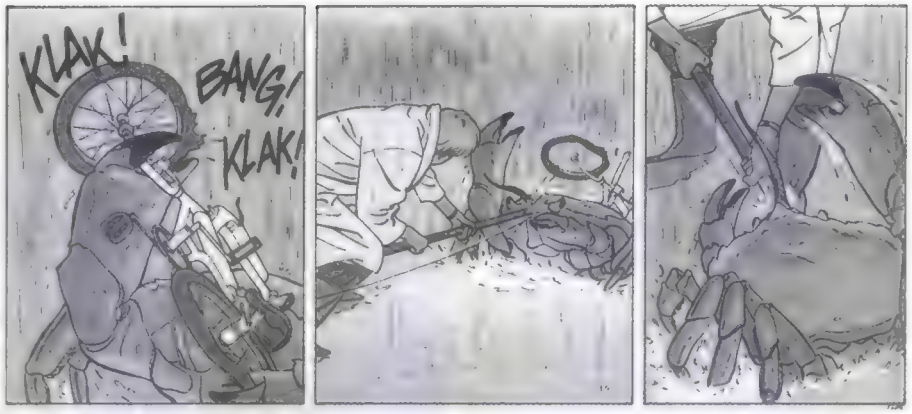

Het is niet pluis op Vlieland.

MAMA, BEN JE VERDRIETIG OMDAT PAPA DOOD IS?
EN JIJ?
JA... IK WEET HEUS WEL DAT, ALS JE DOOD BENT, HET VOOR ALTIJD IS. MAAR IK HEB DE HELE TIJD HET GEVOEL DAT HIJ TERUGKOMT...
...ELKE KEER ALS IK EEN GELUID HOOR, DENK IK DAT HIJ HET IS... MAAR HIJ IS HET NOOIT... HET IS ALSOF IETS IN MIJN HOOFD ZEGT DAT HIJ WEL DOOD IS, MAAR NIET ECHT.. EN DAAROM ..IK WEET HET NIET MEER...
CHARLY... CHARLY...

Moeilijke problemen voor zo'n jongetje.

Moeder Catherine is een concurrent in de liefde en heeft het daarom vaak moeilijk.
Dat er iets goed mis is, merkt Catherine als ze ruziet met haar zoontje. Zijn blik verstrakt en hij roept: 'Da's gemeen! Straf haar kapitein!' Het speelgoed verheft zich van de grond en valt Catherine aan. Met veel moeite weet ze Charly zover te krijgen dat hij de aanvaller terugroept. De door Catherine te hulp geroepen politie staat machteloos. Charly vlucht, op de rug van de kapitein, de stad in. Als Charly een walkman of Big Mac wil, pakt zijn held dat voor hem. Middenstanders die protesteren, krijgen de schrik van hun leven. Na tv-oproepen wordt Charly gelokaliseerd. Een politiesluipschutter maakt met een gericht schot een eind aan het leven van het eigengereid stuk plastic. Charly moet in therapie, omdat hij een vriend verloren heeft. Maar uiteindelijk groeit hij er wel overheen, zo verzekeren de therapeuten zijn moeder. Vreemd genoeg verliezen de media al direct elke interesse in de mysterieuze moordzaak. Een schietpartij en een aantal doden midden in Parijs, politiemannen die gewond en zelfs blind raken, en dan verder niets in de krant?

Vaderfiguur

Kapitein Bliksem is voor Charly een soort vaderfiguur. Hij is er als de jongen hem nodig heeft, beschermt hem tegen onrecht en geeft hem cadeautjes. Zijn echte vader is er nooit, Kapitein Bliksem neemt Pats rol over. Dat zijn plastic vader overdreven reageert en doorgaans drastische represailles neemt, deert de jongen niet. Hoe het kan dat zijn speelgoed 'leeft', interesseert hem evenmin. Kapitein Bliksem kan immers alles, dat wist hij al van de tv. Al met al is *Duivels speelgoed* een fraai getekend verhaal, met een

***Boven*, Denis Lapière.**

***Rechts*, Magda Seron.**

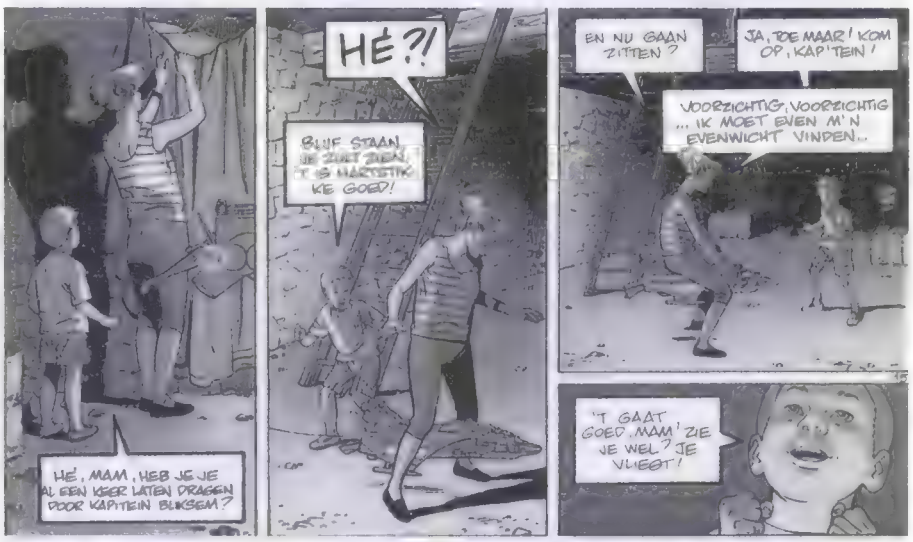
HÉ, MAM, HEB JE JE AL EEN KEER LATEN DRAGEN DOOR KAPITEIN BLIKSEM?
HÉ?!
BLIJF STAAN, JE ZIET ZIEN, 'T IS MAGISTRALE GOED!
EN NU GAAN ZITTEN?
JA, DOE MAAR! KOM OP, KAP'TEIN!
VOORZICHTIG, VOORZICHTIG ... IK MOET EVEN M'N EVENWICHT VINDEN...
'T GAAT GOED, MAM! ZIE JE WEL? JE VLIEGT!

Charly en z'n moeder proberen samen met Kapitein Bliksem uit handen van de overheid te blijven.

em is de spil in eerste Charley-cyclus

aantal spannende ontwikkelingen en aardig gekarakteriseerde personen.
De autoriteiten staan voor een raadsel en stoppen de zaak dus in de doofpot. Onderzoek in een laboratorium levert namelijk niets op: het ruimtetuig dat zoveel leed veroorzaakte is een doodgewoon stuk plastic, en heeft zelfs geen motor. Een mooi mysterieus einde voor een origineel verhaal.

Emoties

De stijl van Magda is realistisch. In de tekeningen staan de personages centraal. Zij slaagt er goed in hun emoties uit te beelden. Dat iemand bang is of verdriet heeft is duidelijk, zonder dat er rijkelijk tranen vloeien. Veel aandacht geeft de tekenaar ook aan de omgeving: steden en gebouwen zijn herkenbaar en komen tot in details in beeld. En dat zonder af te leiden van de verhaallijn waarin het om personen gaat en de omgeving slechts een toevallig decor is. Magda was medewerker van **Edouard Aidans**, met **Chris Lamquet** was ze verantwoordelijk voor de serie *Maria en Giel*.
Lapière is een veelschrijver. Hij maakte tientallen albums en series met onder anderen **Michel Constant** (*Mauro Caldi*), **Olivier Wozniak** (*Alice en Leopold*), **Didier Courtois** (*La Race des seigneurs*), **Gilles Mezzomo** (*Luka*) en met **Jean-Philippe Stassen** (*Brieven uit de bar*). Stassen verzorgde de inkleuring van het eerste Charly-album, met Lapière maakte hij eind jaren tachtig ook de albums *Bahamas* en *Bullwhite*. Sinds enige tijd werkt **Lapière** samen met **Alain Sikorski** aan de klassieker *Baard en Kale*.

Telekinetisch

Het is echter niet bij één album gebleven. Na

U BENT OP DE HOOGTE VAN CHARLY'S MEDISCHE GESCHIEDENIS ... U BENT IN ZEKERE ZIN EEN GARANTIE VOOR ZIJN VEILIGHEID EN ZIJN WELZIJN ... EN DIE VAN ZIJN MOEDER ...
WERK MET ONS SAMEN, DOKTER ... DE PSYCHIATRISCHE AFDELING VAN HET KINDERZIEKENHUIS WAAR U WERKT, ZAL EEN AANZIENLIJKE SUBSIDIE ONTVANGEN ...
VERGEEF ME, CATHERINE ... VERGEEF ME ... IK KAN NIET MEER TERUG ...
De staat schrikt niet terug voor chantage.

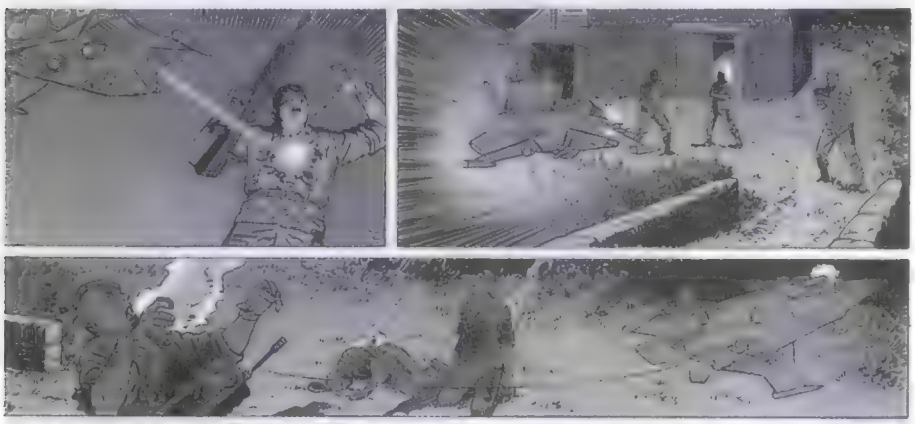
Zelfs voor het leger is Kapitein Bliksem te sterk.

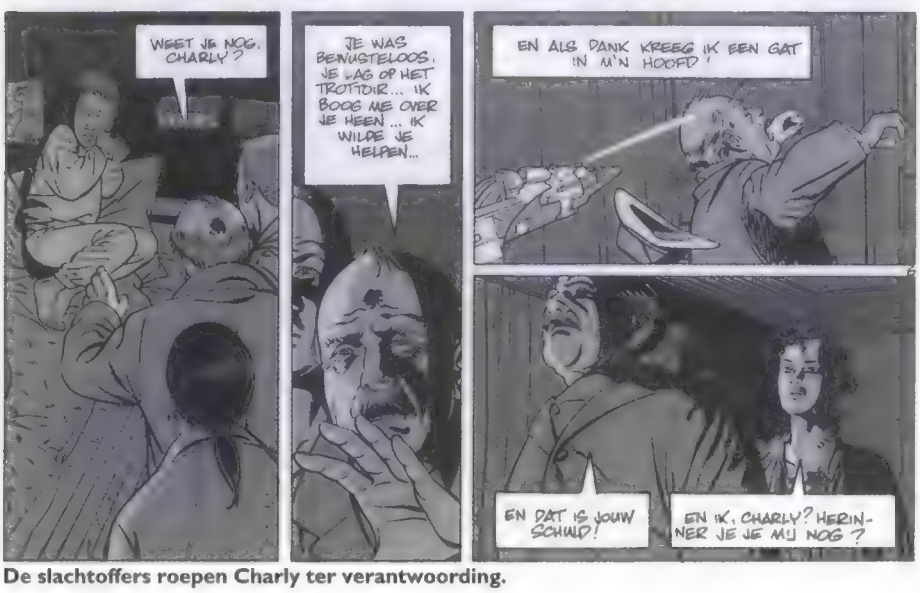
WEET JE NOG, CHARLY?
JE WAS BEWUSTELOOS, JE LAG OP HET TROTTOIR ... IK BOOG ME OVER JE HEEN ... IK WILDE JE HELPEN ...
EN ALS DANK KREEG IK EEN GAT IN M'N HOOFD!
EN DAT IS JOUW SCHULD!
EN IK, CHARLY? HERINNER JE JE MIJ NOG?
De slachtoffers roepen Charly ter verantwoording.

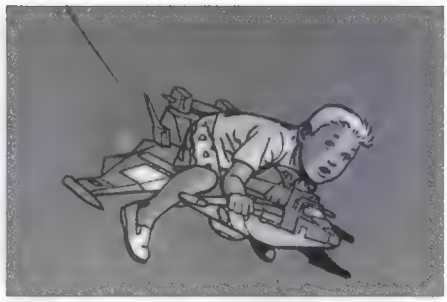

Duivels speelgoed (1991) volgden tot nu toe nog zes avonturen. Onvermijdelijk komt de kapitein dus weer tot leven en bijten autoriteiten keer op keer in het zand. Veel van de volgende avonturen verlopen volgens hetzelfde voorspelbare stramien. Charly komt in moeilijkheden door zijn telekinetisch begaafde vriend, die hem echter steeds weer uit de penarie redt. Politie en leger doen hun best de vreemde indringer onschadelijk te maken of op te sluiten voor nader onderzoek. Ze trekken niettemin altijd aan het kortste eind.
In het tweede album *Het verloren eiland* is het vakantie en is Pat even terug. Charly zit met zijn ouders op Vlieland. Het eiland is herkenbaar aan de bebouwing, de vogels en de vergezichten. Voor de kust strandt een Russische atoomduikboot en er gebeuren onverklaarbare dingen. Vlieland wordt bovendien getroffen door een vloedgolf. De Franse familie doorleeft een angstige nacht en krijgt natte voeten, maar de schade is alleen materieel. Charly zeurt zijn vader echter het hoofd gek over zijn achtergebleven fiets. Pat, zijn held, trekt zijn regenpak en laarzen weer aan en gaat er op uit. Hij komt niet terug en verdwijnt op mysterieuze wijze. In de volgende verhalen speelt hij nog slechts sporadisch een rol, als schim uit het verleden die Charly bijstaat als het kereltje in de ellende zit en Kapitein Bliksem hem niet kan helpen.

Speelgoed

Dat Kapitein Bliksem terug moest keren volgt logisch op de ontwikkelingen in het tweede avontuur. Dan ontwikkelt zich een tweede verhaallijn. Niet Charly maar Kapitein Bliksem is daarbij in gevaar. Leger en politie willen zijn kwaliteiten inpikken voor hun eeuwige speurtocht naar het ultieme wapen. Maar al snel duikt er ook een tegenstander van zijn eigen kaliber op: die vijand is afkomstig uit een Russische atoomonderzeeër en – clichématiger kan haast niet – vertegenwoordigt 'het kwaad'.
In het zevende avontuur *De onschuld* komt de serie tot een apotheose. Plaats van handeling is Brussel. Charly zwerft samen met een zwerver door de Belgische hoofdstad. Hij weet zich bedreigd door een onbekende moordenaar en zoekt een exemplaar van het ruimteschip Kapitein Bliksem. Het valt niet mee zo'n stuk speelgoed te vinden, want inmiddels bevolken andere tv-helden de etalages. Hij moet maar een ander verlanglijstje maken, vindt een winkelier. Charly kijkt wel uit, aan *Batman* of *Star Wars* heeft hij niets. Natuurlijk vindt Charly uiteindelijk wat hij

zoekt, waarna de Kapitein hem redt door zich op te offeren. Na zeven avonturen is Charly weer net zover als na *Duivels speelgoed*. Hij en Catherine staan er alleen voor, Charly's twee vaders zijn er niet meer om hen bij te staan. Ze zijn ook niet meer nodig. Moeder heeft een nieuwe vriend en de autoriteiten verliezen direct elke belangstelling voor hen, na het verscheiden van het duivelse speelgoed. Nogal onwaarschijnlijk. Staatsveiligheidsdiensten staan er niet om bekend dat ze hun dossiers snel sluiten.

Ongeloofwaardig

Welke krachten het speelgoed bestuurden zal voor altijd een raadsel blijven. Een *comeback* blijft dus mogelijk. Geheel ongevraagd geeft Lapière alsnog een soort verklaring. Kennelijk is de auteur inmiddels zo geschrokken van alle geweld in Charly's leven dat het hem in de bol is geslagen. Kapitein Bliksem en zijn strijd tegen het kwaad had alles te maken met de verschillen tussen kinderen en volwassenen. Die leven, zo schoolmeestert de scenarioschrijver, in twee werelden. Alles draait om onschuld en schuld. Deze 'verklaring' is vergezocht en volkomen ongeloofwaardig. Een jongetje van zes of negen staat toch nauwelijks op de drempel tussen kind en volwassene. Of vindt Lapière dat kinderen van acht, door al het tv-geweld dat ze inmiddels gulzig opslokken, hun onschuld al definitief verloren hebben?

De kindermoordenaar op de vlucht.

MAAR DIE MACHT IS KORTSTONDIG. DE MENS VERLIEST DIE KRACHT EEN PAAR SECONDEN NA ZIJN GEBOORTE, VLAK NA ZIJN EERSTE SCHREEUW.
HIJ VERLIEST 'M NIET HELEMAAL ... HIJ HOUDT GEDURENDE ZIJN KINDERTIJD EEN SPOORTJE VAN DIE KRACHT. ALS HIJ VOLWASSEN IS, VERLIEST HIJ DAT OOK...
...OMDAT HIJ MENS WORDT, EEN SOCIAAL WEZEN, EN OMDAT ZIJN GEEST ZICH VERVORMT TOT DE SLAPPE, KILLE EN RATIONELE ENTITEIT VAN DE VOLWASSENE.
Kinderen en volwassenen leven in twee werelden.

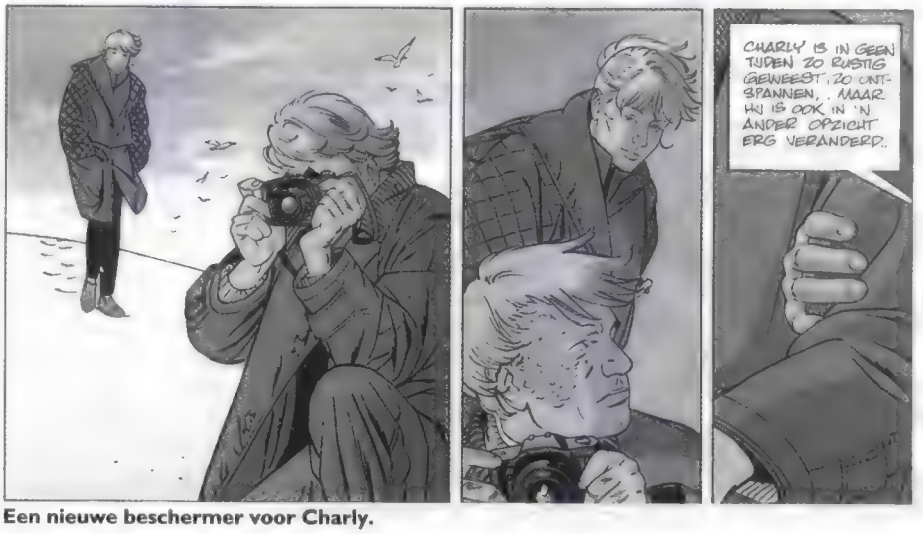

Een nieuwe beschermer voor Charly.

Charly

1: Duivels speelgoed	***
2: Het verloren eiland	**
3: Dreigende bliksem	***
4: De valstrik	**
5: Nachtmerries	***
6: De moordenaar	**
7: De onschuld	*

Magda & Lapière
Dupuis 1991-1998
Prijs ƒ18 / Bfr.360 (h.k.)
ƒ 9,75 / Bfr.195
(48 pagina's, kleur, h.k. + s.k.)

3 x 7 = 21

Stripschrift verloot – in samenwerking met uitgeverij Dupuis – drie complete series van zeven Charly-albums.

Interesse? Stuur dan vóór 29 december 1998 een briefkaartje aan:

3x7=21-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

De winnaars maken we bekend in een volgend nummer.
Maximaal één inzending per adres; medewerkenden van Stripschrift en hun familie zijn uitgesloten van deelname; en discussiëren over de uitslag doen we uiteraard liever niet.

PHILIPPE GELUCK

DE ALLESKUNSTENAAR

door
EDDY DEVOLDER

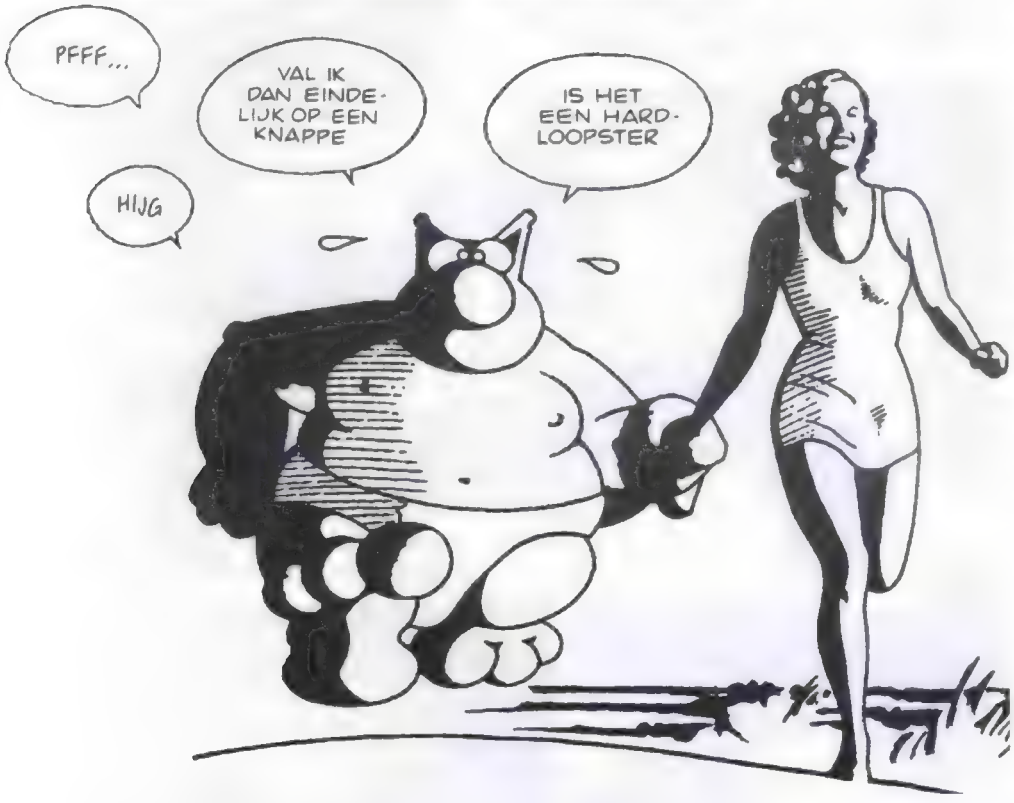

Op 22 maart 1983 verscheen *De Kat* voor het eerst, in het Franstalige Belgische dagblad *Le Soir*. De auteur, humorist Philippe Geluck **(Brussel 1954), was toen al een nationale bekendheid. De minst katachtige van alle stripkatten blijkt vijftien jaar later nog steeds springlevend en is klaar voor een wereldwijde doorbraak.**

Philippe Geluck is van vele markten thuis. Hij begon zijn humor-carrière op de planken van het Théâtre National Belgique. Voor de omroep RTBF maakte hij het populaire kinderprogramma *Lollipop*. Op de Waalse radio is hij te horen als 'Docteur G' die (lachwekkende) adviezen geeft over problemen van luisteraars. Verder had Geluck een succesvolle one-man-show, deed mee in speelfilms, illustreerde kinderboeken, was betrokken bij de nasynchronisatie van animatiefilms en exposeerde zijn humoristische kunstwerken en aquarellen in Oostindische inkt in alle Europese hoofdsteden. Op stripgebied verdient hij zijn sporen met *De Kat*, een strip- annex cartoonserie die in Wallonië snel populair werd. Gelucks personage is een dikke, grijze, in kostuum gestoken kat die handelt volgens een absurde logica doorspekt met bijtende humor. *De Kat* is vooral een in een sobere tekenstijl uitgevoerde praatstrip met veel woord- en beeldgrappen. De verbale avonturen van de hoofdfiguur doen denken aan het werk

van **Marcel Gotlib** of **Greg** (*Olivier Blunder*), maar dan veel minder breedsprakig. Met publicaties in diverse Franse kranten en in *(A suivre)* volgde ook in Frankrijk het succes. In Vlaanderen en vooral in Nederland is Philippe Geluck met zijn *De Kat* minder bekend. Waar Casterman in het Frans sinds 1986 al tien albums van deze serie heeft uitgegeven, is in het Nederlands dit jaar pas het vierde album verschenen.

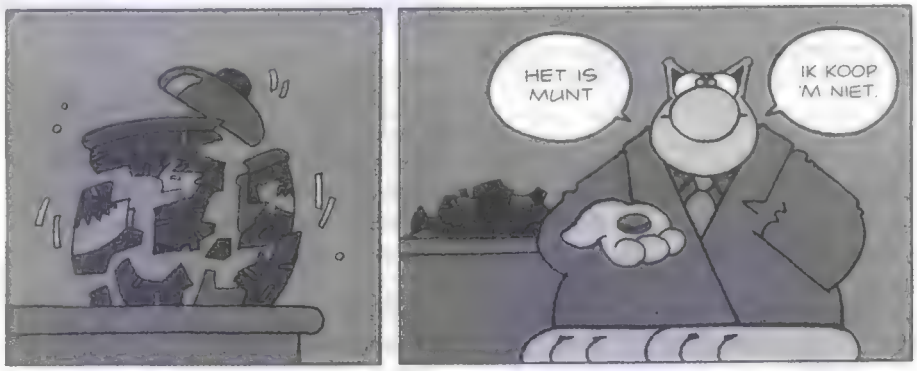

Hiërarchie der kunsten

U bestrijkt als kunstenaar werkelijk een groot gebied. Hoe verklaart u uw breeduiteenlopende dadendrang?

Een paar jaar terug maakte ik theater, daarna nam ik deel aan kleinschalige kunsttentoonstellingen en vervolgens stootte ik door naar de massamedia. Ik ben dus begonnen zogenaamde 'hogere' kunst te maken, om me later op de 'lagere' kunsten te richten. Alles ging eigenlijk alsof 'het publieke gewicht' de hiërarchie der kunsten bepaalde. Hoe omvangrijker de verspreiding, hoe 'lager' in rangorde de uitdrukkingskracht.

Ik geef het toe: ik bestrijk veel kunstzinnige terreinen. Zoals alle *workaholics* ervaar ik een waarachtig geluk in wat ik doe. Maar ik ben de eerste om de kans die ik heb gekregen om zoveel te kunnen doen, op waarde te schatten. Ik ben al zo'n twintig jaar bezig. Mijn eerste betaalde tekening werd al gepubliceerd toen ik nog maar veertien jaar was.

Wellicht staan mijn niet-tekenactiviteiten een verdere loopbaan als striptekenaar in de weg. Maar ik zal hiermee niet stoppen om ruimte te geven aan een denkbeeldige tekenaarscarrière. Ik heb geen zin om tot mijn zeventigste jaar alleen maar te tekenen. Wel bestaat daardoor de kans dat al mijn werkzaamheden een verzadigingseffect oproepen bij het publiek. Daar zal ik dan mee moeten leven.

Het gevaar voor verzadiging ontstaat misschien ook vanwege het feit dat België een klein, verdeeld landje is. Het publiek is beperkt en geen enkele auteur is in de gelegenheid zich te uiten in de volle breedte die zijn werk zou verdienen.

Ja, alle reacties komen heel snel bij je terug. Dat vormt waarschijnlijk de reden dat ik me aan zoveel verschillende expressievormen wijd. Niettemin besef ik dat ik me geen betere respons mag dromen dan die ik nu krijg. Ik mag een hele bladzijde in het grootste Franstalige dagblad van België vullen, iets waar elke tekenaar van droomt: zijn hart te kunnen uitstorten op een dergelijke plek. Daarnaast werk ik aan televisieprojecten. Ik heb het niet over de ellende die je meemaakt als je bij voorbeeld drie jaar lang probeert een uitzending te maken en die dan, eenmaal klaar, overal wordt bekroond, overal aangekocht wordt en uiteindelijk in de permanente collectie van het televisiemuseum in

OPLOSSING VAN HET KRUISWOORDRAADSEL

DE 101 DALMATIËRS

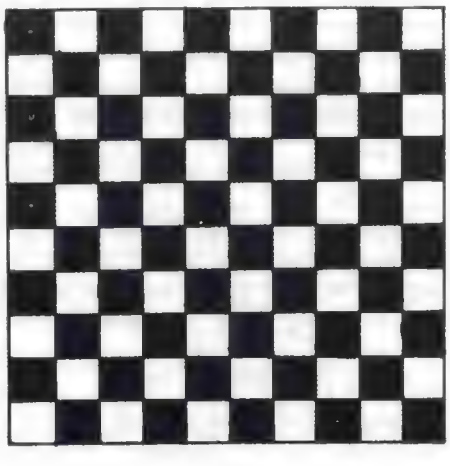

New York belandt. Ik praat over projecten die daadwerkelijk op televisie worden uitgezonden. Het gaat niemand aan te weten hoe ze gemaakt zijn en welke moeilijkheden daarmee gepaard gingen. Wat belangrijk is, is dat ze zijn gerealiseerd. Ik kijk ook regelmatig over de grens. Daar waar ik niet bekend ben. In Zwitserland zijn er dingen te doen, net als in Frankrijk. Ruime tijd geleden heb ik gesproken met **Frédéric Dard**, (een Franse schrijver die vooral bekendheid geniet vanwege zijn detective-reeks *San Antonio*. Red.) aan wie ik *Le Quatrième Chat* (het vierde Franse album uit 1991. Red.) heb opgedragen. Dat is pas iemand van wie je kunt zeggen dat hij een groot terrein bestrijkt! Hij is, geloof ik, de best verkochte Franstalige auteur. Telkens wanneer een *San Antonio* verschijnt, stort ik me er meteen op. Ik ben een superfan van Frédéric Dard. In mijn ogen schrijft hij te weinig. Wie verrukt is raakt de tel kwijt, en ik krijg er geen genoeg van.

U heeft ruime ervaring met het exposeren van schilderijen en aquarellen. Uw publiek was op die exposities nogal klein, terwijl tentoonstellingen rond De Kat de grote massa trekt.

Ik heb het exposeren van mijn kunstwerken als heel sereen en als heel plezierig beleefd. Ik verkocht redelijk veel van mijn aquarellen en mij viel een formidabele ontvangst te beurt, al was het op kleine schaal. Het aquarel is een kunstvorm met een gering bereik, net als het schilderen. Mijn exposities rond *De Kat* trekken doorgaans meer publiek. **Jean-Michel Folon** (een Parijse kunstenaar, gevierd vanwege zijn ontwerpen voor affiches. Red.) zei ooit: 'Wanneer ik werk exposeer, worden ze door hoogstens enkele duizenden personen gezien. Wanneer ik de cover van *The New Yorker* doe, wordt dat gezien, op één dag, door tientallen miljoenen mensen.' Het zij zo, met dit soort verschillen heb ik geen moeite.

Veel striptekenaars, vooral uit de generaties voor mij, waren gepassioneerde schilders. Het waren de geflipte schilders of spijtoptanten voor wie de strip een soort van surrogaatkunst betekende. Zelf ken ik dat soort frustraties absoluut niet. Het is altijd mijn droom geweest om zoiets als *De Kat* te doen, al droom ik vanuit realiteitszin met open ogen. Ik exposeer mijn werk van *De Kat* dan ook niet vanuit 'kunstenaarsopportunisme'. De doeken die ik heb geschilderd, heb ik spelenderwijs gemaakt, een soort studentikoze grap waarbij het me amuseerde om dezelfde technieken en materialen te gebruiken als schilders. Merkwaardig genoeg zijn het vooral deze doeken die verkocht zijn!

De Kat

Hoe is *De Kat* ontstaan?

De figuur De Kat heb ik voor het eerst gebruikt op een dankbetuiging aan iedereen die aan de organisatie van mijn bruiloft had meegeholpen. Daarna stond hij op het geboortekaartje van mijn zoon. Ik was niet van plan De Kat vaker te gebruiken, totdat *Le Soir* in 1983 contact zocht. **Luc Honorez**, journalist bij die krant, vroeg me een strippersonage te maken voor een supplement van de krant. De Kat leek me daarvoor zeer geschikt. Het is niet zomaar een personage: zijn verankering ligt in twee belangrijke persoonlijke gebeurtenissen.

De Kat is eigenlijk geen dier. Daarvoor bezit hij teveel menselijke karaktertrekken. Ik zie hem meer als de perfecte antiheld.

Wat zo origineel is in de bladzijden die u voor *Le Soir* maakt, is het werken met verschillende formaten. U maakt losse tekeningen, stroken, strippagina's ... Die werkwijze wordt in de albums nog eens versterkt, wanneer de tekeningen zijn gebundeld: er ontstaat een manier van lezen die breekt met de rechtlijnigheid.

Inderdaad, *De Kat* is niet eenduidig 'strip' of 'cartoon'. Elk van die pagina's voor *Le Soir* stel ik bijna als een klein tableau samen. Een structuur dringt zich heel snel op: een *Venus van Milo*-grap rechts, een verwijzing naar een wat platte stommiteit links. Maar ik zoek vaak ook naar de juiste kleurenharmonie. In de *Kuifje*-verhalen zit altijd eenzelfde kleurengamma, van de ene naar de andere pagina, van het ene naar het andere album. In mijn geval verandert dat per strook.

Ik gebruik geen vast formaat van drie plaatjes per strook voor *De Kat*. Ik speel graag met de codes van het beeldverhaal.

Daarbij kan ik met een vast stramien niet goed uit de voeten. Ik ben een minimalist. Ik werk mijn grappen het liefst direct uit en gebruik daarvoor het meest passende formaat. Dat kan één tekening zijn, maar het kan ook uitgroeien tot een strip van vier pagina's. Decors laat ik zoveel mogelijk achterwege, net als allerlei tierelantijnen. Zij kunnen de uitwerking van het effect van een grap in de weg staan.

Ik houd zoveel mogelijk vast aan korte grappen en verhalen. Ik heb een voorkeur voor een bondige werkwijze, of het nu voor de televisie, radio of krant is. Ik mis

de ambitie om een roman of een filmscenario te schrijven. Mijn doel is een idee bliksemsnel uit te werken.'

Uw humor is doorspekt met zelfspot, maar ook met een absurde, bijtende of valse poëzie die men kenmerkend noemt voor de Belgische humor.
Inderdaad, en als je namen zou moeten noemen is het natuurlijk **Magritte** of **Marcel Broodthaers** (1924-1976, een

Belgische kunstenaar die vooral bekend is om zijn enigmatische installaties en objecten. Red.). Ik zeg dit bij wijze van constatering. Ik denk dat Belgen meer door Anglosaksische dan door Zuid-Europese golven overspoeld worden. Zelf sta ik open voor invloeden uit andere domeinen dan waar ik me normaliter in beweeg. Ik ben bij voorbeeld verzot op **Topor**. Verder kan ik genieten van **Chaval**, **Pierre Desproges** en **Gary Larson** of van *Monthy Python's Flying Circus* en **Woody Allen**. Ik houd wel van het burleske.
Ik heb alle vrijheid met *De Kat*. Maar er zijn onderwerpen, zoals racisme, waar ik liever geen grappen over wil maken, omdat je dan al snel bij bepaalde groep wordt ingedeeld waar ik niets mee te maken wil hebben. Ook maak ik weinig

grappen over het ongeluk van anderen. Zwarte humor trekt mij niet echt. Het is vaak goedkoop effectbejag. Er zijn op dit vlak maar weinig humoristen van niveau.
Ik dacht dat mijn grappen kinderen niet zouden aanspreken. Tenslotte werk ik voor een krant die voornamelijk door volwassenen gelezen wordt. In het begin ging ik er vanuit dat de groep 25-35 jarigen de strip het leukst zouden vinden. Maar ik ben er achter gekomen dat ook ouderen en zelfs kinderen vanaf 9 à 10 jaar *De Kat* amusant vinden. Bij mijn tv-programma *Lollipop* was het net andersom: het was bedoeld voor kinderen, maar ik kreeg ook veel reacties van ouders. Misschien is het wel mijn missie om alle mensen te vermaken.

Hard werken

Volgt u de stripwereld van nabij?
Ik was vroeger weg van *Kuifje* en *Lucky Luke*: die las ik steeds weer opnieuw. Later vond ik het satirische tijdschrift *Hara Kiri* interessant. Het satirische karakter, maar dan minder ver doorgedreven vind je ook terug bij *De Kat*. Tegenwoordig heb ik weinig binding met de stripwereld. Ik onderhoud meer contacten met humoristen en cartoonisten, zoals **Siné** en **Cavanna**.

Hoe lang gaat u nog door met *De Kat*?
Kort nadat De Kat was ontstaan, voelde ik al dat dit personage en ik samen een flink stuk weg zouden gaan afleggen. Ik wist dat er albums en expo's zouden komen. Maar ook heel snel heb ik besloten om er mee op te houden op het moment dat het me gaat vervelen. Het gaat erom waakzaam te zijn, de verveling te zien aankomen. Al vijftien jaar leef ik nu met De Kat en nog nooit heb ik me verveeld, integendeel: als ik hem teken, amuseer ik me als een klein kind.

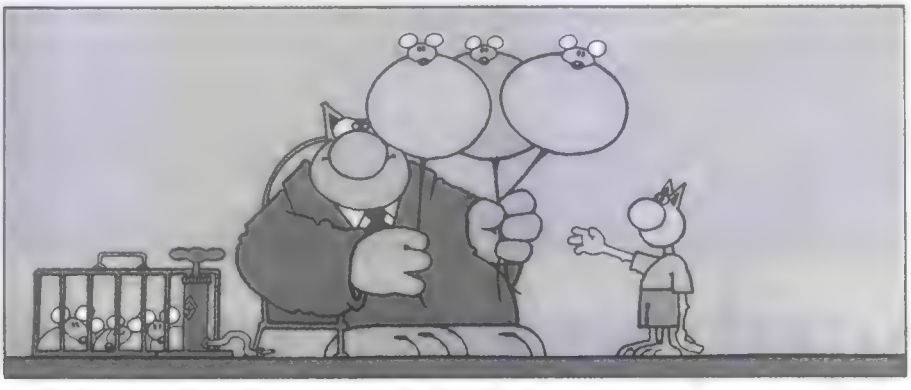

Behalve in het Frans en Nederlands is *De Kat* ook verschenen in het Engels, Spaans, Duits, Portugees en Italiaans. Casterman heeft plannen om *De Kat* verder te internationaliseren. De huidige verkoop op de Franstalige markt stijgt niet noemenswaardig meer. De uitgever ziet kansen liggen in Canada, Australië, Oekraine, Polen: landen waar *De Kat* volledig onbekend is. Het benieuwt mij zeer wat de reacties zullen zijn.

Bent u bang dat uw ideeën kunnen opraken?
Tot op heden niet. Maar wanneer ik eengoed idee heb, denk ik vaak dat het vol-

gende niet beter zal kunnen zijn. Ik bezit een dictafoon voor het vastleggen van spontane ideeën. De meeste ontstaan als ik me zit af te beulen – ik werk negen of tien uur per dag. Er zijn ook ideeën die volkomen onverwacht langsdwarrelen en die ik in hun vlucht moet weten op te pikken – zo niet, dan zijn ze verdwenen. Ik heb hiermee leren omgaan. Dus zijn mijn zakken gevuld met kleine papiertjes, dikwijls gekrabbelde notities, die me echter op het moment van teruglezen niets meer zeggen en dat is afgrijselijk.

Hebt u een goed recept om ideeën te krijgen?
Ja, werken, niets dan werken!

'De illustraties bij dit interview zijn afkomstig uit The best of De Kat, De bijna beste van De Kat *en* De kat op z'n best, *alle uitgegeven door Casterman.*

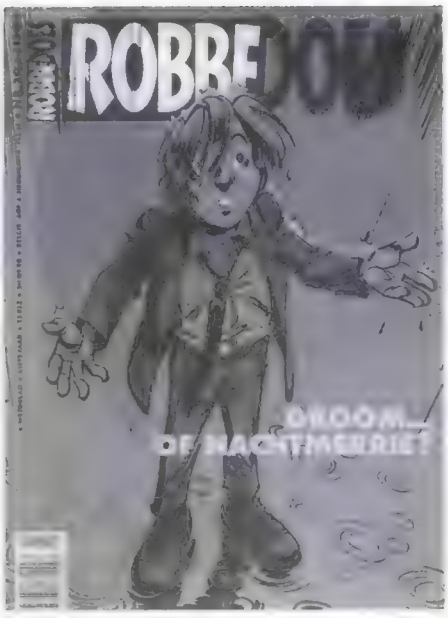

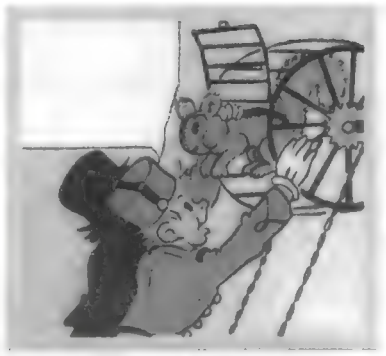

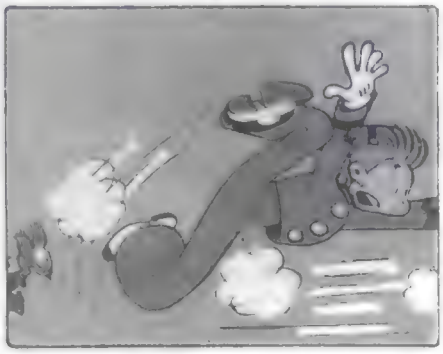

Drie jaar geleden verscheen het laatste *Robbedoes & Kwabbernoot*-**avontuur** *Luna Fatale*, **totdat in april dit jaar** *Als in een droom* **van start ging in weekblad** *Robbedoes*. **De auteurs –** Tome & Janry **– hadden er duidelijk de tijd voor genomen, want zij en uitgever Dupuis hebben na drie jaar stilte en creatieve** *brainstorming* **de serie Robbedoes letterlijk en figuurlijk 'herschapen'**

Als in een droom is, vergeleken met het voorlaatste verhaal *Luna Fatale*, een rigoureuze breuk met het verleden. Het nieuwe R&K-verhaal vertelt het verhaal van IJzerlijm die een reportage maakt over laboratoria die medische onderzoeken doen op menselijke proefdieren. Robbedoes brengt zijn vriend Kwabbernoot (die verder een minimale rol in het verhaal speelt) naar het vliegveld om zich vervolgens bij het laboratorium aan te melden als proefpersoon. Als hij wakker wordt, ligt hij buiten de stad in de regen op straat en begint zijn kwade droom: hij wordt gezocht door politie en overheidsinstanties, die hem beschouwen als een gevaar voor de samenleving. Als het lab-personeel hem uit de weg wil ruimen, gaat hij op onderzoek uit om te reconstrueren wat er in het lab gebeurd is ...

Robbedoes à la Soda

De karikaturale stijl en kolderieke slapstick-situaties die de reeks kenmerkten, hebben plaatsgemaakt voor een scenario dat leest als een Hollywoodthriller en waar elk spoortje van humor uit weggefilterd is. Layout, enscenering en verteltempo roepen onvermijdelijk associaties op met die andere succesvolle reeks van **Tome** (en tekenaar **Bruno Gazzotti**), *Soda*. Zonder veel van het verhaal te verraden: *Als in een droom* heeft een open einde en lijkt niets anders te zijn dan een eerste opzet voor een doorlopende reeks (zoals *Charly*, *Largo Winch* of *Theodoor Cleysters*). Maar niets is zeker, want Uitgeverij Dupuis wil niets kwijt, afgezien van een twee pagina's tellend redactioneel intro met de spaarzame mededeling dat 'Robbedoes een zich steeds vernieuwende creatie is'. Tot de albumuitgave zal het lezerspubliek moeten raden wat de motivatie is van auteurs en uitgeverij om het 60-jarige boegbeeld van het blad èn de uitgeverij te transformeren tot moderne, roodharige 'Tom Cruise'-actieheld met identiteitscrisis. Eén ding lijkt zeker: *Als in een droom* is geen 'droomverhaal', waarbij aan het eind 'alles maar gedroomd' is.

Doelgroepstrip

Dupuis neemt wel een grote gok. De nieuwe Robbedoes mikt duidelijk op een (mannelijk) lezerspubliek van 12 jaar of ouder – misschien niet toevallig toch de doelgroep die hoofdzakelijk strips koopt. Kinderen zullen nauwelijks affiniteit hebben met het realistische karakter van deze 'nieuwe' held, en daarmee verliest Robbedoes zijn imago als stripheld voor alle leeftijden. Slimme marketingprincipes of artistieke vernieuwing? *Robbedoes & Kwabbernoot* is in plaats van een 'algemene jeugdstrip' veel meer een 'doelgroepstrip' geworden. Misschien heeft Dupuis ingezien dat avonturenstrips voor een breed publiek allang niet meer scoren, behalve onder andere Disney-strips en *Suske en Wiske*. Het is dan ook te hopen dat ze hernieuwde belangstelling kunnen wekken bij een publiek dat voorheen zijn neus ophaalde voor 'karikaturale kinderstrips'. Als dat niet lukt, verkeert Robbedoes op zijn zestigste verjaardag pas echt in een identiteitscrisis.

Verjongingsoperatie maakt

60 JAAR ROBBEDOES

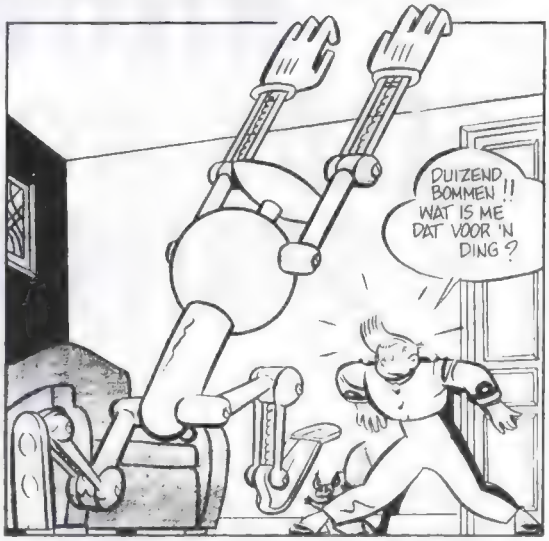

De vele gedaanten van Robbedoes zijn achtereenvolgens getekend door Rob Vel, Jijé, André Franquin, Fournier, Nic Broca, Yves Chaland en Tome & Janry.

***Linksboven*, 'Robbedoes 60 jaar ... en jonger dan ooit.' De twee covers uit april en mei 1998 die de 'volwassen Robbedoes' introduceren bij de lezer.**

door
PIETER VAN CLEEF

Dupuis-held ouder

'Robbedoes is zich voortdurend aan het ontwikkelen. Hun nieuwste verhaal is daarvan het bewijs. De eeuwige piccolo is volwassen. Robbedoes heeft zijn uniform uitgetrokken en hij is een mens van vlees en bloed geworden in een avontuur waar de lezers van vroeger verbaasd van hadden opgekeken, maar dat perfect past in de wereld waarin wij op dit moment leven (...) Robbedoes blijft een eeuwige, zich steeds vernieuwende creatie.'
(intro Robbedoes nr 16, 22 april 1998)

NIEUWE GELDSTROOM IN STRIPLAND

Stripmakers kunnen sinds kort in aanmerking komen voor werkbeurzen van het Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst. Joost Swarte **zit als stripdeskundige in de commissie die aanvragen beoordeelt. De eerste 'stripbeurs' is inmiddels toegekend aan** Lian Ong.

door
JEROEN MIRCK

Dat strips niet als kunstvorm worden erkend, kon tot voor kort uitstekend worden beargumenteerd met het feit dat er geen werkbeurzen, stipendia of subsidies werden verleend aan stripmakers. Die tijden zijn echter voorbij. Het Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst te Amsterdam buigt zich sinds kort ook over aanvragen van stripauteurs. Dat het zover is gekomen, is mede te danken aan de inspanningen die voormalig stripcriticus **Martijn Daalder** (nog altijd liefhebber) zichzelf getroost heeft. 'Mede als gevolg van het feit dat het stripverhaal de enige serieuze kunstvorm was zonder een beurzensysteem, werd de toekenning van geldprijzen een uiterst beladen aangelegenheid. Daardoor was het met die prijzen altijd gezeik', weet Daalder uit eigen ervaring.

Nieuwe geldstromen

Zelf was Daalder nauw betrokken bij *Horizon* van **Lian Ong** en *Rampokan* van **Peter van Dongen**, grootschalige projecten die dreigden te stranden omdat de makers er niet van konden leven. 'Voor dat soort projecten moet geld op tafel komen', besloot Daalder na ruggespraak met **Joost Swarte** van Stichting Beeldverhaal Nederland. 'We dachten dat er geen fondsen waren, maar achteraf gezien hebben we ons daarin vergist.'
Daalder zette indertijd verschillende opties op een rij. Zelf een fonds opzetten zag hij niet zitten. Hij vreesde de concurrentie van grote projecten als het Stripmuseum in Groningen. 'Ik ben tegen dat museum, omdat het alle geldstromen opslokt. Het Stripmuseum lijkt nergens op. Daar werken mensen zonder enig gevoel voor de stripwereld. Met leugens en bedrog spannen ze de stripwereld voor hun karretje. En het tragische is, dat ze dat zelf niet eens in de gaten hebben', aldus Daalder.

Het opzetten van autonome geldstromen binnen bestaande fondsen bleek evenmin een realiseerbare optie. Toen Daalder hierover navraag deed bij het Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst, kreeg hij tot zijn stomme verbazing te horen dat er binnen dit fonds wel degelijk mogelijkheden bestonden voor stripmakers. 'Bij het Fonds bleek men heel open-minded te zijn ten aanzien van het beeldverhaal. Het was veel gemakkelijker dan je je ooit voor zou stellen bij dat soort instanties.'

Stripdeskundige

De welwillendheid van het Fonds werd slechts getemperd door haar gebrek aan kennis over strips. Dit kon echter worden opgelost door een stripdeskundige op te nemen in de commissie die aanvragen beoordeelt. Besloten werd om voor deze adviserende rol Joost Swarte te polsen, zelf in het verleden aanvrager van niet-stripwerkbeurzen bij het Fonds. 'Als multidisciplinair kunstenaar heeft Joost veel geloofwaardigheid', meent Daalder. 'De consequentie is wel dat hij zelf geen aanvragen meer kan indienen.'
Zelf ziet Swarte het als een eer om zitting te hebben in de commissie die namens het Fonds werkbeurzen toewijst. 'In het verleden hebben stripmakers wel aanvragen gedaan, maar was het Fonds niet in staat ze te beoordelen', vertelt Swarte. 'Mijn rol bestaat uit het introduceren van de stripmakers die een aanvraag doen. Ik leg de overige commissieleden uit hoe het allemaal zit in de stripwereld. In het verleden gingen culturele instanties er van uit dat strips altijd gekoppeld waren aan het commerciële uitgeven. Ik heb de commissie er van kunnen overtuigen dat ook in de stripwereld innovatie extra energie vergt. Dat werd goed opgepikt.'

Eigenwijze projecten

Als mede-uitgever van Oog & Blik maakt Swarte van nabij mee hoeveel moeite het stripmakers kost om aan grootschalige projecten te werken. 'Nederland is een klein stripland. Het talent is er wel, maar door alle beperkingen komt het er vaak niet uit. Dankzij het huidige beurzensysteem maken eigenwijze projecten nu meer kans om van de grond te komen. Dat is een grote vooruitgang', aldus Swarte.
Het aanvragen van werkbeurzen door stripmakers heeft volgens initiator Martijn Daalder een interessant bijeffect. 'De aanvragen van stripmakers worden beoordeeld door mensen van buiten de stripwereld. Dat zou wel eens heel afwijkende oordelen kunnen opleveren.' De eerste toegekende 'stripbeurs' mag overigens geen verrassing heten. In oktober werd een beurs van *f*45.000 (Bfr.900.000) toegekend aan Lian Ong, wier voorgaande project *Horizon* tijdens de afgelopen Stripdagen Breda in de prijzen viel.

Wie een werkbeurs wil aanvragen, kan schriftelijk of telefonisch contact opnemen met: Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst, Postbus 773, 1000 AT Amsterdam. Telefoon: (+31)(0)20-5231523. Ook kan men tijdens kantooruren een bezoek brengen aan het Fonds, dat gevestigd is aan Brouwersgracht 276 in Amsterdam.

ILLUSTRATIE JEAN-MARC VAN TOL

Jan, Jans en de kinderen 25

Kruis
Joop Wiggers 1998
ISBN 90-6337-097-0
Prijs *f* 9,95 / Bfr.199
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Dat de PTT *Jan, Jans en de kinderen*-postzegels heeft uitgebracht, zullen de kopers van het 25e JJ-album weten ook. Volgens de titelpagina is dit album namelijk met een enkel bezoekje aan het postkantoor om te toveren tot een 'uniek album voor je verzameling'. Is de 25e JJ dan gesigneerd? Zit er een zeefdrukje in? Een poster van een schilderij van Kruis? Nee, nee, nee ... Catootje adviseert om een JJ-zegel te kopen, die in het album te plakken op het daarvoor bestemde vakje, naar het postkantoor te gaan om de zegel te laten afstempelen en voilá, voor 80 cent is dit album een 'verzamelobject'. Zo'n PTT-beambte ziet de eerste *Libelle*-lezeres al een nummertje trekken om haar felbegeerde 'verzamelobject' mee naar haar doorzonhuis te kunnen nemen ...
Al meer dan vijfentwintig jaar tekent **Jan Kruis** zijn *Jan, Jans* en onlangs verscheen zoals gezegd het 25e album. Ruim 1100 stroken is een hele prestatie, zeker binnen het genre 'familiestrip'. Niet vreemd dat Kruis' productie de laatste jaren ook enigszins is afgenomen: door de vele herdrukken in *Libelle* leek het erop dat Kruis meer op vakantie was dan achter zijn tekentafel zat. Maar àls ie daar zit, weet hij de serie nog steeds warm, sympathiek en gezellig te houden, al moet gezegd worden dat de vonken er niet bepaald meer vanaf springen. Kruis heeft zijn toevlucht genomen tot episode-achtige, doorlopende stroken die een kort verhaal vertellen. Een slimme methode om eens af te stappen van de slopende, wekelijkse *one-shot*, maar er is ook een risico aan verbonden: omdat sterke eindgrappen in dit album zeldzaam zijn, lijkt het erop alsof het hele album – zoals een koffievisite van schoonouders – gezellig 'doorpruttelt'. Jans heeft haar leven inmiddels gewijd aan een politieke carrière en Jan heeft zich volledig toegelegd op het 'huismanschap'. Deze nieuwe rollenverdeling, gecombineerd met een handvol nieuwe personages, moeten variatie in de reeks brengen en een kapstok zijn voor nieuwe grappen. Het verhaallijntje waarin Jans, voorvechter van de vrouwenemancipatie, door haar eigen (bijstands)huishoudster wordt gechanteerd, is een aardig begin. Maar de introductie van Moeps, een oude jeugdvriendin van Gerrit (de vader van Jan), kan hooguit een matige glimlach oproepen. Aan het eind van het album zit er zelfs een huwelijk aan te komen tussen die twee, en dat toont tevens de sleetsheid van de reeks: ondanks sterke karakters en voldoende mogelijkheden tot leuke grappen, blijft het allemaal hangen in gezapige familie-onderonsjes, zwangerschapjes, tuinfeestjes, een ritje met de trein, uitjes in het park - zonder dat het ooit ergens spannend wordt. De onderonsjes van Jan in het park met een blonde, jonge meid blijven te braaf, Moeps en Gerrits mijmeringen over 'vroeger' te vrijblijvend en het gekeuvel van Jans en haar politieke parelketting-vriendinnen (met cabrio) te oppervlakkig. Misschien moet Kruis gewoon 'ns de hoofdredacteur van *Libelle* opbellen en zeggen dat ie een jaartje ècht alleen maar met vakantie gaat: heerlijk een beetje schilderen op de Drentse heide met een kladblokje in de binnenzak en de hond op schoot. Met de zekerheid van voldoende postzegellinkomsten moet dat toch een (tijdelijke) bevrijding zijn van een 'dierbaar blok aan je been' ...

PvC

**

Alex 21: De barbaren

Martin & Morales
Dargaud 1998
ISBN 90-6793-488-7
Prijs *f* 10,95 / Bfr.219
(48 pagina's, kleur, s.k.)

En toen was daar *Alex*, één van de vertrouwde boegbeelden van Casterman, sinds kort ondergebracht bij Dargaud. Voor de beeldvorming even op herhaling. Het Romeinse leger heeft in het jaar 53 voor de christelijke jaartelling tijdens een veldtocht tegen de Parthen de bevolking van de stad Korsabad uitgemoord. Een jonge Gallische slaaf overleeft deze genocide. Hij wordt als zoon aangenomen door de gouverneur van Rhodos en beleeft als Romeins staatsburger avonturen, die zijn opgetekend in 20 delen. Tijdens zijn tocht door Egypte ontmoet hij zijn maatje voor het leven, Enak. In voorliggend 21e deel uit de reeks wordt het tweetal door Caesar naar Germania gestuurd om het fort Altus Rhenus, gelegen aan de boorden van de Rijn, in tekening te brengen. De komst van Alex en Enak komt de commandant van het fort, de Tribuun Tullius Carbo, zeer ongelegen. Hij heeft plannen om een expeditie uit te sturen naar het Noorden om daar de Barbaren te beroven van het aldaar gewonnen barnsteen. Pottenkijkers zoals Alex en Enak kan hij daarbij niet gebruiken. Pogingen om hen te vermoorden falen door het vernuft van met name Alex. Min of meer gedwongen door de naar waanzin neigende Tribuun gaan de twee jonge mannen mee met de gedoemde expeditie. In hun jacht op rijkdom loopt de troep in het mes van de Barbaren in het Noorden van het Germaanse rijk. Slechts een handvol soldaten, waaronder onze dappere hoofdpersonen, overleven. Ondertussen maakt Caesar zich zo ongerust over zijn protégés dat hij een oude bekende van Alex, de centurion Galva, bevorderd tot generaal en hem met een groep legionairs naar het gebied boven Gallia stuurt om het tweetal bij te staan. Galva en zijn manschappen zijn maar net op tijd in het fort Altus Rhenus om Alex en de zijnen de helpende hand te reiken.
Ondanks zijn leeftijd, 77 jaar, weet **Jacques Martin**, in samenwerking met tekenaars die zijn stijl naadloos weten te hanteren – zoals voor dit album **Rafael Morales** – te overtuigen. Het verhaal heeft een simpele intrige, maar dat neemt niet weg dat het lekker leest; de tekenstijl is gelukkig onveranderd en zo herkenbaar. Hoewel dit album niet de sterkste is uit de reeks, is het duidelijk dat hier een vakman aan het werk is geweest. Voor de fans van Jacques Martin is het verschijnen van het 21e deel een feest.

RB

***

Durango 13: Zonder genade

Swolfs
Arboris 1998
ISBN 90-343-2783-3 (h.k.)
ISBN 90-343-2782-5
Prijs *f* 24,95 / Bfr.495 (h.k.)
f 11,95 / Bfr.240
(48 pagina's, kleur, h.k. + s.k.)

Een opmerkelijk fenomeen in de stripwereld is dat strips regelmatig van uitgever wisselen. Zo is het dertiende deel van *Durango* van **Yves Swolfs**

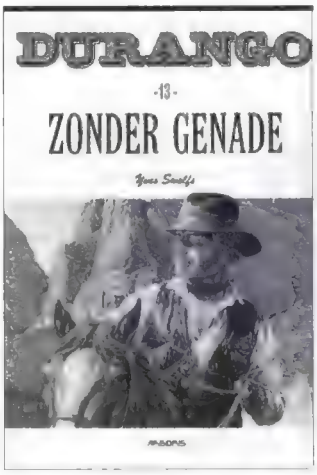

bij Arboris verschenen. Voorheen liep de westernserie bij Big Balloon die de strip weer had overgenomen van de uitgeverijen Archers en Dargaud. Bij niet-stripuitgeverijen komt dit toch zelden voor. Men zou raar opkijken als bij voorbeeld *De tandeloze tijd*-cyclus van **A.F.Th. van der Heijden** niet meer door huidige uitgever Querido wordt uitgebracht, maar bij Van Oorschot belandt om vervolgens naar het fonds van De Bezige Bij over te gaan.

Kees Kooijman, marketing manager van Big Balloon, vindt het echter een volstrekt normale gang van zaken. 'De oorspronkelijke rechten liggen bij de Franse uitgever Humanoides Associés en wij sluiten op titelniveau licentierechten af. Het dertiende deel hadden wij ook graag uit willen brengen, maar wij konden niet voldoen aan de wensen van deze uitgever.' Volgens **Herman Jonas** van Arboris was Humanoides echter kwaad op Big Balloon omdat deze een aantal *Durango*-albums had verramsjt. 'Wij konden toen de rechten overnemen. *Durango* is een welkome aanvulling op ons fonds, omdat we anders teveel in de fantasyhoek komen te zitten.' Arboris heeft dus weer een grote naam binnen, nadat het strips als *Gilles de Geus* en *De torens van Schemerwoude* moest laten gaan. De vraag is alleen of de uitgever er veel aan heeft, want het dertiende album zou het laatste deel van de reeks zijn. Dat betwijfelt Jonas echter: 'Swolfs heeft dat nooit zo keihard gezegd. Er moet toch brood op de plank komen en *Durango* is financieel de belangrijkste boterham voor Swolfs.' Inmiddels is Arboris begonnen met het herdrukken van de reeks, wat een Amsterdamse stripwinkelier deed verzuchten: 'Nu al ... alle delen zijn nog gewoon verkrijgbaar.'

Om ook nog even stil te staan bij het album zelf: *Zonder genade* is een vreemd avontuur. Durango zit achter een bloeddorstige kinderverkrachter aan. Halverwege het album suggereert Swolfs dat de revolverheld tijdens zijn jeugd ook misbruikt is. Dat zou de reden zijn dat hij steeds zo bezeten op jacht blijft naar het moorddadige schorriemorrie. In de voorgaande delen onthield Swolfs zich van dit soort verklaringen over het handelen van zijn stripheld. Aan het slot blijkt het verhaal ingegeven te zijn door de woede van Swolfs over de misdaden van zijn landgenoot – 'het beest' – **Dutroux**. Nadat Durango de kindermoordenaar liquideert, roept hij tegen een Indianenmeisje dat op het punt stond verkracht te worden: 'Kom ... Wees maar niet bang, kleintje ... Ik zal je terugbrengen naar het dorp ... Het beest is dood! ...'

Door de oprechte verontwaardiging waarvan Swolfs kond wil doen, krijgt dit dertiende deel een persoonlijke lading die in de voorgaande delen ontbrak. Maar omdat Swolfs niet verder komt dan wat gepsychologiseer van de koude grond is *Zonder genade* een onevenwichtig album geworden.

RS

**

Robin Hoed 19: Rumoer in de rimboe

Turk & De Groot
Lombard 1998
ISBN 90-5581-188-2
Prijs *f* 9,50 / Bfr.170
(48 pagina's, kleur, s.k.)

De karikaturale strip *Robin Hoed* verschijnt reeds vanaf begin zeventiger jaren – na voorpublicatie in het ter ziele gegane weekblad *Kuifje* – in boekvorm. Deel 19 in de reeks moet het doen zonder première in dat blad. Het wordt rauwelijks op de markt gegooid. De thematiek is door de jaren hetzelfde gebleven. Robin Hoed maakt het woud bij Nottingham onveilig, berooft daar de rijken om de armen een menswaardig bestaan te laten leiden. Zijn opponent is de sheriff, Fritz Alwill, met in zijn kielzog vecht- en bedgenote Kunegonde en de Teutoonse Ridders. De belangrijkste vraag, die bij dit stripalbum kan worden gesteld, is of Robin Hoed na ruim vijf en twintig jaar nog humor om te lachen bevat. Zoals zo vaak bij dit genre stripverhalen is de hoofdpersoon niet of nauwelijks belangrijk. De bijfiguren spelen een veel belangrijker rol. Hun karakter is vaak veel meer uitgediept, omdat er geen sprake is van heldenverering; zij vertonen menselijke trekjes, er mag gefaald worden. De vertelling speelt zich, rekening houdend met de jonge doelgroep, af op een niveau. De inhoud van voorliggend verhaal van **Bob de Groot** vertoont absurdistische trekjes. Der Fritz weet op een rommelmarkt in Nottingham de hand te leggen op een boek over Donker Afrika. Hij raakt volledig geïdentificeerd met de hoofdpersoon, een soort Livingstone of Stanley avant la lettre. Met gebruikmaking van gemeenschapsgeld meet hij zich een nieuwe identiteit aan. Als Jungle Fritz gaat hij op safari in het door hem tot oerwoud omgetoverde woud van Nottingham. Robin Hoed ziet dit alles met lede ogen aan, maar laat zich toch verleiden tot het meespelen van een lijdende rol. Tot het hem te bar wordt. Hij brengt Fritz op wrede wijze terug in de werkelijkheid. Het verhaal is ontegenzeggelijk humoristisch, maar het is humor die door zijn grofheid wat kort door de bocht gaat en daardoor op punten zijn doel voorbijschiet.

Het tekenwerk van **Turk** (pseudoniem van Philippe Liègeois) is als vanouds lekker vet aangezet en qua vorm zeer genietbaar. Op naar deel 20 Heer Tekenaar en Heer Scenarist.

RB

**

Vertalers Frans-Nederlands gezocht!
Bel de redactie via 010 - 220 10 63

stripboekverkopers aan de Hamburgerbrug
stripwinkel
BLUNDER
Oudegracht 203 • 3511 NH Utrecht
Tel. & Fax: 030 / 2 311 461

De sterren staan voor de volgende waarde-oordelen:

****	**grote klasse!**
***	**goed**
**	**redelijk**
*	**slecht**
o	**abominabel**

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A 1095 XC AMSTERDAM
020-694 35 62

EN VERDER...

– ***Eens. Verleden en toekomst van het uitkeringswezen*** *(Vonk, MUG). 'Eens' is de glazen bol waarmee Berend Jan Vonk op onnavolgbare wijze de wereld beziet. De hier gebundelde cartoons verschenen eerder in het werklozenblad MUG, dat met deze uitgave haar tweede lustrum viert. De eenzijdige thematiek (Sociale Dienst in al haar facetten) gaat helaas al gauw vervelen. ** (JM)*

– ***Hans 10: Het regenbooggevaar*** *(Kas/Duchateau, Lombard). Meeslepende fantasystrip vol verrassende wendingen. Helder door het gebrek aan de pretenties en moeilijkdoenerij die het fantasygenre tegenwoordig zo teistert en daardoor aangenaam licht verteerbaar. *** (HW)*

– ***Largo Winch 9: Venetië zien ...*** *(Francq/Van Hamme, Dupuis). De promotiecampagne met bioscoopreclames was megalomaan, maar dat past wel bij deze succesreeks à la 007. De vertrouwde elementen (macho's, stunts en mooie vrouwen) leveren andermaal een boeiend avontuur op, al verdient het aanbeveling dat Jean van Hamme eindelijk eens zijn slaapverwekkende economielessen uit het scenario schrapt. *** (JM)*

– ***Lucky Luke 37: O.K. Corral*** *(Morris/Fauche/Adam, Lucky Productions). Aardige variatie op het bekende schietincident bij de O.K. Corral met Wyatt Earp en Doc Holliday. Dit album is nog onder de uitgeversnaam Lucky Productions uitgebracht. Eigenlijk is Casterman, die de reeks heeft overgenomen, de uitgever. Dit 37e album werd echter vorig jaar al gedrukt, maar door onduidelijke oorzaken bleef het maanden bij de drukker liggen.*
*Nog vreemder is de gang van zaken rond Klondike, verhaal nummer 36 dat in Sjosji werd voorgepubliceerd. Het album staat al op het overzicht van reeds verschenen boeken, maar is officieel nooit in albumvorm uitgebracht. Naar het schijnt zijn er toch zo'n duizend exemplaren uitgegeven, totdat de verspreiding werd stopgezet. Naar verluidt zou de oorzaak van beide problemen liggen in de ruzie die Morris met Lucky Productions zou hebben gehad over de rechten op Kid Lucky. Morris ontkende dit evenwel in Stripschrift, twee nummers geleden. ** (RS)*

– ***De Onnoembaren 10: Bronzen pop*** *(Yann/Conrad, Dargaud). Mac en z'n maten zijn midden in de Korea-oorlog beland. Zoals gebruikelijk staan het album weer bol van de cynische grappen en morbide scènes. Voorheen stond de wrange humor wel eens in de weg van het verhaal. In dit album is dat veel minder het geval. *** (TB)*

– ***Ravian 17: De wees van de sterren*** *(Mézières/Christin, Dargaud). Ravian en Laureline zwerven met de zoon van een schatrijke kalief door de ruimte, achtervolgd door de quattor mortis. Veel actie en afwisseling maar weinig verhaal. *** (TB)*

– ***De Rode Ridder 168: Fata Morgana*** *(Biddeloo, Standaard). Voorspelbare ridderkitsch van de onderste plank. 0 (HW)*

– ***Rubine 6: America*** *(De Lazare/Walthéry/Mythic, Lombard). Sexy Rubine houdt zich meer bezig met het afschudden van een huwelijkskandidaat dan met het oplossen van een luguber zaakje. Als ze zich zo rond pagina dertig er dan toch mee gaat bemoeien is het zo opgelost. Fris, verrassend scenario met heel redelijk tekenwerk. *** (TB)*

– ***Samba Bugatti 3: Bugatti's geheim*** *(Griffo/Dufaux, Geknipt Papier). In deze kille, gewelddadige strip jaagt de hoofdfiguur – door een dodelijk virus bevangen – op een machtige tegenstander. Voor de liefhebbers: tal van verwijzingen naar de strip Beatifica Blues, van dezelfde auteurs. ** (JM)*

– ***Venetiaanse suites 3: Exil*** *(Warnauts/Raives, Casterman). One-shots liggen deze twee Belgen beter dan seriewerk. In dit derde deel, over de verbanning van de vermeende moordenaar Alessandro, is de spanningsboog uit de eerdere delen verbroken. Ook oogt het tekenwerk gehaast en bevat de strip een overdaad aan nietszeggende stadsgezichten. ** (JM)*

– ***Willems wereld 2: Pap nooit aan met de barjuffrouw*** *(Oosterwijk, Panorama). Deze simpele maar doeltreffende grappen over seks en voetbal bedienen de Panorama-lezer op maat. Leuke bijrollen voor Erica Terpstra en de broertjes De Boer. *** (JM)*

Belle en het Beest: Een betoverend Kerstfeest

Buena Vista 1998
Bestelnummer 3709616
Prijs ƒ44,95 / Bfr.899
(±68 minuten, Alle leeftijden)

Zo'n tien jaar geleden besloten de Disneystudio's na het enorme succes van *De kleine zeemeermin* elk jaar één tekenfilm in de bioscoop uit te brengen. En met de opkomst van de koopvideomarkt heeft Disney besloten dat er nog veel méér geld valt te verdienen door het publiek gewoon nòg meer tekenfilms in de schoot te werpen. Nu, tien jaar later, zijn er extra tekenfilmstudio's gebouwd die aan deze 'tekenfilmhonger' tegemoet moeten komen: vestigingen in Burbank (Los Angeles), Japan, Australië en de nieuwste studio in Canada werken samen aan de productie van drie *direct-to-video*-producten per jaar: producties die veelal inhaken op de oorspronkelijke bioscoopversie en die het financiële succes daarvan nog eens dunnetjes overdoen. *De wraak van Jafar*, *Aladdin en de dievenkoning* en *De meest verre tocht van Winnie De Poeh* zijn daar enkele voorbeelden van. De eerste film die de Canadese studio uitbrengt, is een vervolg op *Belle en het Beest* uit 1991. Alhoewel ... een vervolg? *Een betoverend Kerstfeest* is niets anders dan 'een verhaal in een verhaal' en daardoor geen echt vervolg. Een slim scenariotrucje, want op dezelfde manier is het ook mogelijk om 100 tv-afleveringen van *Timon & Pumbaa* of *Winnie de Poeh* te produceren met behoud van het originele verhaal. Het probleem met dergelijke 'vervolgen' is dat ze zo volstrekt overbodig zijn en helemaal niets toevoegen aan een mooi origineel. Dat is ook met deze film het geval. *Een betoverend Kerstfeest* is alles wat je van een kerstfilm mag verwachten: sfeervol, gezellig en spannend, met natuurlijk een schurk die het kerstfeest wil tegenhouden en uiteindelijk wordt het allemaal toch nog gezellig onder de boom. De animatie steekt wat bleekjes af bij zijn bioscoopbroertje, maar is van uitzonderlijk hoog niveau, de liedjes zijn degelijk maar blijven niet hangen, de computeranimaties zijn knap maar niet indrukwekkend enzovoort enzovoort. Het is en blijft toch een opgewarmde kliek van eerste kerstdag. Een dikke plus is wel dat Meta Sound de complete cast van de oorspronkelijke film bijeen heeft gebracht voor de Nederlandse versie. Voor de vele *Belle*-fans is deze film een aangename, hernieuwde kennismaking, maar de film als geheel biedt ook niet meer dan dat. Gewoon een leuk huurfilmpje dus ... Overigens: ook Pocahontas wordt door de Canadese en Japanse studio's nieuw leven ingeblazen. Zij schittert binnenkort in een ècht vervolg: *Pocahontas II: Journey to a New World*, waarin ze naar Engeland reist om zich als een 'echte, Engelse dame' te gedragen. Wordt vervolgd ...

PvC
**

"Fantasia"
Grote collectie strips
Ruim assortiment antiquariaat
Groot aanbod stripposters en zeefdrukken
Gelderlandplein 203
1082 LW Amsterdam
020-6443261

Sigmund in 3D

Een ware metamorfose heeft strippsychiater Sigmund doorgemaakt. Op de cover van *Vijfde sessie*, zijn meest recente bundel grappen uit *de Volkskrant*, ziet Sigmund er ineens driedimensionaal uit, met schaduwen, kledingplooien en de weerspiegeling van licht in zijn brillenglazen. 'De omslagillustratie is gemaakt met het programma waarmee de dinosauriërs van *Jurassic Park* zijn gemaakt', laat tekenaar **Peter de Wit** dolenthousiast weten. 'Het is ècht 3D. Als je zou willen, kun je deze Sigmund van alle kanten bekijken.' De Wit vond het een leuk idee om iets afwijkends te doen met de cover van het nieuwe album, 'want een vijfde deel is toch een kleine mijlpaal'. In stripwinkels had hij bundels van *The Far Side* zien liggen die driedimensionaal waren uitgevoerd. 'Dat was heel mooi! Die gewone kleine poppetjes uit de krant komen in 3D helemaal tot leven', aldus De Wit.

Wat in Amerika mogelijk is, kan natuurlijk ook in Nederland. De Wit legde een schets voor aan **Hans Buying** van de Amsterdamse teken-(film)studio Comic House. Eerder dit jaar had het tweetal al samengewerkt aan een tv-spot voor *de Volkskrant*, waarin Sigmund zijn debuut maakt als tekenfilmfiguur (zie *Stripschrift 309*). De huidige samenwerking is echter nauwelijks met die reclamespot te vergelijken. Buying: 'De cover is gemaakt met het computerpakket Soft-Image, dat Comic House nog niet zo gek lang geleden heeft aangeschaft. Het is in staat om vanuit het niets allerlei modellen te bouwen. Daarbij moet je denken aan complete skeletten van natuurgetrouwe figuren. Zo zijn ook de special effects in *Jurassic Park* tot stand gekomen. De figuur van Sigmund bestaat echt in de ruimte. Het houdt dus niet op bij die ene covertekening. In een volgende fase zouden we Sigmund door zijn kantoor kunnen laten lopen.'

Het maken van de *Sigmund*-cover was een enorme uitdaging voor Buying. 'Je kunt bijna geen tweedimensionaler figuurtje bedenken dan Sigmund', constateert hij. 'Peter tekent hem heel plastisch. Die drie inktlijntjes moet je vertalen naar iets driedimensionaals. Het probleem is: hoe ziet zo'n figuurtje eruit als het beweegt?' Buying is er uiteindelijk in geslaagd om Sigmund naar 3D te vertalen, al heeft hij daarbij sterk moeten afwijken van De Wits eerste schets. Uiteraard is er wel overleg geweest tussen animator en tekenaar over het uiterlijk van de animatiefiguur.

De samenwerking bevalt overigens zo goed dat er inmiddels plannen bestaan om een tekenfilmserie te maken met Sigmund in de hoofdrol. Buying zal daarbij optreden als regisseur, De Wit als scenarist. 'We gaan kijken of er vraag is naar zo'n tekenfilm', laat Buying weten. 'Dat we iets met Sigmund willen gaan doen, leeft bij ons heel sterk.'

JM

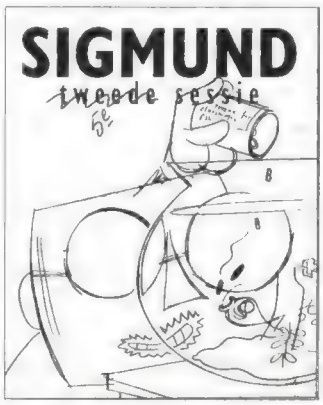

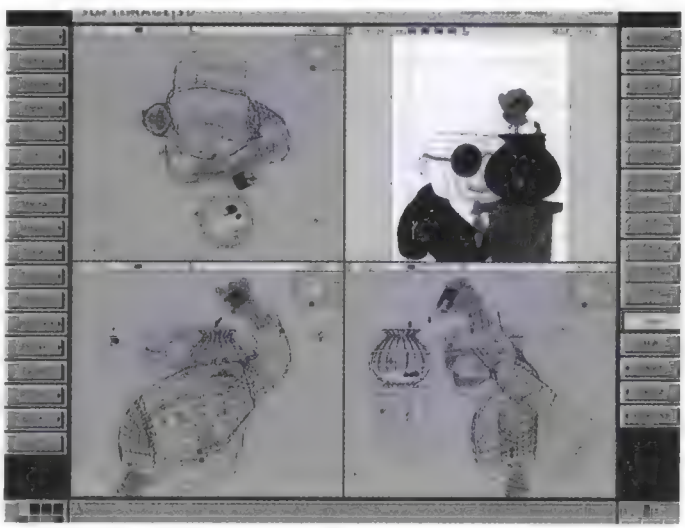

Erfgenamen Hergé ten strijde tegen Tracé RG

De erfgenamen van **Hergé** slaan weer toe. Dit keer is uitgeverij Lefrancq de klos. Die brachten onder de titel *Tracé RG. Le Phénomène Hergé* in juni een geactualiseerde en vertaalde versie uit van *Essay RG*, het bekende naslagwerk geschreven door de bekende Tintinoloog **Huib van Opstal**. Volgens de erven, beter bekend onder de vennootschapsnaam 'Moulinsart', moet de nieuwe versie van de markt verdwijnen. Ook wordt geëist dat de oplage vernietigd wordt en wel onder het toeziend oog van een deurwaarder. De reden is altijd weer dezelfde: onrechtmatig gebruik en exploitatie van het werk van Hergé. Moulinsart zal een kort geding aanspannen als haar eis niet wordt ingewilligd. Volgens uitgeverij Lefrancq is nergens tekort gedaan aan het auteursrecht en beroept de auteur zich op het zogenaamde 'citaatrecht'. Er mag met andere woorden nog altijd wel iets verteld wordt over het leven en het werk van een auteur. Daarenboven is het werk een vertaling van een vier jaar eerder verschenen Nederlandstalig biografische essay over Hergé.

Het is niet de eerste keer dat de erfgenamen via hun vennootschap een klacht indienen tegen auteurs die artikelen of boeken publiceren over de bekende striptekenaar. Volgens voormalige medewerkers en kuifjekenners is het Moulinsart alleen te doen om dure rechten, merchandising en andere commerciële kwesties.

De blokkade van het boek *Tracé RG* past daarenboven in een vergeldingsactie. Eerder dit jaar had Huib van Opstal in een Frans magazine gealludeerd op een verrassende gelijkenis tussen de Maanscènes in het werk van Hergé en de sciencefiction-film *Destination Moon*.

Waarschijnlijk betaalt de man daarvan nu de rekening.

JW

Joost Swarte loopt vormgevingsprijs mis

De ene prijs is de andere niet, moet **Joost Swarte** gedacht hebben. Daags na de Bredase Stripdagen, waar de Haarlemmer gehuldigd werd met de Stripschapprijs, ging de AP Lintas Theateraffiche Prijs 1998 aan zijn neus voorbij. Swarte was voor deze prijs genomineerd met zijn affiche voor het Internationaal Jeugdtheaterfestival. Uit

de in totaal tien genomineerden verkoos de jury het (fotografische) ontwerp van **Marijke Meester** en **Joep Paulussen** voor de voorstelling *De waker, de slaper en de dromer* van **Youp van 't Hek**. Aan de prijs is *f*5.000 (±Bfr.100.000) verbonden. 'Er kwam die week veel op me af', zegt Swarte achteraf. Van het misloopen van de prijs ligt hij niet wakker. 'Het is een hele eer om genomineerd te worden uit een deelnemersveld van 588 inzendingen.'

JM

Proust verstript

De Franse striptekenaar **Stéphane Heuet** is begonnen met het bewerken van de vijftiendelige romancyclus *Á la recherche du temps perdu* tot een strip, waarvan het eerste deel onlangs in Frankrijk verschenen is, schrijft *de Volkskrant*. Heuet wil elk jaar een nieuw deel aan de reeks toevoegen. Uiteraard is deze stripbewerking weer eens tegen het zere been van een kleine groep chauvinistische, Franse intel-

lectuelen, die Heuets poging 'om miljoenen mensen kennis te laten nemen van de grootsheid van het werk van Proust' een vorm van heiligschennis vindt. Zucht ...

PvC

Suske en Wiske krijgen clubblad

De rebelse Reinaert, het nieuwe album van *Suske en Wiske*, gaat vergezeld van de eerste editie van het *Suske en Wiske Clubblad*. Dit lokkertje, omstandig aangekondigd in dagbladadvertenties, is bedoeld om liefhebbers van de beroemde Vlaamse stripreeks 'op de hoogte te brengen van alle nieuwtjes rond jullie favoriete helden', aldus het *Clubblad*-redactioneel. Wat heeft dit tijdschriftje te bieden? In de eerste plaats veel informatie over allerhande *Suske en Wiske*-merchandising. Speciale aandacht is weggelegd voor twee cd-rom's: een 'megaspannend interactief spel' (*De roekeloze ruimtereis*) en een programma om zelf avonturen te bedenken (de *Suske en Wiske Stripmaker*). Voorts vertelt **Paul Geerts** waar de komende delen 258 tot 261 over zullen gaan. Dit alles wordt gelardeerd met korte strips waarin Lambiek de hoofdrol speelt.

JM

Tchang is dood

De vriend van Kuifje, Tchang, is dood. Op 8 oktober overleed **Tsjiang Tsjiong-Jen** nabij Parijs op 93-jarige leeftijd, waar hij sinds 1985 leefde, aldus *De Telegraaf*. Tsjiang ontmoette **Hergé** in 1934, toen hij door de aalmoezenier van een groep jonge, studerende Chinezen in Leuven aan hem werd voorgesteld. Tchang speelde een rol in het album *De Blauwe Lotus* en later in *Kuifje in Tibet*. Begin jaren tachtig, enige jaren voor zijn dood, liet Hergé Tchang naar Europa overkomen om hem opnieuw te ontmoeten.

PvC

Amerikaanse ingenieur is geen Dilbert

Dilbert, 's wereld beroemdste computer-*nerd* in stripvorm, geeft geen goed beeld van hoe Amerikanen over ingenieurs denken. Dit concludeert de American Association of Engineering Societies naar aanleiding van een enquête die de organisatie zelf heeft laten uitvoeren. Uit dit onderzoek blijkt namelijk dat Amerikanen hun ingenieurs helemaal niet als gefrustreerde watjes beschouwen. Bij de zorg voor economische groei denkt vijftig procent van de respondenten éérst aan ingenieurs, en slechts een kwart denkt dan aan wetenschappers. Een vraag naar leidinggevende capaciteiten leverde dezelfde zonnige cijfers op. Dat volgens de ondervraagden wetenschappers wèl meer oog zouden hebben voor sociale problemen en het milieu, was voor de AAES een lichte tegenvaller.

Bron: Intermediair

Largo Winch op tv

Hij is zesentwintig en staat aan het hoofd van een onderneming die tien miljard dollar waard is. Zo kennen we al negen albums van *Largo Winch*. Recent verscheen het nieuwste verhaal *Venetië zien ...*' en nummer tien krijgt als titel mee ... *En sterven*. Zakenman en playboy Winch zal binnenkort ook op televisie te zien zijn. Uitgeverij Dupuis werkt samen met M6 – een Franse zender – het Duitse Pro7 en een Canadees bedrijf aan een avonturenreeks rond Largo Winch. Het ligt in de bedoeling de strip om te werken tot een serie met levensechte personages. Er komen 26 afleveringen, goed voor 22 uur televisie. Gekozen is voor Largo Winch omdat het scenario in de lijn ligt van de betere politieseries als *The Saint* en het spektakelwerk van *James Bond*. De opnames starten januari 1999 en worden vooral gedraaid in Canada, op locatie in Montreal of Toronto. Het geheel wordt in het Engels opgenomen en nadien in het Frans gedubt.

Voor scenarist **Jean van Hamme** is dit de derde stripreeks die wordt verfilmd. Eerder werd *De meesters van de gerst* bewerkt voor televisie en ook *XIII* zal op het grote witte doek verschijnen.

JW

Stripboekenweek 1998

Zo tussen de Stripdagen Breda en de Kinderboekenweek zal het velen ontgaan zijn, maar ook was er dit jaar een

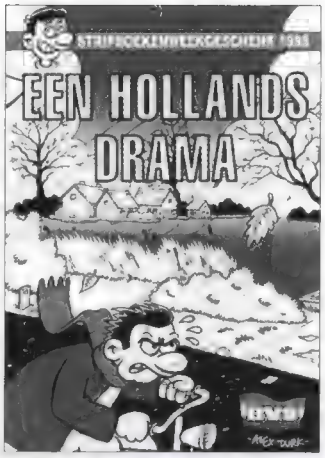

heuse 'Stripboekenweek'. De Branche Vereniging Stripspeciaalzaken (BVS) bundelde een reeks strips van **Peter van Dongen**, **Peter Pontiac**, **Paul Teng**, **Lian Ong**, **Peter de Smet**, **Marc Terstroet**, **Bert van der Meij**, **Eric Heuvel**, **Paul Bodoni**, **Gerrit de Jager** en **Wim Stevenhagen**. De strips, gemaakt op het thema 'Een Hollands Drama', verschenen in 1991 in *de Volkskrant* en al dit fraais is nu voor het eerst in boekvorm uitgegeven, weliswaar met een foeilelijke cover van **Alex Turk** in de kleuren rood, wit en blauw. Dat de strip slechts door zo'n 25 stripspeciaalzaken werd aangeboden, zal ongetwijfeld de oorzaak zijn dat slechts weinigen dit speciale hebbedingetje in huis hebben.

PvC

Papyrus als tekenfilm

Na meer dan twintig jaar krijgt de stripreeks Papyrus van tekenaar Lucien de Gieter ineens een nieuwe impuls. De Franse tv-zender TF1 zendt sinds half april een tekenfilmversie van deze strip uit. Tot de lente van 1999 zullen in totaal 52 afleveringen van 26 minuten worden uitgezonden. Met ingang van het huidige schooljaar is de tekenfilmreeks ook elke zondagochtend op de Vlaamse televisie te zien bij KetNet. In het kielzog van de tv-avonturen van Papyrus presenteerde uitgeverij Dupuis in oktober een heel pakket Papyrus-publicaties: vier tv-strips (gebaseerd op de beelden uit de tekenfilms), vier oefenboekjes (waarmee kleuters scènes uit de tekenfilms met plakplaatjes kunnen naspelen) en een eerste spelboek (het oplossen van een avontuur aan de hand van raadsels en spelletjes). Een 'gewoon' Papyrus-album kon natuurlijk niet uitblijven. Tegelijkertijd met alle afgeleide producten verscheen De talisman uit de grote piramide, deel 21 uit de officiële reeks. Ook daar zit iets speciaals bij: een gezelschapsspel van onze 'favoriete tv-held' Papyrus.

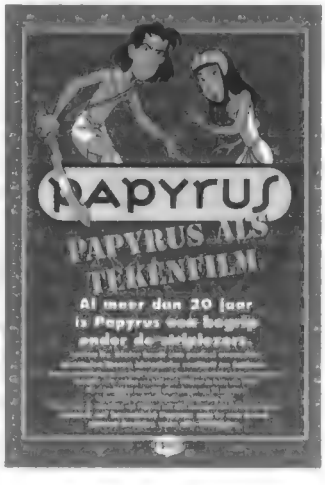

JM

Animatieproject Corto Maltese

Ellipse, de Franse productiemaatschappij van televisiezender Canal Plus, heeft de **Hugo Pratt**-reeks *Corto Maltese* bewerkt tot een reeks van zes televisiefilms, te beginnen met *Ballade van de Zilte Zee*. Vervolgens staan *Under the sign of Capricorn*, *Corto Maltese in Siberia*, *The gilded house of Samarkand* en *The Celts* op de planning. Er staat ook nog een aparte serie gepland met de korte verhalen van Corto Maltese, die mede geproduceerd worden door de Italiaanse televisiezender RAI en Animation Band in Milaan. Aan het scenario is al ruim een jaar gesleuteld en de serie bevindt zich nu in de storyboard-fase. De eerste aflevering zal in de herfst van 1999 op het (Franse) scherm te zien zijn.

PvC

Pep-index ingehaald op elektronische snelweg

Wie kent niet het vreselijke gevoel dat je voor niets ergens veel tijd aan hebt besteed. **André Wijntjes** kan er zeker over meepraten. Hij heeft na jarenlang gezwoeg een index op het fameuze stripblad *Pep* samengesteld. Het tevreden gevoel verdween echter als sneeuw voor de zon toen Wijntjes er achter kwam dat er op het internet allang een index van 'Pep tot Sjosji' stond. 'Ik kreeg de rolling van mijn leven', schrijft hij in het voorwoord van zijn index. Een schrale troost voor hem er zijn nog genoeg mensen die net als Wijntjes nog nooit op het internet hebben rondgekeken. Voor hen voldoet deze 'papieren' index ruimschoots. Het is alleen jammer dat de uitgave ontsierd wordt door vele tik- en spelfouten.

De *Pep-index* is te bestellen door *f*13 over te maken op girorekening

6326297, ten name van A. Wijntjes, Reigerstraat 6, 3161 TN Rhoon, onder vermelding van 'Index Pep'.

RS

Robbedoes

Als Nederlandstalig stripweekblad heb je het niet makkelijk. Elk jaar moet je weer de lezer zien te verleiden om zijn of haar abonnement te vernieuwen. En daarom zet je een flitsende copywriter aan het werk die een wervend tekstje gaat schrijven waardoor de lezer met plezier de acceptgiro zal ondertekenen. Maar wat als het schrijven van zo'n wervend stukje elk jaar je weer te veel moeite kost? Geen nood. Dankzij de computer gebruik je gewoon hetzelfde stukje als vorig jaar, en het jaar daarvoor, en het jaar daarvoor ... weten die lezers veel. Die zijn dat allang weer vergeten! Tenzij er 'lekkermakertjes' in zo'n wervend stukje staan die pijnlijk gedateerd zijn ...

De acceptgiro van weekblad *Robbedoes* gaat zo al enkele jaren vergezeld van hetzelfde prachtige briefje die de lezer moet doen watertanden van de komst van de *Robbedoes*-tekenfilm op tv! En Robbedoes belooft ons daar alles over te vertellen! Maar ... die tekenfilm loopt toch alweer enkele jaren in de herhaling? En de desbetreffende artikelen stonden toch zo rond 1995 al in het blad?

Het enige voordeel van dergelijke gemakzucht: ook het abonnementsgeld van Robbedoes (*f*99) is al zo'n vijf jaar hetzelfde gebleven ... houen zo.

PvC

Walvissen, Alex en Smurfen in BCB

Tot 10 januari 1999 loopt in het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal (BCB) de tentoonstelling 'Walvissen en strips'. Centraal staan diverse walvisscènes die in strips gebruikt zijn. Op originele platen van Belgische striptekenaars is te zien op wat voor verschillende manieren de immense zoogdieren in strips verschijnen. Er is werk te zien van **Sleen**, **Foerster**, **Aidans**, **Hausman**, **Wasterlain**, **Coria**, **Hulet** en **Frank**. De expositie is bedoeld als aanvulling op de Greenpeace-tentoonstelling 'Walviswereld' die tot 31 januari te bezichtigen is in de ASLK-Galerij in de Kreupelenstraat 10 te Brussel. Met het ticket van ene tentoonstelling is korting te krijgen op de andere tentoonstelling.

'T IS EEN BLAUWE VINVIS. DE GROOTSTE DIERSOORT DIE OOIT OP AARDE HEEFT GELEEFD. VAAK TOT 30 METER LANG. GEWICHT TOT CIRCA 130.000 KG. ZE WORDEN HEEL ZELDZAAM.

Tot 18 januari is in het BCB ook nog een expositie gewijd aan het vijftigjarig (!) bestaan van de stripklassieker *Alex* van **Jacques Martin**. Onder de titel 'Alex: 50 jaar een klassieke thriller' hebben de samenstellers een tentoonstelling ingericht die laat zien dat zich achter het zo vaak geroemde historische decor politieke en psychlogische thrillers afspelen.

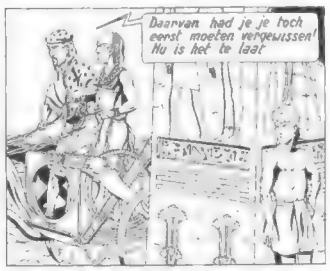

Maar nog is de koek niet op. Het BCB

besteedt ook aandacht aan het veertigjarig jubileum van *De Smurfen*. Aan de hand van ruim 120 originelen geeft het museum een historisch overzicht van **Peyo**'s klassieker. Ook wordt stilgestaan bij de rol van Studio Peyo als kunstenaarsnest. **André Franquin** heeft er nog gewerkt en het was een broedplaats van jong talent, zoals **Walthéry**, **Wasterlain**, **Derib** en **Desorgher**. 'De smurfen zijn 40 jaar' is nog te zien tot 10 januari.

BCB, Zandstraat 20, Brussel. Elke dag open van 10-18 uur, behalve maandag.

RS

Bekroond zelfportret

De animatiefilm *I Move So I Am* van **Gerrit van Dijk**, eerder dit jaar te zien tijdens de Stripdagen Haarlem, heeft eind september tijdens het Nederlands Filmfestival in Utrecht de Holland Film Award gewonnen. Deze prijs is bestemd voor de Nederlandse film die de voorgaande twaalf maanden het meest is vertoond op buitenlandse festivals. Begin dit jaar won *I Move So I Am*, dat omschreven kan worden als een getekend zelfportret, de Gouden Beer in Berlijn.

JM

Ridder Marc Sleen

Sinds enige tijd moet je stripauteur en natuurfilmer **Marc Sleen** niet langer aanspreken met 'Mijnheer Sleen' maar met Hoogedelgeboren of zoiets. Want Sleen is enige tijd geleden in de adelstand verheven. Hij kreeg de titel Ridder voor zijn *Nero*-oeuvre, dat al meer dan vijftig jaar in de krant verschijnt en waarvan een ontelbaar aantal albums hun weg vonden naar het publiek. Volgens ingewijden zouden zelfs wijlen **koning Boudewijn** en huidig **koning Albert 2** als prinsjes reeds in *Nero*-albums lezen. Die kregen ze van de secretaris van **koningin Fabiola**, de heer **Paelinck**, een ver familielid van de Sleens. Volgens de sympathieke tekenaar uit Groenendael zou de koning steevast de Nerostrip volgen in de dagbladen.

'Ik vind het een hele eer voor de strip als genre dat ik als eerste Belgische tekenaar geridderd ben. De strip geeft immers een uitstraling aan ons land België, net zoals de pralines en het bier. *Kuifje* van **Hergé**, *de Smurfen* van **Peyo**, het werk van **Franquin** en **Vandersteen**, zijn over heel de wereld bekend.'

Binnenkort wordt Sleen uitgenodigd op het paleis om zijn heraldisch Ridder-perkament in ontvangst te nemen. Zijn spreuk luidt: 'Eén tekening zegt meer dan duizend woorden'. Dit verwijst uiteraard naar zijn striptalent, maar zeker niet minder naar de periode dat hij politieke karikaturen tekende. In zijn wapenschild voert Sleen drie olifantjes, naast potloden en een tekenpen. En dit is dan weer een verwijzing naar zijn talloze safari's en zijn engagement in het Wereld Natuurfonds. 'De olifant is voor mij de koning van het oerwoud; hij is de meester, maar altijd weer goedmoedig,' aldus Sleen.

Zopas verscheen de *Bompa*-trilogie op groot luxe formaat en gekartonneerd. De zwart/witdruk is bijzonder fraai uitgevoerd op verbeterd papier en in een beperkte verzamelaarsoplage van 500 exemplaren verkrijgbaar.

Momenteel werkt Sleen alweer aan zijn 200e album. Dit moet voor de feestmaand december verschijnen. Feest en champagne, het hoort samen. Zeker bij Nero, die dit keer het verhaal opent met de traditionele wafelenbak en het glas godendrank.

Dit jaar fungeerden Nero en Co ook op de stickers van het Rode Kruis. Door die actie kwam Marc Sleen in contact

ROBBEDOES

ABONNEMENTENDIENST

PB 41 - Post Elsene 6 1060 Elsene - Tél 02/626.14.24

Mr Van Cleef P J J
Springendallaan 23
1333 Wn Almere
NEDERLAND

Uw Klantnummer : G0028035

Vervaltermijn nr 3166 Van december 1998 Brussel, 9 oktober 1998

Beste Abonnee,

"Wat hebben ze nu weer gevonden om mij te laten lachen ?"

Bij elk nieuw nummer van Robbedoes stel je je vast die vraag. Elke week opnieuw. En je nieuwsgierigheid wordt altijd weer beloond.

Want je geliefkoosde weekblad leeft je weer een jaar vol spanning en verwachtingen. Nog boeiender dan het voortreffelijke jaar. Met je uitverkoren stripheldenen Kleine Robbe, Vroumpf, Jan't Wit, Het knalleuilletons als La Planche en, nog

En daarbovenop krijg je volgend jaar alle informatie van Robbedoes op het kleine scherm en zul je hem zien als held van een twintigtal tekenfilms, op televisie en op video

Wil je dat volgend jaar allemaal meemaken, wil je Robbedoes weer lezen voor alle anderen / Aarzel dan geen moment meer om je opnieuw te abonneren En mis geen enkele grap van Robbedoes en zijn vrienden

Met de beste groeten van Robbedoes !

Marc ADAM
Verantwoordelijke Abonnementendienst

met **prinses Astrid**. De prinses wist precies te vertellen in welk album Sleen haar vader had geportretteerd met zijn Harley Davidson. 'Dat was in *De Blauwe Woestijn*. Albert at een frietje bij het frietkot van Jan Spier'.
'De prinses wist er alles over. Ofwel is ze dus een trouwe lezeres, ofwel heeft men haar goed ingelicht,' vertelt Sleen, die fier en verbaasd opmerkt dat de prinses zelfs voor hem gewoontjes een biertje ging halen tijdens de receptie. Maar dat gaat zo in de adelstand, beste Marc. Ons kent ons in die sferen ...

JW

Het schilderij *Zittende vrouw leunend tegen een grafzerk* (1998) van kunstenaar Van Lieshout. Prijs: fl.11.000,-
Foto Galerie Fons Welters

De bewuste afbeelding uit het stripboek *Black Hole* (1996) van de Amerikaanse striptekenaar Charles Burns. Prijs: fl.10,50.
illustratie Charles Burns

Cartoondam gaat door, maar zonder pretpark

Met het faillissement van **Han Peekel** leek begin dit jaar een eind te zijn gekomen aan de megalomane plannen omtrent het strippretpark Cartoondam. Peekels voormalige zakenpartner **Robert Kopuit** is echter van zins om een deel van dit project op eigen gelegenheid te realiseren. 'Ik denk daarbij aan een tekenfilmserie met bescheiden faciliteiten eromheen. Dat wil zeggen: wel merchandising, maar geen pretpark', aldus Kopuit. De serie gaat over Twan Toewan, een kleine prehistorische vogel. Het is een herschreven scenario van Kopuit en **Wilbert Plijnaar**, oorspronkelijk bestemd voor de serie *Beertje Sebastiaan*. 'Dat was toch een beetje uit de tijd, dus is gekozen voor hippere beesten: dinosauriërs. Twan Toewan zit met zijn vrienden in een dierentuin die failliet gaat, waarna alle dieren ontslagen worden en op straat komen te staan. Inderdaad, voor dat faillissement heb ik me laten inspireren door de werkelijkheid!'
Kopuit is van mening dat het project Cartoondam oorspronkelijk een plan van hemzelf is geweest, al heeft Peekel de naam bedacht. Een half jaar denkt hij nodig te hebben om *Twan Toewan* op te zetten. 'Inmiddels heb ik een partij gevonden die geïnteresseerd is: het grootste merchandisingbedrijf van Duitsland, dat ook co-producent is van veel kinderseries. Ook in Nederland zijn enkele partijen geïnteresseerd, te weten de gemeenten Amsterdam en Almere. In de gemeente Rotterdam heb ik geen vertrouwen meer, omdat zij zich veel te lang heeft vastgeklampt aan de fantasie-ideeën van Peekel. Voor die plannen was Rotterdam wèl bereid in de beurs te tasten, maar voor kleinschaliger projecten niet', aldus Kopuit. Hij is eveneens in de slag met een derde partij: een *informal investor*, die vroeger veel geld heeft verdiend in de IT-branche maar nu een rol achter de schermen prefereert.
Een bekende naam die Kopuit reeds heeft weten vast te leggen is de Duitser **Harald Siepermann**, animator van *Alfred Jodocus Kwak*. Hij wordt betrokken bij het maken van enkele trailers en een eerste aflevering, die de interesse van potentiële afnemers moet wekken. Pas als het project verkocht is, wil Kopuit gaan nadenken over het vestigen van een animatiestudio. Door die bedachtzaamheid kan een startbedrag van 1,4 miljoen gulden volstaan. 'De helft van dat bedrag is al bij elkaar', meldt Kopuit trots. Toch is dat niet vanzelf gegaan. 'Door de grote waffel van Han Peekel zijn investeerders een beetje schuw geworden. Het vermoeden dat de Nederlandse tekenfilm gedoemd is te mislukken, is door hem bevestigd. Daar ben ik nu de dupe van.'
Overigens heeft Kopuit nog een appeltje te schillen met Peekel. 'Voor Cartoondam heeft hij grote bedragen binnen weten te slepen', zegt Kopuit. 'In totaal heeft hij vijf tot zeven ton opgemaakt aan de meest achterlijke dingen. Denk maar aan **Daan Jippes** die naar Nederland werd gehaald zonder dat er werk voor hem was. Op het moment heb ik nog *f*135.000 (2,7 miljoen Belgische Francs. JM) van Peekel tegoed. Zodra hij onder een andere naam dan Peekel Productions iets gaat ondernemen dat ook maar enigszins lijkt te zijn onttrokken uit de inboedel van Cartoondam, pakt de curator hem aan.'

JM

Kunstenaar plagieert Charles Burns

De Nederlandse kunstenaar **Erik van Lieshout** wordt ervan beschuldigd een plaatje uit de strip *Black Hole* van

Charles Burns zonder toestemming te hebben nageschilderd, meldt *de Volkskrant*. De Amerikaanse uitgeverij Kitchen Sink Press spreekt van auteursrechtenschending en zou juridische stappen tegen de schilder overgen. Het gewraakte schilderij, *Zittende vrouw leunend tegen een grafzerk* (1998), is één van de topstukken op de tentoonstelling die Van Lieshout tot 22 november heeft in de Amsterdamse Galerie Fons Welters. Afgebeeld is een meisje dat op een kerkhof een sigaret rookt terwijl haar broek en slipje op haar enkels hangen. Vrijwel identiek is het plaatje uit Burns' strip *Black Hole* (1996), al heeft het meisje op deze zwart/wit-tekening ook een tekstballon waarin ze zegt: 'What does it look like I'm doing? I'm just sitting... sitting right where you left me.'
De in Berlijn gevestigde Van Lieshout geeft toe dat hij de tekening van Burns 'vrij letterlijk heeft gebruikt'. Het gezicht van het meisje en de lichtval

STRIP & TIJDSCHRIFTENHANDEL
NOORD

GESPECIALISEERD IN US COMICS EN TWEEDEHANDSSTRIPS INKOOP EN VERKOOP
ROTTERDAM

Stripwinkel Sjors (Scheffersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078 6142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht, 078 6310800)

"DE STRIP-AAP"
IN- & VERKOOP STRIP-BOEKEN

KUIPERSDIJK 66
ENSCHEDE 053-4305261

zou hij echter veranderd hebben. 'Ik werk al jaren zo en heb eigenlijk nooit stilgestaan bij rechtenkwesties.'

JM

KPN en RAI gebruiken striphelden

Twee gerespecteerde Nederlandse ondernemingen namen elk een gerespecteerde Nederlandse striptekenaar in de arm voor het ondersteunen van een publiciteitsactie. KPN Telecom vroeg **Jan Kruis** te helpen bij het illustreren van informatiekaartjes waarmee het bellen vanuit het buitenland naar Nederland wordt vergemakkelijkt. Op de achterkant staan voor de bekendste vakantielanden de telefooncodes voor het aanvragen van een collectgesprek. De voorkant is versierd met verschillende afbeeldingen van de Rode Kater uit *Jan, Jans en de kinderen*.

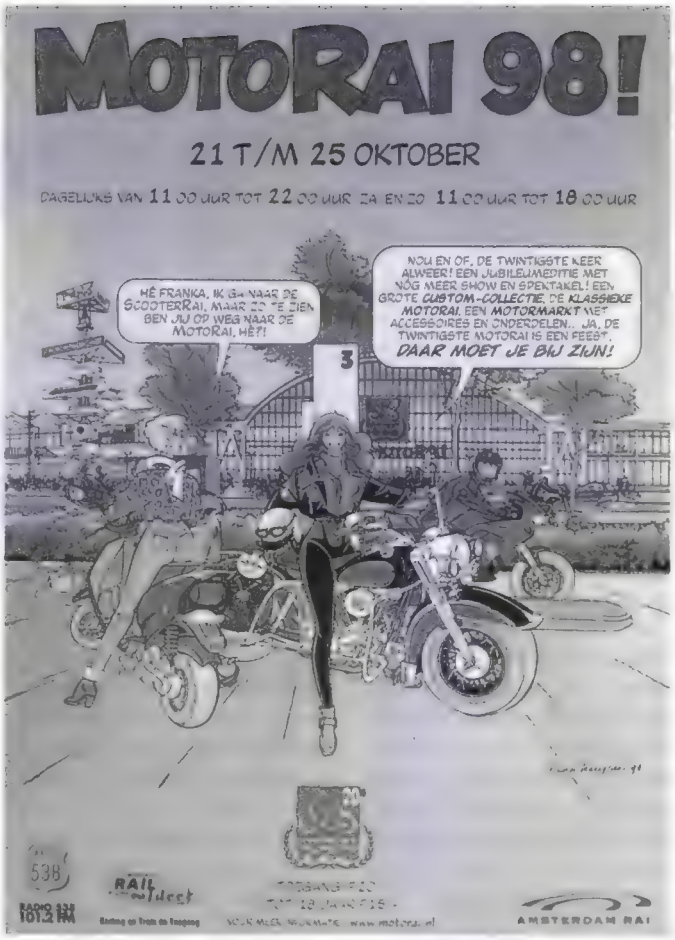
MOTORAI 98!
21 T/M 25 OKTOBER
DAGELIJKS VAN 11 00 UUR TOT 22 00 UUR ZA EN ZO 11 00 UUR TOT 18 00 UUR
HÉ FRANKA, IK GA NAAR DE SCOOTERRAI, MAAR ZO TE ZIEN BEN JIJ OP WEG NAAR DE MOTORAI, HÈ?!
NOU EN OF, DE TWINTIGSTE KEER ALWEER! EEN JUBILEUMEDITIE MET NÓG MEER SHOW EN SPEKTAKEL! EEN GROTE CUSTOM-COLLECTIE, DE KLASSIEKE MOTORAI, EEN MOTORMARKT MET ACCESSOIRES EN ONDERDELEN... JA, DE TWINTIGSTE MOTORAI IS EEN FEEST. DAAR MOET JE BIJ ZIJN!
AMSTERDAM RAI

Amsterdam RAI gebruikte op posters en advertenties van de 20e editie van de MotoRai stripheldin Franka van **Henk Kuijpers** als boegbeeld. De jubileumbeurs vond eind oktober plaats.

RS

Homer en computerchips

Homer: 'Ooooh, chips.' Bart: 'Nee Homer, computerchips zijn niet eetbaar.' Toch heeft de Amerikaanse chipfabrikant Intel, bekend van de Pentium-processoren, besloten Homer Simpson aan te stellen als woordvoerder. De donut-etende vader van de Simpson-familie is het middelpunt van een nieuwe tv-reclame die Intel vanaf 8 november op de Amerikaanse zenders toont.

In het filmpje, getiteld *Homers Smarter Brain*, krijgt de bierdrinkende domme tv-verslaafde een hersentransplantatie. Homer krijgt een Pentium II-

AANSTORMEND GEWELD

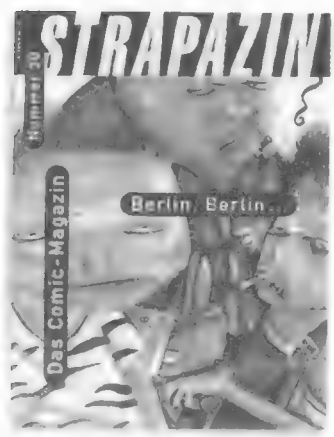

Strapazin

WIE? In 1984 begon een Duits-Zwitsers vriendenclubje uit Zürich en München met een striptijdschrift, *Strapazin M*. De grote inspiratiebron was het legendarische tijdschrift *Raw* van **Art Spiegelman**. Later werd de titel gewoon *Strapazin*. Initiatiefnemer was de Duitser **Pierre Thomé**, maar vanaf het tweede nummer werd Zwitser **David Basler** de vaste pion in de redactie die hij nog steeds is. Basler is nu al een hele tijd de actiefste van de medewerkers van het eerste uur. Thomé legde zich heel snel weer toe op tekenwerk. Er zit nog een aantal scenarioschrijvers in de redactie, maar je kan niet zeggen dat het tijdschrift wordt gerund door auteurs. Vrij snel bereikte *Strapazin* een ijzeren regelmaat van vier nummers per jaar. In maart 1998 werd de in dit circuit indrukwekkende mijlpaal van nummer 50 bereikt.

WELKE TAAL? Duits, natürlich.

HOE ZIET STRAPAZIN ERUIT? Het is een tijdschrift zoals je ze in de kiosk kan kopen. Glanzend slap papier, groot formaat (ongeveer 30 bij 23 cm), nietjes en tachtig pagina's dik beklemtonen dat de makers van het tijdschrift niet alleen het traditionele strippubliek willen bereiken. Binnenin vind je een vrij groot aantal korte strips van een internationaal gezelschap van overwegend indrukwekkende auteurs. Daarnaast is er een aantal vaste tekstrubrieken. Een rubriek met striprecensies, eentje met boekrecensies en verslagen van belangrijke stripfestivals zoals Luzern en Angoulême. De strips zijn meestal zwart/wit (of toch éénkleurig), maar de cover en de advertentiepagina's (die door de redactie worden vormgegeven) zijn in kleur. De eerste, al lang uitverkochte *Strapazins* waren themanummers, onder andere over scheepvaart (nummer twee) of muziek (nummer vier). Er worden nog steeds themanummers gemaakt, maar het thema is dan steeds een soort strips:

NUMMER 50
MÄRZ 98
STRAPAZIN
96 SEITEN COMICS VOM FEINSTEN:
T. OTT / MARTIN TOM DIECK / ATAK / URSULA FURST / PIERRE THOMÉ / JULIE DOUCET / S. ATZENHOFER / GEPE / UND ANDERE
DAS COMIC-MAGAZIN
50 JAHRE STRAPAZIN!
DM/SFR. 10.-

strips van vrouwen, Amerikaanse strips, of de stripscene in een bepaalde stad. Vroeger bevatte het blad ook vervolgverhalen, maar wegens de lange tijd tussen het verschijnen van twee nummers zag de redactie af van het splitsen van verhalen in meerdere stukken. Bij nummer 23 werd gepro-

computerchip in zijn hoofd ingeplant en schopt het daardoor van laaggeschoolde technicus in een nucleaire centrale tot professor aan de universiteit.
Volgens de chipproducent moet deze reclame consumenten duidelijk maken wat de rol en waarde is van een Intel-processor in hun computer. 'Homer is daarvoor de perfecte boodschapper. Dit is niet alleen leuk om te zien, maar consumenten kunnen de boodschap begrijpen: als een Intel-chip van Homer Simpson een professor kan maken, denk dan eens wat het voor je computer kan doen', aldus een enthousiaste woordvoerder. Ondertussen vragen wij ons af wat voor dunk Intel eigenlijk van zijn klanten heeft.
Homer: 'Doh.'

JB

STRIPS IN EIGEN BEHEER

Beeldstorm 4

In het redactioneel van dit Vlaamse blad maakt **Jelle Hugaerts** bekend dat de makers net als alle andere niet-Hollanders principieel tegen Hollanders zijn. Desondanks, zegt hij (of zij), zijn Nederlandse abonnees even welkom als Belgische. Waarschijnlijk gaat het hier om humor, want onder de bijdragen van de stripmakers staat ook een acht pagina's tellend verhaal van de Nederlander **Willem Verburg**. Als het hier inderdaad om een grapje gaat is dit de enige plek waar de plank wordt misgeslagen in dit verder perfecte tijdschrift.
72 pagina's en er staat geen slechte strip tussen! Hoe kan dat ook anders met verhalen van mensen als **Mark Horemans**, **Jeroen Janssen**, **Jakob Klemencic** en **Yves Peeshon**. Een bonte mengeling aan stijlen en verhalen met als enige overeenkomst een professionele uitstraling maken van 'Beeldstorm' een afwisselend leesavontuur. Er zijn pagina's die zo knap zijn getekend dat je er als lezer minuten lang naar kunt kijken en er zijn verhalen die zo goed zijn opgebouwd dat ze zich meerdere malen laten lezen. Ook boven de Moerdijk!
Info: Mong Cocquyt, Heilig-Sacramentstraat 3, 9000 Gent, België.

HW

Misser in Wolverine

Stripwinkeliers keken afgelopen maand vreemd op toen hun distributeurs voor de tweede maal een lading van Marvels *Wolverine 131* bij hen afleverden. Dat nummer hadden ze toch kort daarvoor ook al ontvangen?
Het bleek wèl om een fout te gaan, maar niet van de distributeurs. In één van de balloons in de strip had namelijk de tekst 'The killer known as Sabretooth ...' moeten staan. Door een foutje van de letteraar werd dit echter 'The kike known as Sabretooth ...' En aangezien het woord *kike* alleen maar kan worden geïnterpreteerd als een scheldwoord voor jood voelde Marvel zich verplicht om de complete oplage over te drukken en gratis aan alle kopers van de foute editie aan te bieden. Wat een contrast met juni van dit jaar, toen uitgeverij DC werd aangevallen door joodse lezers die het een schande vonden dat in de Superman-jubileumuitgave die handelde over de holocaust het woord jood nergens was terug te vinden (zie *Stripschrft 312*). En wat een dure letteraar!

AvO

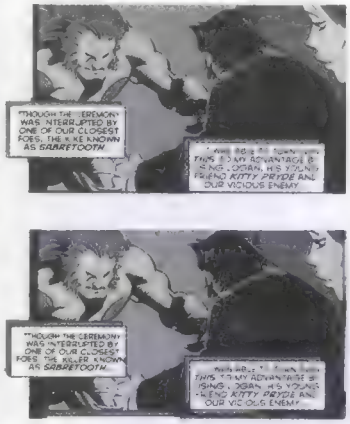
"THOUGH THE CEREMONY WAS INTERRUPTED BY ONE OF OUR CLOSEST FOES, THE KIKE KNOWN AS SABRETOOTH
THIS IS MY ADVANTAGE B ISING JOBAN, HIS YOUNG FRIEND KITTY PRYDE AN OUR VICIOUS ENEMY
"THOUGH THE CEREMONY WAS INTERRUPTED BY ONE OF OUR CLOSEST FOES, THE KILLER KNOWN AS SABRETOOTH
THIS IS MY ADVANTAGE B ISING JOBAN, HIS YOUNG FRIEND KITTY PRYDE AN OUR VICIOUS ENEMY

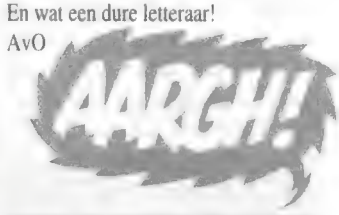

Pijnlijk zichtbaar plagiaat, technische tekenblunders, lullige letterfouten, bedoeld of onbedoeld ... we zijn er dol op. Stuur beschrijvingen, liefst met goede (kleur)kopie, naar AARGH! Postbus 84206, 3009 CE Rotterdam.

door **Gert Meesters**

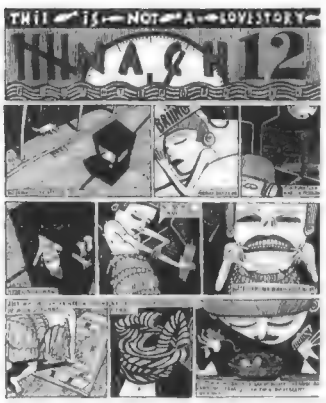

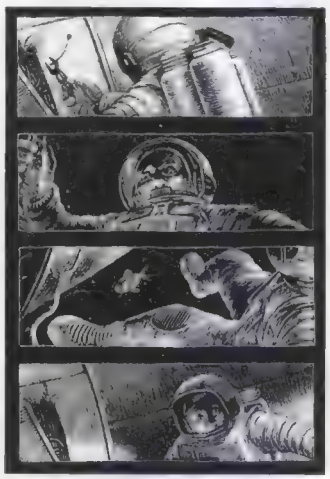

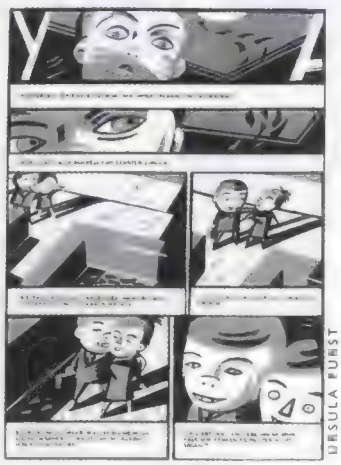

beerd om het pagina-aantal op te drijven naar honderd, maar dat duurde maar even.

WAT IS HET UNIEKE VAN STRAPAZIN? *Strapazin* publiceert Duitse en Zwitserse artiesten die kwalitatief hoog scoren, en pakt uit met het kruim van de internationale 'alternatieve' stripscene. Aan Duitse zijde valt vooral het werk van **Anke Feuchtenberger** en **Martin Tom Dieck** op als nog veel te weinig internationaal bekend. De Zwitser **Thomas Ott** (die al vanaf nummer twee aan *Strapazin* meewerkt) heeft met zijn duistere *scraperboard*-verhalen al een ruimer publiek in het buitenland verworven, onder meer door een bundeling van zijn angstaanjagende verhalen bij uitgeverij Delcourt. Ook auteurs als **Anna Sommer**, **Ursula Fürst** of **Ulf K** verdienen meer internationale aandacht. Het internationale aspect is altijd een heel sterk punt van *Strapazin* geweest. Zowel grote namen (**Kamagurka**, **Mattotti**, **Muñoz** & **Sampayo**, **Baudoin**, **Clowes**, **Gilbert** en **Jaime Hernandez** ...) als gerespecteerde maar vrij onbekende zielsverwanten (de *Frigo*-groepering, *L'Association* ...) worden in *Strapazin* gepubliceerd. Zo biedt *Strapazin* meer dan welk ander tijdschrift ook een mengeling van drie stripculturen: de Amerikaanse, de Franse en de Duitse.

NOG PUBLICATIES MISSCHIEN? David Basler was al vòòr *Strapazin* bezig met de uitgeverij Edition Moderne. Het is dus niet toevallig dat Edition Moderne een aantal auteurs publiceert die ook vaak in het tijdschrift voorkomen.

HOE? De kleurenpagina's met telkens twaalf kleine advertenties en de verkoop zijn blijkbaar voldoende om het tijdschrift te kunnen runnen. De oplage bedraagt enkele duizenden exemplaren.

EN NU PRAKTISCH! Een jaarabonnement op *Strapazin* (vier nummers) kost 40 Duitse Mark of Zwitserse Frank (inclusief verzendingskosten). Er bestaat ook een formule voor tien nummers (80 DM). Voor een geschenkabonnement word je beloond met een gratis ministrip en als je iets meer wilt betalen voor een abonnement, krijg je zowaar een extra boek of een T-shirt. Je kan het geld opsturen naar Strapazin, Gollierstrasse 18, 80339 München, Duitsland of Postfach 841, 8025 Zürich, Zwitserland. Ook op de elektronische snelweg wordt de scheiding tussen de Duitse en Zwitserse vestiging volgehouden: *strapazin@brd.de* en *http://www.brd.de/strapazin* aan Duitse zijde en *strapazin@access.ch* en *http://www.strapazin.ch* aan Zwitserse zijde.

Wildstorm in een glas water?

Het was er tijd voor. Een bericht dat zou inslaan als een bom. Het was immers al een tijdje geleden dat in de comicwereld iets echt schokkends was gebeurd. Wat dat betreft was 1998 bijna als het saaiste jaar van het decennium de geschiedenisboeken ingegaan. Maar nee, eind september doken opeens wilde geruchten op en kort daarna werd het bevestigd: *Jim Lee* verkoopt WildStorm aan DC/Time Warner.

Op het moment van schrijven weigeren beide partijen een officiële verklaring af te leggen. Pas als het contract is getekend, zal een persbericht nadere informatie over de overname geven. Uit secundaire bronnen, waaronder enige collega's van Jim Lee bij Image Comics, is reeds vernomen dat de verkoop rond is en alleen nog bepaalde details nader moeten worden ingevuld. Nog even ter herinnering, WildStorm maakt onderdeel uit van Image Comics en is de overkoepelende naam waaronder comics uit Jim Lee's studio worden uitgegeven. Hiertoe behoren onder meer WildC.A.T.s, Gen13, Divine Right en Wetworks, maar ook series als Battle Chasers en Astro City. Al deze series zullen nog tot en met december van dit jaar door Image worden uitgegeven, maar vanaf januari 1999 zal de overgang naar DC Comics een feit zijn.

Een direct gevolg van de overname is dat DC eigenaar wordt van de rechten op alle personages uit de comics van WildStorm. Uit opmerkingen van *Erik Larsen*, één van Lee's collega bij Image, blijkt dat wel een uitzondering wordt gemaakt voor alle comics bij WildStorm die 'creator-owned' zijn. Met andere woorden, dit zijn die series, waarvan de rechten niet bij WildStorm liggen, maar bij de makers zelf. Zo zijn bij voorbeeld de series Battle Chasers, Danger Girl en Crimson 'creator-owned', zodat DC niet de rechten op de personages uit deze comics verwerft. Daarentegen gaan de rechten op alle personages die in opdracht van of door Lee zelf zijn gecreëerd, derhalve wel op DC Comics over.

Jim Lee verkoopt *WildStorm*?!

Voor *Alan Moore* kwam de overname als een onaangename verrassing. Moore (schrijver van Watchmen voor DC, door velen nog altijd de beste comic aller tijden genoemd) en DC Comics zijn namelijk eind jaren tachtig met een fikse ruzie uit elkaar gegaan en Moore heeft duidelijk gemaakt dat hij nooit en te nimmer meer voor DC zal werken. De afgelopen maanden was Moore voor WildStorm bezig met het opzetten van enkele nieuwe series (waaronder Tom Strong en Promethea) en ook die series vallen onder de deal met DC. Een uiterst vreemde situatie, maar Moore is door Lee echter op het hart gedrukt dat de overname hem niet persoonlijk zal treffen. Moore heeft een contract met Lee en Moore krijgt door de overname niet opeens weer met redacteuren van DC te maken. Zijn nieuwe comics zullen dan weliswaar door DC worden uitgegeven, maar hem is beloofd dat voor de comics in kwestie een apart sublabel zal worden opgericht. Een compromis, dus.

De gevolgen voor de comics zelf zijn nog grotendeels onduidelijk. Het is in ieder geval niet de bedoeling dat het DC- en het WildStorm-universum volledig zullen worden geïntegreerd. De series van beide partijen zullen in dat opzicht los van elkaar blijven staan. Natuurlijk liggen crossovers tussen comics van DC en comics van wat nu nog WildStorm is, nu wel erg voor de hand. Onduidelijkheid bestaat overigens ook nog over wie nu precies WildStorm heeft overgenomen. Is het DC of is het Time Warner (DC maakt onderdeel uit van Time Warner)? Het lijkt logisch dat het om Time Warner gaat, maar velen gebruiken beide termen als synoniem. Zodra alle details van de overname bekend worden gemaakt, zal veel duidelijk worden. Tot nu toe heeft het bericht in ieder geval voor grote opschudding gezorgd. De meest gehoorde reactie wordt door Erik Larsen het best verwoord: 'Jim Lee doet natuurlijk gewoon wat het beste is voor Jim Lee.'

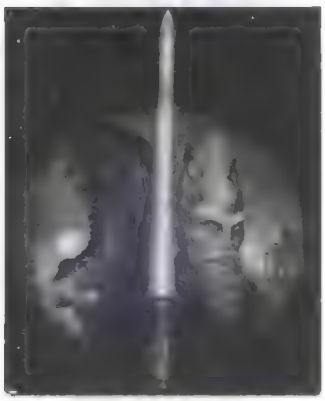

***Star Wars*, nieuw bij Dark Horse.**

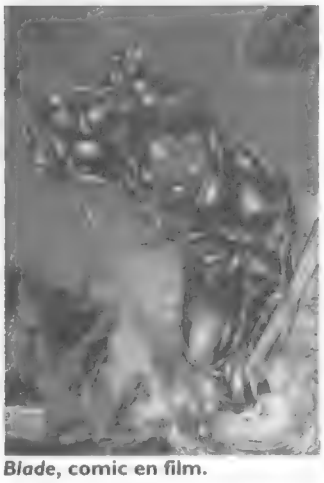

***Blade*, comic en film.**

Film en televisie

Enkele jaren geleden waren films gebaseerd op een comic en comics gebaseerd op een film of televisieserie opeens erg in trek. Vooral uitgeverij Dark Horse Comics deed een duit in het zakje, met projecten als Barb Wire, Time Cop, Terminator en The Mask. Daarna is het even een beetje stil geweest, maar nu is de kruisbestuiving tussen comics enerzijds en films en televisie anderzijds weer helemaal terug. Ook nu weer wordt de spreekwoordelijke kar door Dark Horse getrokken.

Zo verschijnt in december het eerste nummer van Star Wars, een nieuwe maandelijkse serie die de fans natuurlijk lekker moet maken voor de nieuwe reeks Star Wars-films die halverwege 1999 in Amerika en daarna in Europa in de bioscopen gaan draaien. Na enkele mini-series vond Dark Horse het blijkbaar nu het juiste moment om met een maandelijkse serie te komen. Met het oog op de nieuwe films speelt de comic zich natuurlijk in het verleden af, ongeveer een generatie vóór de film Star Wars: A New Hope. De serie wordt geschreven door *Jan Strnad* en de tekeningen zijn in han-

Buffy in comic-vorm.

door
OLAV BEEMER

den van *Anthony Winn* (relatief onbekenden, maar toch hebben ze al enkele projecten op hun naam staan, onder meer ook bij Dark Horse).
Daarnaast geeft Dark Horse sinds kort Buffy, the Vampire Slayer uit, een maandelijkse serie die op de gelijknamige televisieserie is gebaseerd. Van elk nummer verschijnt naast een normale editie ook nog een editie met een variantcover met daarop geen tekening maar een foto van enkele hoofdpersonages. Hoezo commercieel? Ook The Terminator is aan een maandelijkse serie toe. Nu een vervolg op de succesvolle films blijkbaar niet meer op korte termijn te verwachten valt, vonden de redacteuren bij Dark Horse het tijd om toch nog een beetje geld uit de rechten op deze filmheld te slaan. *Alan Grant* schrijft de verhalen en *Steve Pugh* is verantwoordelijk voor de tekeningen. Dit duo heeft voorheen onder meer voor DC gewerkt, meestal aan comics die bol staan van de actie, dus The Terminator is aan hen wel toevertrouwd.
Andere uitgeverijen kunnen niet achterblijven en laten eveneens van zich horen. Bij Marvel Comics is het op dit moment allemaal Blade wat de klok slaat. Een op dit Marvelpersonage gebaseerde film gaat, na enige malen te zijn uitgesteld, als het goed is één dezer dagen in Amerika in première. Marvel speelt daar handig op in met een Blade-miniserie, geschreven door *Don McGregor* (beroemd door de vele horror-verhalen die hij eerder voor Marvel heeft geschreven). Ook Cartoon Books maakt de grote stap naar het witte doek, want onlangs maakte *Jeff Smith* bekend dat zijn comic Bone

***Bone*, binnenkort in de bios.**

binnenkort als tekenfilm in de bioscoop te zien zal zijn. Nickelodeon Movies (bekend van Ren & Stimpy) heeft namelijk de filmrechten gekocht en Smith is al aan het werk om een Bone-film zo snel mogelijk op de rails te zetten. Het is de bedoeling dat de film het verhaal van de comic volgt, maar Smith heeft aangegeven dat het script op enkele punten iets zal worden aangepast. Wanneer de film precies zal verschijnen, is nog niet bekend.

Nieuwsflitsen

Zoals hierboven al aangegeven, zullen alle comics van de WildStorm-studio in december nog gewoon door Image worden uitgegeven. Zou het dan toeval zijn dat net in december de drie recentste aanwinsten van WildStorm even flink uitpakken? Immers, van de nummers die in die maand van de series Danger Girl, Battle Chasers en Crimson verschijnen (respectievelijk nummer 6, nummer 7 en nogmaals nummer 7), zullen drie variantcovers per nummer worden gemaakt. Eén cover door de tekenaar van de comic zelf en twee varianten die worden gemaakt door de tekenaars van de andere twee comics. Nog niet zo lang geleden waren variantcovers dè trend in de comicwereld, maar het hoogtepunt is intussen wel bereikt. Maar ja, de hoge jongens van de grote uitgeverijen zullen binnenkort vast wel weer een andere manier vinden om extra geld uit de portefeuille van de lezers te kloppen.
Even commercieel als een variantcover, zo niet nog commerciëler, is het voor december aangekondigde vervolg op de succesvolle comic Tomb Raider/Witchblade. Deze crossover tussen comic en computerspel gooide vorig jaar hoge ogen en nu het derde deel van het computerspel eraan zit te komen, vond men het bij Image tijd voor een vervolg, dat naar de weinig originele titel Witchblade/Tomb Raider luistert. *Michael Turner* (voormalig tekenaar van Witchblade, nu maker van Fathom) en *Bill O'Neil* zijn de namen achter deze comic en inderdaad, ook van deze special verschijnt een variantcover.
Minder commercieel maar wellicht wel een stuk interessanter is Aria, een nieuwe serie van Image Comics waarvan het eerste nummer eveneens in de maand december in de winkels zal liggen. Deze comic valt onder de Avalon Studios, ooit de eigen uitgeverij van *Brian Holguin* en *Whilce Portacio*, nu een onderdeel van Image. Holguin (schrijver van Kiss: Psycho Circus) verzorgt zelf het verhaal en de nieuweling *Jay Anacleto* neemt de tekeningen voor zijn rekening. De comic mengt realisme met fantasy en handelt over een negenhonderd jaar oude prinses uit Faerie die een normaal leven probeert te leiden in Greenwich Village. Vooral Anacleto's schilderachtige tekenwerk maakt deze serie tot een aanrader. Juist, goed geraden, ook van Aria 1 verschijnt een variantcover, met tekenwerk van *Michael Turner*. Want ze kunnen het gewoon niet laten, daar bij Image.

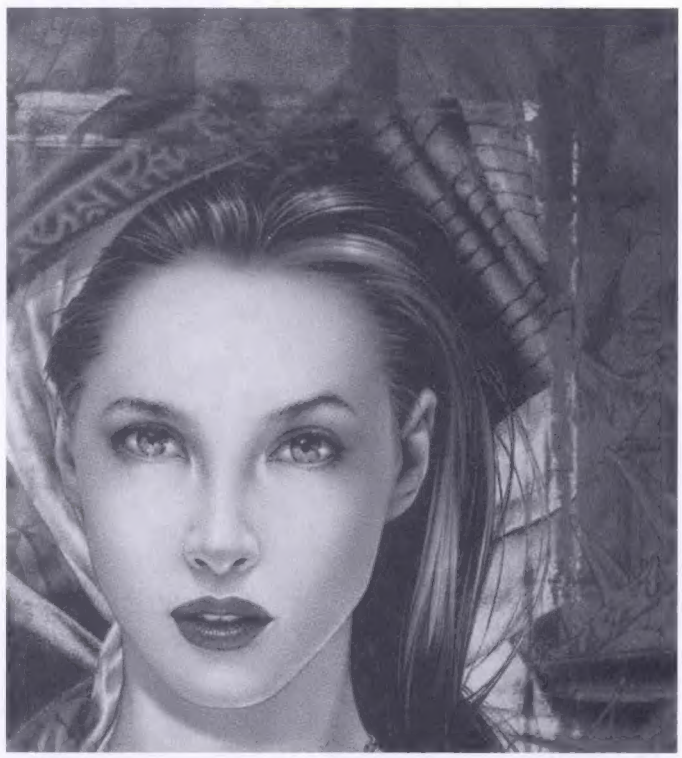

Fantasy en realisme in *Aria*.

***Witchblade/Tomb Raider*, het vervolg.**

Bob Kane overleden

Op 3 november is **Bob Kane**, de geestelijk vader van comicheld Batman, op de leeftijd van 83 jaar overleden.

Batman debuteerde in mei 1939 in *Detective Comics* 27 en werd daarna de 'caped crusader' die de wereld veroverde als eerste superheld van vlees en bloed. De stripmaker – die zijn oorspronkelijke familienaam Kahn wijzigde in Kane – creëerde, met hulp van scenarist **Bill Finger**, de wereld van Batman met het bekende assortiment auto's en wapens (geen pistolen!) om de misdaad te bestrijden in Gotham City, een stad die al snel bezocht zou worden door schurken als The Joker, The Riddler en The Penguin. In de hoogtijdagen van de strip ontstond rond Bob Kane een studio met medewerkers die jaren later op gezette tijden elkaar de creatie van de belangrijke bijfiguren uit de Batmanstrip zouden betwisten.

Ergens in het begin van de jaren vijftig trok Kane zich langzaamaan terug als tekenaar, maar bleef nog geruime tijd supervisie houden over zijn geesteskind. Rond de strip *Batman* werd in de zestiger jaren ook een succesvolle televisieserie gemaakt. In de jaren tachtig en negentig volgden ook nog 4 bioscoopfilms, waar Kane als adviseur nauw bij betrokken was. Zijn vrouw, de actrice **Elisabeth Sanders Kane**, speelde in de *Batman*-films de rol van roddeljournaliste.

Jennette Kahn, President van DC Comics, zei na Kane's dood: 'Bob Kane was één van die kleine groep mensen die de comics op de kaart heeft gezet en die de wereld een aantal karakters heeft gegeven – zo inventief en kleurrijk – dat ze ook nieuwe generaties zullen blijven boeien. We zullen Bob missen, maar hij heeft ons een erfenis nagelaten die de herinnering aan hem levend houdt'.

AvO

12-12-98 AD

Robbedoes ontwaakt

Stripzicht

Door Tijn Snoodijk

TV-ZENDERS verspreiden zijn signalement tot in de verste uithoeken van het land. Levensgevaarlijk zou hij zijn. Hij kan nergens nog heen. Mannen in witte maatkostuums jagen overal achter hem aan, politiemachten aarzelen niet om hun volledige wapenarsenaal op hem leeg te schieten, zelfs zijn beste vrienden laten hem in de steek. Robbedoes begrijpt er allemaal niks van.

Ziet dan niemand dat hij die vermaarde jongeman is die de wereld zo menigmaal behoedde voor geavanceerde invasietroepen van bedenkelijke kunne? Die sympathieke knaap die altijd zo fel gekant is tegen onrecht en wapengekletter, die de marsupilami redde van een slaafs bestaan als circus-dier, die er zelfs voor zorgde dat de beruchte fascistenstaat Bretzelburg opnieuw een vrij en gelukkig koninkrijkje kon worden?

Nee, dat zien ze niet. En dat is niet zo gek. Want Robbedoes is zichzelf niet meer. Na 60 jaar in het vak vond de ex-piccolo het tijd voor de meest ingrijpende metamorfose uit zijn hele bestaan. Zoals te zien is in zijn 46ste album Als in een Droom.

60 jaar is Robbedoes. In die tijd is er aan zijn piccolo-petje een hele industrie komen hangen. Niet alleen heeft hij zijn eigen avonturen samen met kameraad Kwabbernoot, ook is hij de titelheld van het grootste stripweekblad van België, is er een 50-tal tekenfilms naar zijn belevenissen gemaakt en dragen heel wat kledingstukken, badlakens en vakantieparken zijn beeltenis. Met zo'n industrie die op jou teert is het uiteraard wel de be-

tiediensten en extreem-rechtse moordcommando's, een knooppunt van smeergeldschuiverijen tussen politici en projectontwikkelaars, als een vrijhaven voor kinderverkrachters en pedofiele netwerken, lijkt het weinig relevant om daar nog als een naïeve boy-scout achter bestoppelbaarde diamantdieven aan te hollen.

In Als in een Droom lezen de eerste pagina's nog min of meer als vertrouwd. Kameraad Kwabbernoot vertrekt op een welverdiende vakantie, Robbedoes zal op de plantjes passen en helpt ondertussen vriendin-journaliste IJzerlijm bij een reportage over een verdacht biotechnologisch instituut. Maar vanaf pagina 13 breekt de hel los. Wat er in de tussenliggende tijd precies gebeurd is, weet hij niet, maar plotseling ligt Robbedoes zwaar in de kreukels op een afgelegen stuk wegdek. Terugkeren naar huis blijkt onmogelijk. Waar hij ook heenvlucht, overal wordt hij opgewacht door een professioneel stel huurdoders. Nergens is hij nog veilig, alles en iedereen lijkt erop uit om hem van de aardbodem te doen verdwijnen. Zelfs zijn troetel-eekhoorn Spip wil hem niet meer kennen. En dan begint Robbedoes ook zelf nog eens te twijfelen aan wie of wat hij nou eigenlijk is...

Inderdaad, Als in een Droom heeft een lichtelijk paranoïde inslag. Tomé en Janry doen er alles aan om de strip zo dreigend, duister en paniekerig mogelijk te maken. Voor het eerst breken ze totaal los uit het klassieke vier-stroken-per-pagina-voorschrift, ten voordele van een veel vrijere, ruimtelijk-ritmischere pagina-indeling tegen een onheilspellend zwarte bladspiegel waarmee ieder gewenst effect ten volste kan worden bejaagd.

Verwarrender is het nog wel dat niemand met zekerheid kan zeggen of deze Robbedoes werkelijk die oude vertrouwde Robbedoes is die hij zelf zegt te zijn. Robbedoes lijkt namelijk helemaal niet meer op Robbedoes. Zijn bekende ronde gezicht

en dragen heel wat kledingstukken, badlakens en vakantieparken zijn beeltenis. Met zo'n industrie die op jou teert is het uiteraard wel de bedoeling dat je een beetje consistent bent in hoe je eruit ziet en hoe je je in het openbaar gedraagt. En dat is niet altijd even eenvoudig. Vooral omdat het knap lastig is om je avonturen gedurende zes decennia door één en dezelfde tekenaar en scenarist in beeld te laten brengen.

Robbedoes heeft al aardig wat stripmakers versleten, en iedere keer probeerde zo'n nieuwe stripmaker - met sterk wisselend succes - dan ook het werk van zijn voorgangers zo goed mogelijk te imiteren. Uiteraard bleef de combinatie van spannend geavonturier en fris swingende kwajongenshumor-van-katholieke-komaf die aartsvader André Franquin 40 jaar terug bereikte daarbij als ideaal voorbeeld gelden.

Ook Tomé en Janry, de twee jonge tekenaars die sinds begin jaren 80 de belevenissen van Robbedoes op papier zet-ten, deden aanvankelijk erg hun best om Franquin te klonen. Maar dat kon niet verhinderen dat de strip onder hun bewind een bijzonder genietbare jaren 90 reeks werd met steeds absurdere grappen. Robbedoes zelf kreeg steeds meer een heus karakter; in zijn vorige album liet hij zijn padvinders-erewoord zelfs zomaar varen voor de prachtige ogen van een dames-gestalte.

Maar een eigentijdse Belgische stripheld als Robbedoes kan nooit eigentijds genoeg zijn, dachten Tomé en Janry. En aangezien België tegenwoordig wereldwijd bekend staat als een broedplaats van schimmige complotten tussen politrouwde Robbedoes is die hij zelf zegt te zijn. Robbedoes lijkt namelijk helemaal niet meer op Robbedoes. Zijn bekende ronde gezicht met de spitse neus is hij kwijt. Voortaan zijn Robbedoes' gelaatstrekken een heel stuk realistischer, ook al blijven zijn lichaamsverhoudingen een karikaturaal verleden verraden.

Ook in Robbedoes' omgeving zijn alle dikke neuzen verdwenen. En daarmee ook de bizarre humor. Geen wedstrijdjes car-ball of belachelijke onzinwezens meer, de grappen die er nu nog in de strip zitten zijn een akelig werkelijkheidsgetrouw soort satire richting infotainment-industrie, wetenschap en ambtenarij. Het grote voordeel van de transformatie is wel dat het nieuwe uiterlijk van vriendin IJzerlijm direct gemodelleerd lijkt naar Joyce de Troch.

60 jaar lang al is Robbedoes het willoze slachtoffer van de kloonpraktijken van telkens weer nieuwe tekenaars. Voor het eerst eist Robbedoes nu volmondig het recht op om zelf over zijn toekomst te beslissen. Wellicht nemen de lezertjes hem dat niet in dank af en worden zijn nieuwe avonturen nu als apocrieve geschriften de boekhandel uitgejaagd, maar daar heeft hij nu eigenhandig voor gekozen. Dat gevoel weten Tomé en Janry met Als in een Droom op voortreffelijk allegorische wijze tot een spannend verhaal uit te werken, zelfs tot een van de meest intrigerende Robbedoes-avonturen ooit. En voor het eerst in zijn carrière is de toekomst van de ex-piccolo nu volstrekt onvoorspelbaar.

Tomé + Janry: Robbedoes - 46. Als in een droom. uitg. Dupuis. isbn 90 314 1852 8.

Robbedoes door de jaren heen, van boven naar beneden: Rob-Vel (1938-1943), Jijé (1943-1946), Franquin (1947-1968), Fournier (1969-1979), Cauvin & Broca (1981-1983), Tome & Janry (1981-1997),